

Itseisarvon tulkinnat ja luonto

Kim Jotuni
Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden
yksikkö
Filosofian pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2011

Tiivistelmä

TAMPEREEN YLIOPISTO
Historiatieteen ja filosofian laitos

JOTUNI, KIM
Itseisarvon tulkinnat ja luonto

Pro gradu –tutkielma, 112 sivua
Filosofia
Huhtikuu 2011

Tutkimuksen aiheena on itseisarvo, sen eri tulkinnat ja niiden asema ympäristöetiikassa. Itseisarvo on tärkein yksittäinen arvokäsite. Itseisarvo on luonteeltaan myös aihe, jonka käsittelyä ei voi rajata minkään tietyn etiikan osa-alueen sisälle. Käsitteen ymmärtämisen johdosta sen laaja-alainen käsittely on välttämätöntä. Oliolla sanotaan usein olevan itseisarvoa, jos sitä pidetään päämääränä sinänsä tai itsessään tärkeänä. Tutkimuksessa tuon esille, että tämä ei riitä itseisarvon määritelmäksi. Itseisarvo voidaan määritellä myös muilla tavoin, ja näin on myös tehty. Työssä tuon esille kolme eri tulkintaa itseisarvosta.

Itseisarvon tulkinnat ovat seuraavat: itseisarvo asiana, jota tavoitellaan sen itsensä takia, itseisarvo ymmärrettynä sisäisen arvon synonyyminä ja itseisarvo ymmärrettynä objektiivisen arvon synonyyminä. Nämä tulkinnat määrittelevät itseisarvon eri tavoin. Itseisarvon tulkintojen kannalta keskeisimmät lähteet ovat John O’Neilin ja Christine Korsgaardin teoriat. Tutkimuksessa pyrin myös selvittämään miten nämä eri tulkinnat liittyvät toisiinsa. Tulkinnat voidaan helposti sekoittaa keskenään, mistä seuraa epäselvyyksiä, mutta niiden tarkoituksenmukainen yhdistäminen avaa myös uusia mahdollisuuksia teorian muodostukseen. Tähän liittyvä tärkeä tekijä on näkemys finaalisesta ei-sisäisestä arvosta. Tämä arvo tarkoittaa sellaista arvoa, joka on tärkeä päämääränä tai itsensä vuoksi, mutta arvon lähde ei sijaitse kohteessa itsessään vaan sen ulkopuolella.

Tutkimus tuo esille itseisarvon tulkintojen ja niiden keskinäisten suhteiden tärkeyden. Ympäristöetiikan kannalta ajatus finaalisesta ei-sisäisestä arvosta on erityisen mielenkiintoinen, ja tämän varaan pystyisi mielestäni rakentamaan mielekkään ympäristöeettisen teorian.

Asiasanat: ympäristöetiikka, arvoteoria, arvot, itseisarvo, välinearvo, sisäinen arvo, ulkoinen arvo

Sisällys

1	JOHDANTO	1
1.1	TYÖN TAVOITTEET	3
1.2	TUTKIMUKSEN RAKENNE.....	5
2	TUTKIMUKSEN TAUSTA	7
2.1	NORMATIIVINEN ETIIKKA JA METAETIIKKA	7
2.2	ARVOTEORIA.....	10
2.3	ARVO JA HYVÄ	10
2.4	ARVON KÄSITE	12
2.5	KESKEISET KÄSITTEET JA NIIDEN SUOMENNOKSET	14
2.6	LUONNON MONET ARVOT	16
2.6.1	<i>Itseisarvot</i>	16
2.6.2	<i>Välinearvot</i>	17
2.6.3	<i>Supervenienssi</i>	18
3	YMPÄRISTÖETIIKAT	19
3.1	LUONTO	19
3.2	YMPÄRISTÖETIIKOIDEN RYHMITTELY	20
3.2.1	<i>Eläinkeskeinen etiikka</i>	20
3.2.2	<i>Biosentriset etiikat</i>	21
3.2.3	<i>Ekosysteemikeskeiset etiikat</i>	22
3.3	IHMIS- JA LUONTOKESKEINEN ETIIKKA.....	22
3.4	ANTROPOSENTRISET TEORIAM	24
3.4.1	<i>Vahva antroposentrismi</i>	24
3.4.2	<i>Heikko antroposentrismi</i>	24
4	KOLME TULKINTAA ITSEISARVOSTA	26
4.1	TULKINTA 1: ITSEISARVO ASIANA JOTA TAVOITELLAAN SEN ITSENSÄ TAKIA	29
4.2	TULKINTA 2: ITSEISARVO YMMÄRRETTYNÄ SISÄISENÄ ARVONA.....	30
4.3	TULKINTA 3: ITSEISARVO OBJEKTIIVISEN ARVON SYNONYYMINÄ	32
4.4	ARVOJEN OLEMASSAOLO.....	32
4.4.1	<i>Vahva objektiivisuus</i>	34
4.5	ITSEISARVON MERKITYKSET.....	37
4.5.1	<i>Kokemusarvot</i>	37
4.5.2	<i>Päämääräarvo</i>	38
4.5.3	<i>Itsenarvo</i>	39
4.5.4	<i>Luontainen arvo ja luontainen arvokkuus</i>	39
4.5.5	<i>Yksilöarvo</i>	40
5	KORSGAARDIN KANT-TULKINTA SEKÄ MOOREN NÄKEMYS ITSEISARVOSTA	40
5.1	KORSGAARDIN TULKINTA KANTIN NÄKEMYKSISTÄ	40
5.1.1	<i>Kantin näkemykset ympäristöetiikan kannalta</i>	43
5.2	MOOREN NÄKEMYS ITSEISARVOSTA.....	44
5.2.1	<i>Itseisarvon analyysin mahdollisuus</i>	46
5.2.2	<i>Ympäristöetiikka ja Moore</i>	49
6	ITSEISARVOTULKINTOJEN KESKINÄISET SUHTEET	50
6.1	O'NEILL JA TULKINTOJEN SEKOITTUMINEN KESKENÄÄN.....	50
6.2	KORSGAARDIN NÄKEMYS ARVOKÄSITYSTEN YHDISTÄMISESTÄ	54
6.3	KORSGAARDIN NÄKEMYKSET TEORIOISTA JOISSA YHDISTETÄÄN ERI ARVOJAOTTELUT	55
6.3.1	<i>Korsgaardin näkemys teoriasta joka samaistaa finaalin hyvän ja sisäisen hyvän</i>	56
6.3.2	<i>Korsgaardin näkemys teoriasta joka samaistaa ulkoisen hyvän instrumentaaliseen hyvään</i>	58
6.4	EI-SISÄINEN FINAALINEN ARVO	59
6.4.1	<i>Ei-sisäinen finaalin arvo arvona jossa jotain halutaan sen itsensä takia</i>	60

6.4.2	<i>Kaganin tulkinta ei-sisäisestä finaalisesta arvosta</i>	62
6.4.3	<i>Reduktio asiantilaan</i>	64
6.5	BRADLEY JA KAKSI KONSEPTIA ITSEISARVOSTA	65
6.5.1	<i>Onko meillä kaksi eri näkemystä itseisarvosta?</i>	68
6.6	FOUNDATIONALISTISTEN TEORIOIDEN KRITIIKKI.....	70
7	MINKÄLAISILLA ASIOILLA VOI OLLA ITSEISARVOA – ITSEISARVON KANTAJAT	76
7.1	ABSTRAKTIT JA KONKREETTISET ENTITEETIT	77
7.2	OMINAISUUDET	78
7.3	ASIAANTILAT JA FAKTAT	80
7.4	KONKREETTISET PARTIKULAARIT ARVON KANTAJINA.....	83
7.4.1	<i>Termin itseisarvo suhde termiin finaalin arvo</i>	85
8	LUONNON ITSEISARVO TAYLORIN, HARGROVEN JA REGANIN TEORIOISSA	90
8.1	TAYLOR JA LUONTAINEN ARVOKKUUS	90
8.2	HARGROVE JA HEIKKO ANTROPOSENTRISMI	96
8.2.1	<i>Hargroven Taylor-kritiikki</i>	98
8.2.2	<i>Callicotin näkemyksen kritiikki</i>	99
8.3	TOM REGAN JA TEORIA ELÄINTEN LUONTAISESTA ARVOSTA.....	100
9	LOPUKSI	102
	LÄHTEET	108

1 Johdanto

Kysymykset luonnon ja ympäristön merkityksestä ovat nyt ajankohtaisempia kuin ehkä koskaan. Ympäristökysymykset ovat nousseet viimeisten vuosikymmenien kuluessa merkittävään rooliin. Arvomme vaikuttavat siihen miten asennoidumme luontoon, mikä puolestaan heijastuu toimintaamme. Jos arvoja käytetään ennen kaikkea ympäristöetiikan viitekehyksessä, niin tällöin ollaan kiinnostuneita siitä, mitä arvoja luontoon voidaan liittää, mitä arvoja luonnosta voidaan löytää, ja onko näillä arvoilla moraalista merkitystä.

Ympäristöetiikan kannalta keskeinen kysymys koskee luonnon väline- ja itseisarvoa. Itseisarvo on arvo, joka on arvokas itsessään. Välinearvo on arvokas jostain muuta varten. Jos korostamme luonnon välinearvoja, niin korostamme luonnon hyödyllisyyttä. Luonto nähdään tällöin välineenä, jonka avulla tavoittelemme esimerkiksi omaa hyvinvointiamme. Äärimmilleen vietynä tämä johtaa siihen, että luonto ja sen olennot nähdään merkityksellisenä vain silloin kun ne meitä jotenkin hyödyttävät. Saamme tehdä luonnolle ja sen olennoille käytännössä mitä vaan kunhan tästä ei koidu haittaa ihmisille. Toisessa ääripäässä ovat näkemykset, joissa luontoon tai joihinkin sen olentoihin liitetään itseisarvo. Itseisarvon ajatellaan johtavan myös moraalisen merkityksellisyyteen. Itseisarvon omaavaa tulee tällöin kohdella päämääränä sinänsä ja esimerkiksi sen hyvinvoinnista tai hyvästä tulee välittää sen itsensä takia. Luonnon itseisarvoa tai välinearvoa käytetään usein myös argumentteina, kun pyritään perustelemaan jonkin toiminnan oikeellisuutta tai vääryyttä. Esimerkiksi luonnonsuojelua perustellaan usein vetoamalla luonnon itseisarvoon. Luonnossa ajatellaan tällöin olevan jotain sellaisia piirteitä tai ominaisuuksia, joiden vuoksi sitä pitää suojella sen itsensä takia.

Luonnon itseisarvoisuus on kuitenkin vaikea kysymys. Onko itseisarvo jotain, minkä ihmiset myöntävät luonnolle vai onko se luonnon oma ominaisuus? Jos se on luonnon oma ominaisuus, niin tarkoittaako tämä sitä, että se voidaan havaita luonnon olennoissa? Onko se samalla tavalla havaittavissa kuten eläimen koko tai kenties väri?

Ilmeisesti monikaan ei ajattele, että itseisarvo voitaisiin vain nähdä. Itseisarvo on jotain muuta kuin aistein havaittava ominaisuus, mutta mitä se sitten on? Miten itseisarvo sitten ilmenee luonnossa, ja mistä me tiedämme millä on itseisarvoa ja millä ei? Usein luonnon itseisarvoisuutta selitetään vertaamalla sitä ihmisiin liitettävään itseisarvoon. Pidämme ihmisiä itseisarvoisina olentoina ja laajennamme tämän käsityksen koskemaan myös ei-inhimillisiä olentoja. Esimerkiksi monet lemmikin omistajat tekevät näin. Omassa Mustissa nähdään paljon samoja piirteitä kuin ihmisissä. Tästä päätellään, että koska ihmiset ovat itseisarvoisia, niin Mustikin on, ja sen hyvinvointia pidetään itseisarvoisena asiana. Musti nähdään olentona, jonka tietyt ominaisuudet tekevät siitä itseisarvoisen. Mutta mikä on ominaisuuksien suhde itseisarvoon? Mitkä kaikki ominaisuudet antavat olennolle itseisarvoisen aseman? Tällaisiksi ominaisuuksiksi on ehdotettu esimerkiksi älykkyyttä, tietoisuutta, onnellisuutta tai kykyä tuntea nautintoa. Tähän liittyy kuitenkin monia ongelmia. Ensinnäkin mitä ominaisuuksia me pidämme itseisarvon takaajina ja kuka tämän saa päättää. Toinen keskeisempi ongelma koskee ylipäättänsä oletusta, että ominaisuudet takaisivat itseisarvon. Mitä perusteita tälle on?

On syytä myös pohtia, mitä ylipäättänsä tarkoitetaan, jos sanomme jonkin olevan itseisarvoinen? Jos sanon gradun tekemisen olevan minulle itseisarvoista, niin tämä on luonteeltaan eri asia kuin jos sanon sian hyvinvoinnin olevan itseisarvoista. Edellisillä väitteillä on erilainen moraalinen merkitys. Sian hyvinvoinnin itseisarvo on eettisesti merkityksellisempää kuin gradun tekemisen itseisarvoisuus. Entä mitä seurauksia sillä on, jos uskon sian hyvinvoinnin olevan itseisarvoinen asia? Tähän uskomukseen vaikuttaisi sisältyvän velvollisuus ottaa sian hyvinvointi huomioon, ja sian pitäminen moraalisesti merkityksellisenä olentona. Mutta mitä perusteita meillä on ajatella näin? Onko sika ensinnäkään olento, johon voidaan liittää itseisarvon ajatus ja riittääkö näkemys hyvinvoinnista takaamaan tämän arvon? Toinen keskeinen kysymys koskee sitä, että vaikka sian hyvinvointia pidettäisiin itseisarvoisena asiana, niin seuraako tästä automaattisesti se, että tällä on moraalista merkityksellisyyttä?

Oletus luonnon tai sen olentojen itseisarvoisuudesta on monella tavalla haastava tema, kuten edellisissä pohdinnoissa tuli ilmi. Edellä olen pohtinut itseisarvoa ympäristöeettisenä käsitteenä, mutta itseisarvoa on tutkittu runsaasti myös ympäristöetiikan ulkopuolella. Etenkin arvoteoriassa ja metaetiikassa on pohdittu siihen liittyviä kysymyksiä. Itseisarvon tema läpäisee koko etiikan kentän, joten sen

tutkimusta ei voi rajata vain tietyn etiikan osa-alueen sisälle. Tässä tutkimuksessa pyrin analysoimaan itseisarvoa hyödyntäen eri etiikan osa-alueiden näkemyksiä siitä.

1.1 Työn tavoitteet

Tämän työn aihe on itseisarvo ja miten se liittyy luontoon. Kuten edellä tuli ilmi, luontoon liitetään usein ajatus itseisarvosta. En keskity itseisarvoon pelkästään ympäristöetiikkaan kuuluvana käsitteenä, vaan tarkastelen sitä myös metaeettisenä ja arvoteoreettisena käsitteenä. Tätä tutkimusta ei voi selkeästi asettaa kuuluvaksi mihinkään etiikan osa-alueeseen juuri siitä syystä, että itseisarvon käsite ei ole vain tiettyjen etiikan osa-alueiden tutkima tai käyttämä käsite.

Ympäristömyönteisessä ajattelussa ja myös joissakin ympäristöeettisissä teorioissa itseisarvo otetaan annettuna käsitteenä, jonka ajatellaan automaattisesti takaavan sen, että kohtelemme luontoa oikein. Tämän suuntainen ajattelu on monessakin mielessä ongelmallista. Ensinnäkin itseisarvo on hyvin epäselvä käsite ja sen luonteesta on esitetty monia eri tulkintoja. Toiseksi, vaikka luontoon voitaisiin liittää itseisarvo, niin tällä ei vielä välttämättä ole merkitystä moraalisen toiminnan kannalta. Kolmanneksi ajatus, että itseisarvon takaisi jokin luontoon liittyvät ominaisuus, on myös hyvin ongelmallinen. Jos mietimme arkipäiväistä luontosuhdettamme, en usko, että mikään muotoilu itseisarvosta saisi yksinään suuren yleisön vakuuttumaan siitä, että ei-inhimillisillä olennoilla on moraalista merkitystä, ja muuttamaan tämän johdosta omaa käyttäytymistä ympäristöystävällisemmäksi. Käyttäytymisen muutoksiin liittyy myös muita tekijöitä. Tämän työn aiheena ei ole kuitenkaan ihmisten konkreettiset luontosuhteet, eikä tavoitteena ole myöskään muotoilla tähän liittyvää teoriaa. Uskon kuitenkin, että arvoilla on merkitystä meidän asenteidemme ja toimintamme kannalta, vaikka ne eivät sitä yksin säätelekään. Myös tämän johdosta itseisarvon tema on tärkeä tutkimuskohde. Tutkimusta ei voi luonnehtia normatiiviseksi siinä mielessä, että pyrkisin esittämään mikä on oikea suhde luontoon. Itseisarvo on kuitenkin käsite, jossa on normatiivisia piirteitä, eli usein itseisarvoon liitetään näkemyksiä, että sen omaajaa tulee kohdella tietyllä tavalla.

Tämän työn keskeisenä tavoitteena on pyrkiä analysoimaan käsitettä itseisarvo ja tarkastella siihen liittyviä eri tulkintoja. Tutkimuksessa esitän kolme eri tulkintaa itseisarvosta, jotka paljastavat käsitteen laajuuden ja ongelmallisuuden. Nämä tulkinnat voidaan liittää myös etiikan eri osa-alueisiin. Tästä osittain johtuu se, että tämä tutkimus ei edusta yhtä etiikan osa-aluetta. Esittämäni itseisarvon tulkinnat ovat mielestäni merkittäviä, koska niiden avulla itseisarvon käsitettä sekä niitä teorioita joissa käsitettä käytetään, pystytään analysoimaan. Itseisarvo on monien eri ympäristöetiikoiden keskeinen käsite, mutta monissa teorioissa käsitettä ei määritellä kunnolla, mikä luo teorioihin sekavuutta. Monet teoriat myös käyttävät käsitettä itseisarvo, mutta tarkoittavat sillä eri asioita. Keskeinen asia liittyen näihin tulkintoihin on näiden tulkintojen väliset suhteet. Jos ei määritellä mitä itseisarvolla tarkoitetaan, niin tällöin on vaarana, että käsitteeseen sisältyy jo lähtökohtaisesti eri tulkintoja. Tässä mielessä itseisarvo on usein enemmän kuin pelkkä käsite. Se voi olla itsessään jo teoria, jossa otetaan kantaa moniin eri kysymyksiin, joita tuon esille itseisarvon tulkintojen kautta.

Tutkimuksen yksi tärkeä teema koskee myös kysymystä finaalisesta ei-sisäisestä arvosta. Finaalinen ei-sisäinen arvo tarkoittaa karkeasti ilmaistuna sitä, että on asioita jotka ovat arvokkaita sinänsä, mutta tämän arvo ei sijaitse kohteessa itsessään, vaan on lähtöisin kohteen ulkopuolelta. Christine Korsgaard käsittelee kyseistä arvoa omassa artikkelissaan, mutta pyrin soveltamaan sitä myös ympäristöajatteluun. Kyseinen arvo on merkittävä, koska mielestäni sen avulla on mahdollista ratkaista, joitakin perustavia ongelmia joita ympäristöetiikkaan liittyy. Keskeinen ongelma liittyy siihen miten arvot ovat olemassa, eli ovatko arvot aina riippuvaisia arvottajasta vai onko olemassa näistä riippumattomia arvoja. Tämä kysymys kytkeytyy myös siihen mitä arvoja luontoon liitämme. Karkeasti ilmaistuna usein on tapana ajatella, että jos arvot ovat riippuvaisia arvottajasta, niin tämä johtaa näkemykseen, ettei luonnossa olisi itseisarvoja. Tämä ei kuitenkaan ole näin yksiselitteistä, kuten työstäni käy ilmi.

1.2 Tutkimuksen rakenne

Luvussa kaksi tuon esille joitakin perustavia metaeettisiä ja arvoteoreettisia näkemyksiä liittyen itseisarvoon. Tuon esille kyseisistä etiikan osa-alueista esille vain ne piirteet, jotka ovat keskeisiä tämän tutkimuksen aiheen kannalta. Luvussa tuon esille myös työn kannalta keskeiset käsitteet, ja sen miten ja miksi olen päätenyt kääntämään käsitteet niin kuin olen. Työn kannalta keskeiset käsitteet ovat itseisarvo ja välinearvo. Luvussa tarjoan niistä karkeat luonnehdinnat. Syytä on korostaa, että itseisarvo voidaan tulkita monella eri tavalla, joten tässä luvussa luonnehdinnat ovat hyvin karkeita.

Työn kolmannessa luvussa käsittelen ympäristöetiikoita, ja sitä miten ne voidaan jaotella. Tutkimuksen kokonaisuuden kannalta näiden käsittely on tärkeää, koska tämä työ ei ole pelkästään vain itseisarvon metaeettistä tai arvoteoreettista tutkimusta, vaan myös ympäristöeettistä tutkimusta. Kyseinen jaottelu selventää myös ympäristöetiikan kenttää. Karkean jaottelun mukaan ympäristöetiikat voidaan jakaa eläin-, elämä- ja ekosysteemikeskeisiin etiikoihin. Kyseiset etiikat liittyvät itseisarvon käsitteen eri asioihin ja määrittävät sille myös eri kriteerit. Tässä luvussa käsittelen myös ihmiskeskeisyyttä ja luontokeskeisyyttä. Karkeasti ilmaistuna nämä liittyvä kysymykseen siitä, mihin arvot liittyvät. Ihmiskeskeisyys on näkemys, jonka mukaan arvot liittyvät lopulta tavalla tai toisella ihmiseen. Tästä voidaan esittää monia eri näkemyksiä. Ihmiskeskeisyys ei kuitenkaan tarkoita vain sitä, että vain ihmisillä on itseisarvoa ja luonnolla välinearvoa vaan tästä voidaan esittää myös muunlaisia tulkintoja. Ihmiskeskeisyydessä ja luontokeskeisyydessä itseisarvolla on keskeinen asema. Olennaista on kuitenkin se, että itseisarvo voidaan tulkita eri tavoin. Tätä käsittelen neljännessä luvussa.

Neljännessä luvussa tuon esille kolme keskeistä tulkintaa itseisarvosta. Tämän lisäksi tuon esille mitä eri merkityksiä itseisarvoon voidaan liittää. Itseisarvon tulkinnat ovat erittäin tärkeitä, koska kyseisiä tulkintoja voidaan käyttää keskenään sekaisin, mistä seuraa monia hankaluuksia. Neljännessä luvussa tuon myös esille, mitä eri merkityksiä itseisarvoon on liitetty ja mitä läheisiä käsitteitä siihen liittyy. Itseisarvoon liittyviä läheisiä käsitteitä ovat esimerkiksi luontainen arvo ja luontainen arvokkuus.

Mooren näkemyksiä sekä Korsgaardin Kant-tulkintaa käsittelen viidennessä luvussa. Näiden käsittely on tärkeätä, koska näihin filosofeihin liittyvät näkemykset liittyvät olennaisella tavalla niihin kolmeen tulkintaan itseisarvosta, jotka työssäni tuon esille, ja myös näiden eri itseisarvotulkintojen välisiin suhteisiin.

Kuudennessa luvussa käsittelen itseisarvotulkintojen keskinäisiä suhteita. Tulkintojen välisten suhteiden käsittely on tärkeää, koska tulkintoja käytetään usein sekaisin. Eri tulkinnat mahdollistavat myös erilaiset teoriat itseisarvosta, samoin kuin teoriat joissa yhdistetään eri tulkintoja. Tässä luvussa käsittelen myös tarkemmin näkemystä finaalisesti ei-sisäisestä arvosta, koska se liittyy keskeisesti tulkintojen välisiin suhteisiin. Finaalinen ei-sisäinen arvo on mielenkiintoinen myös ympäristöetiikan kannalta. Finaalinen ei-sisäinen arvo mahdollistaa, että luontoon voidaan liittää itseisarvo, mutta siten, että se on myös riippuvainen kohteen ulkopuolisista tekijöistä. Itse tulkitsen, että ulkopuolisena tekijänä voi toimia arvostava subjekti. Kuudennessa luvussa tuon esille myös Ben Bradleyn argumentteja. Hän argumentoi, että kantilainen ja moorelainen tapa ymmärtää itseisarvo eivät olisi kilpailevia näkemyksiä vaan pikemminkin toisiaan täydentäviä. Käsittelen Bradleyn argumentteja, koska ne antavat lisätukea ajatukselle, että meillä on itseisarvosta eri tulkintoja. Tässä luvussa tuon esille myös James Haroldin näkemyksiä. Harold kritisoi niin sanottuja foundationalistisia teorioita. Kritiikin ydin koskee arvojen oikeuttamista ja etenkin sitä, että kaikki arvot oikeutettaisiin viimekädessä vetoamalla sisäisiin arvoihin.

Seitsemännessä luvussa käsittelen kysymystä siitä, mitkä asiat voivat olla itseisarvon kantajia, eli karkeasti ilmaistuna mihin voimme itseisarvon liittää. Olennainen kysymys liittyy siihen koskeeko itseisarvo asiantiloja vai yksilöolioita. Tämä on tärkeä teema myös ympäristöetiikoiden kannalta, koska usein niissä itseisarvo liitetään joko yksilöolioihin tai niiden ominaisuuksiin. Esitän kuitenkin, että vaikka itseisarvo voitaisiin liittää vain asiantiloihin, niin tämä ei ole mikään este ettei luonnolla voisi olla itseisarvoa.

Luvun kahdeksan keskeinen teema on Paul Taylorin filosofia. Hänen näkemysten ohella tuon esille keskeiset piirteet Tom Reganin ja Eugene Hargroven ajattelusta niiltä osin kuin ne liittyvä tämän tutkimuksen aiheeseen. Keskityn Taylorin näkemyksiin, koska hänen ajattelussa itseisarvon käsite on keskeisessä osassa, mutta vielä keskeisemmässä

osassa on niin sanottu olennon luontainen arvokkuus ja siihen liittyvät teemat. Taylorin teoria on mielestäni malliesimerkki siitä miten arvoja hyödynnetään ympäristöetiikassa. Taylorin teoria on erityisen mielenkiintoinen hänen luontaisen arvokkuuden käsitteen takia. Taylor erottaa luontaisen arvokkuuden itseisarvosta. Taylorin teoriassa luontainen arvokkuus antaa olennolle merkittävän eettisen aseman. Luontaisen arvokkuuden idea on myös yksi esimerkki siitä, miten on yritetty ylittää kuilu, jonka on esitetty jäävän olennon objektiivisen ja moraalisen merkityksellisyyden väliin. Tämä tarkoittaa sitä, että vaikka meillä olisi objektiivinen näkemys olennon hyvästä, niin tästä ei automaattisesti seuraa olennon moraalista merkityksellisyyttä tai että meillä olisi moraalisia velvoitteita olentoa kohtaan.

2 Tutkimuksen tausta

Etiikka voidaan jakaa eri osa-alueisiin. Tämän työn aihepiirin takia työtä ei voi yksiselitteisesti sijoittaa pelkästään johonkin etiikan osa-alueeseen. Työssä on elementtejä metaetiikasta, normatiivisesta etiikasta, arvoteoriasta ja soveltavasta etiikasta. Työssä on eniten piirteitä arvoteoreettisesta tutkimuksesta sekä ympäristöetiikasta. Tämä johtuu tutkimuksen aiheen luonteesta. Pyrin käsittelemään itseisarvoa ympäristöfilosofisena käsitteenä, mutta itseisarvo on käsite, joka ei koske vain ympäristöfilosofiaa. Itseisarvo käsitteen tutkimus vaatii laaja-alaista tutkimusta.

2.1 Normatiivinen etiikka ja metaetiikka

Tässä luvussa tuon esille yleisiä luonnehdintoja metaetiikasta ja normatiivisesta etiikasta, sekä pyrin hahmottamaan, mitä metaeettisiä taustaoletuksia käsitteeseen itseisarvo usein liitetään. Metaeettisenä teoriakehyksenä on Alexander Millerin luonnehdinta metaetiikasta ja sen keskeisistä osa-alueista. Nostan esille vain keskeisimmät näkemykset.

Metaetiikka on etiikan osa-alue, jossa tutkitaan moraalikäsitteiden luonnetta, moraalisten tosiasioiden olemassaoloa ja moraalin liittyviä epistemologisia kysymyksiä. Esimerkiksi kysymys, mitä on hyvyys, on luonteeltaan metaeettinen. Miller (2003, 2) määrittelee metaeettisiksi kysymyksiksi kysymykset, jotka koskevat moraaliarvostelmien merkitystä, moraalikäsitteiden ja ominaisuuksien olemassaoloa, moraalisen tiedon luonnetta ja kysymystä moraalista totuudesta. Metaeettisiä teorioita ovat esimerkiksi kognitivismi ja non-kognitivismi, naturalismi ja ei-naturalismi, arvoobjektivismi ja arvosubjektivismi. Normatiivisen etiikan teorioissa huomio kiinnittyy siihen mitkä teot ovat yleisellä tasolla oikein ja mitkä väärin. Normatiivisen etiikan teorit jaetaan perinteisesti velvollisuusetiikkaan, seurausetiikkaan ja hyve-etiikkaan. Normatiivisen etiikan kysymykset ympäristöetiikan yhteydessä koskevat esimerkiksi sitä, miten meidän pitäisi eläimiä kohdella, ja mitkä teot tai toimet eläimiä kohtaan ovat moraalisesti oikein ja mitkä väärin.

Kognitivismi ja non-kognitivismi ovat teorioita moraalisarvostelmien (moral judgement) totuudesta. Kognitivistien mukaan moraaliarvostelmat ilmaisevat uskomuksia, jotka voivat olla tosia tai epätosia. Moraaliväitteiden totuutta voidaan siis arvioida. Moraaliarvostelmilla voi siis olla totuusarvo. Non-kognitivistit ovat sitä mieltä, että moraaliset arvostelmat ilmaisevat ei-kognitiivisia tiloja kuten emootioita tai haluja. Emootiot ja halut eivät ole voi olla totta tai epätotta, joten moraaliset arvostelmat eivät ole tosia tai epätosia. Non-kognitivistit ovat siis sitä mieltä, että moraaliväitteiden totuutta ei voida arvioida. Kognitivismista voidaan erottaa myös vahva ja heikko versio, mutta niitä ei ole tarpeellista käsitellä tässä. (Miller 2003, 3.)

Metaetiikkaan liittyy myös näkemykset eettisestä realismista sekä eettisestä antirealismista. Eettinen realismi on kanta, jonka mukaan on olemassa aitoa moraalitietoa ja, että olisi olemassa ihmisistä riippumaton objektiivisten arvojen maailma. Antirealismia on vastakkainen kanta, sen mukaan ei ole olemassa riippumatonta arvojen maailmaa, eli arvoja ei ole olemassa itsenäinään. O’Neililla on eri lähteissä¹ käytännössä sama teksti. Teksteissä hän pohtii itseisarvoon liittyviä kysymyksiä. Kirjoitukset ovat melkein toistensa kopioita paitsi toisessa hän kirjoittaa

¹ Artikkelissa ”The Varieties of Intrinsic Value” sekä kirjassaan *Ecology, Policy and politics* O’Neill käyttää käsitteitä objektivismiä ja subjektivismiä. Sen sijaan kirjassa *Environmental Values* puhuu realistisesta ja ei-realistisesta metaetiikasta.

eettisestä realismista ja toisessa hän kirjoittaa objektiivisesta arvokäsityksestä. Nämä eivät ole samoja asioita, vaan objektiivinen näkemys arvoista on osa eettistä realismia, eli eettinen realismi on sanoisiko laajempi näkemys. Tässä tutkimuksessa en syvenny niin syvälle metaeettisiin kysymyksiin, että tätä kysymystä tulisi käsitellä tarkemmin. Tulkitsen O’Neilin tarkoittavan arvo-objektivismilla ja eettisellä realismilla käytännössä samaa asiaa. Toisin sanoen nämä tarkoittavat O’Neilin mukaan sitä, että on olemassa arvoja, jotka ovat olemassa riippumatta arvostavan subjektin arvostuksista.

Eettinen naturalismi on näkemys, jonka mukaan moraaliväittämiä voidaan perustella vetoamalla tosiasioihin. Jokin luonnollinen asiantila tekee moraaliväittämän todeksi tai epätodeksi. Meillä on objektiivisia moraaliväittämiä ja ominaisuuksia, jotka perustuvat ei-eettisiin ominaisuuksiin tai riippuvat niistä. Moraaliarvostelman totuusarvo riippuu luonnollisista asiantiloista. Jos moraaliarvostelma vastaa luonnollista asiantilaan, niin se on totta. Ei-naturalistit ovat puolestaan sitä mieltä, että moraaliset ominaisuudet eivät ole identtisiä tai niitä ei voida palauttaa luonnollisiin ominaisuuksiin. Eettisestä ei-naturalismista käy malliesimerkkinä Mooren filosofia. Hän ajatteli hyvän olevan ei-luonnollinen ja analysoimaton ominaisuus.

Ympäristöetiikan teorioissa on mielestäni usein taustalla näkemyksiä, jotka liittyvät eettiseen realismiin sekä kognitivismiin. Ympäristöetiikassa on usein myös piirteitä naturalismista. Oletetaan, että olisi olemassa ihmisistä riippumaton arvojen maailma, josta voidaan myös saada tietoa. Ympäristöetiikassa nostetaan harvemmin esille metaeettisiä kysymyksiä. Metaeettisiä kysymyksiä olisi kuitenkin syytä käsitellä, edes jonkin verran, koska ympäristöetiikan teorioissa sitoudutaan joihinkin metaeettisiin periaatteisiin. Usein teorioista saa sen vaikutelman, että metaeettisen realismin ajatellaan olevan välttämätöntä, jotta voitaisiin muodostaa näkemys luonnon itseisarvosta. Metaeettisten näkemysten käsittely ympäristöetiikan yhteydessä voi tarjota myös uusia ideoita teorioiden muodostamiseen. Tässä työssä käsittelen metaeettisiä kysymyksiä vain siltä osin kuin on välttämätöntä itseisarvon ymmärtämisen kannalta. Tässä työssä tuon esille eri tulkintoja itseisarvosta, jotka eroavat myös sen suhteen kuuluvatko ne normatiivisen etiikan vai metaetiikan piiriin. Esitän myös, ettei itseisarvon metaeettisistä tulkinnoista seuraa automaattisesti sitoutumista muihin itseisarvotulkintoihin, eikä päinvastoin. Tämä on tärkeä tema, jota käsittelen kuudennessa luvussa tarkemmin.

2.2 Arvoteoria

Termi arvoteoria voidaan tulkita monella eri tavalla. Jos arvoteoria tulkitaan hyvin laajasti, niin siihen voidaan sisällyttää lähes kaikki moraalifilosofian osa-alueet, joissa joudutaan tekemisiin arvojen kanssa. Arvoteoria voidaan tulkita myös tiukemmin, jolloin sillä tarkoitetaan käytännössä aksiologiaa. Tällöin oltaisiin kiinnostuneita siitä, mitkä asiat ovat arvokkaita tai hyviä, ja kuinka hyviä tai arvokkaita ne ovat. Tähän liittyvä klassinen kysymys on seuraava: ovatko arvojen kohteet subjektiivisia psykologisia tiloja vai maailmassa objektiivisesti olevia asioita. (Schroeder, 2008, johdanto.)² Tämä paljastaa kuinka lähellä arvoteoria ja metaetiikka ovat toisiaan. Tämän työn aiheena ei kuitenkaan ole pohtia niiden keskinäistä suhdetta, joten en paneudu tähän sen enempää. Arvoteorian tiukan tulkinnan mukaan siinä keskityttäisiin myös lähinnä vain kysymyksiin jotka koskevat eri arvo käsitteitä. Arvoteoriassa tarkasteltaisiin tällöin kysymyksiä, jotka liittyvät siihen mitä käsitteet itseisarvo, välinearvo, luontainen arvo, myötävaikuttava arvo tarkoittavat. (Audi 1999, 949.)

Mielestäni arvoteorian voi ymmärtää myös eräänlaisena apuvälineenä muulle etiikalle. Arvoteoriassa analysoidaan niitä käsitteitä joita metaetiikassa, normatiivisessa etiikassa ja soveltavassa etiikassa käytetään. Arvoteoriassa keskeisenä teemana on hyvä ja siihen liittyvät muotoilut, mutta tässä tutkimuksessa keskityn enemmän arvoihin ja etenkin itseisarvon käsitteeseen. Seuraavassa luvussa tarkastelen käsitteiden arvo ja hyvä välistä suhdetta.

2.3 Arvo ja hyvä

Termit hyvä ja arvokas liittyvät läheisesti toisiinsa. Täysin niitä ei pystytä toisistaan edes erottamaan. Termiä arvo käytetään usein substantiivina, johon adjektiivi arvokas viittaa. Arvolla on myös verbimuoto arvostaa, jota termillä hyvä ei ole. Termiä hyvä käytetään useimmiten adjektiivina. Arvo käsitettä pystytään jossakin määrin analysoimaan hyvä termin avulla. Baylis erottaa arvosta seuraavat perusmuodot, joissa hyödynnetään termiä hyvä.

² The Stanford Encyclopedia of Philosophy lähteisiin viitataan lukujen perusteella.

1. *Good of a kind* (hyvä jonakin)
2. *Extrinsically (or derivatively) good* (ulkoisesti hyvä)
 3. *Instrumental good* (välineellisesti hyvä)
 4. *Contributive good* (myötävaikuttava hyvä)
 5. *Inherent good* (luontainen/synnynnäinen hyvä)
6. *intrinsically (or non-derivately good)* (itseisarvoisesti/sisäisesti hyvä) (Vilka 1995, 37)

Hyvä jonakin tarkoittaa jonkin olevan hyvä suhteessa tiettyyn kriteeriin, esimerkiksi veitsi on hyvä kun se on terävä. Ulkoisesti hyvä tarkoittaa kohteen arvon riippuvan jostakin muusta tekijästä kuin kohteesta itsestään. Ulkoisesta hyvästä voidaan erottaa kolme alakohdtaa. Välineellisesti hyvät asiat ovat välineellisesti arvokkaita. Ne ovat keinoja tai välineitä saavuttaa jokin muu mikä koetaan arvokkaaksi. Tämän työn kannalta välineellinen arvo on näistä ulkoisesti hyvistä asioista tärkein kohta. Keskeinen ongelma liittyy ulkoisen hyvä ja välineellisen hyvän väliseen suhteeseen, ja myös siihen miten englanninkieliset termit suomennetaan. Käsittelen tätä kysymystä tarkemmin luvussa kuusi. Myötävaikuttavaan hyvään kuuluvat sellaiset asiat, jotka ovat jonkin kokonaisuuden välttämättömiä osia. Luontaisesti hyviä asioita ovat sellaiset asiat, jotka saavat arvon siitä, että ne ovat sellaisten kokemusten kohteita, joita pidetään itsessään arvokkaina. Kyseessä on ulkoinen tai riippuva arvo, koska emme arvosta kyseisiä objekteja sinänsä, vaan sen perusteella koska ne tarjoavat meille myönteisiä kokemuksia. Nämä objektit ovat kuitenkin luontaisesti hyviä, koska tämä hyvyys on niissä itsessään siinä mielessä, että ne riittävät yksinään herättämään meissä myönteisiä kokemuksia. Kolmas kohta Bayliksen erottelussa koskee sellaisia asioita, jotka ovat sisäisesti taikka itseisarvoisesti hyviä. (Vilka 1995, 37–38) Tässä kohdassa keskeinen ongelma koskee myös sitä miten suomennamme termit '*intrinsically good*' ja '*intrinsic value*'. Käsittelen tätä teemaa kohta tarkemmin. Tässä yhteydessä riittää tuoda esille, että tämä pitää sisällään sellaisia asioita, jotka koetaan itseisarvoisesti, sisäisesti hyvinä tai sisäisesti arvokkaina asioina. Palaan myöhemmin tarkemmin siihen miten sisäinen hyvyys/arvo ja itseisarvo/hyvyys eroavat toisistaan ja miten ne tulkitsen tässä työssä.

Edellisten erottelujen lisäksi tuon esille Leena Vilkan oman erottelun. Vilka (1995, 39) erottaa toisistaan kolme eri hyvän muotoa, jotka ovat sisäinen hyvyys (*intrinsic goodness*), välineellinen hyvyys (*instrumental goodness*) sekä systeeminen hyvyys

(systemic goodness).³ Näillä eri muodoille on omat hyvän ehtonsa. Sisäinen hyvyys tarkoittaa asian olevan hyvä itsessään, sen hyvän ehdot löytyvät esimerkiksi sen essentiaalisesta luonnosta. Instrumentaalinen hyvyys tarkoittaa puolestaan asian olevan hyvä jotakin muuta varten. Systeminen hyvyys tarkoittaa puolestaan sitä, että asia on hyvä jonkin systeemin osana. Voidaan puhua myös funktionaalisesta hyvyydestä, esimerkiksi kukat ja mehiläiset ovat hyviä suhteessa toisiinsa (Vilka 1995, 39–42). Vilkan erottelu hyvän muodoista eroaa Bayliksen erottelusta sen suhteen, että Vilkan erottelussa keskeistä on se mitä varten jokin on hyvä. Vilkan erottelua voisi luonnehtia myös ympäristöeettisemmäksi kuin Bayliksen erottelu, joka on luonteeltaan enemmän vain hyvän käsitteen analyysiä. Vilkan erotteluista tämän työn kannalta keskeisimpiä ovat näkemykset sisäisestä hyvyydestä ja välineellisestä hyvyydestä. Tarkastelen näitä hyvän muotoja jäljempänä O’Neilin ja Korsgaardin käsitysten pohjalta.

2.4 Arvon käsite

Edellä tuli esille hyvän käsitteeseen liittyviä määritelmiä. Hyvän ja arvon käsite liittyvät läheisesti toisiinsa, kuten edellä tuli ilmi. Tässä kappaleessa tuon esille miten arvon käsite voidaan määritellä ja mitä erilaisia muotoiluja siihen voidaan liittää.

Pietarinen (2000, 40) antaa arvosta seuraavan määritelmän:

”X:llä on arvoa V S:lle P:n perusteella, eli lyhyesti (V(X,S,P))”

Kaavassa V osoittaa arvon tyyppin tai lajin, eli onko kyseessä itseisarvo, välinearvo, ihmiskeskeinen arvo jne. Kaavassa X tarkoittaa arvon kohdetta eli sitä asiaa tai oliota johon arvo liittyy. S tarkoittaa kaavassa arvon lähettä, eli mistä arvo on lähtöisin. P tarkoittaa arvon perustaa tai arvon kantajaa, niitä ominaisuuksia tai ominaisuutta jonka perusteella kohteella on arvoa. (Pietarinen 2000, 40–41.) Kaava on hyvä, koska siinä tulee esille ne monet eri ominaisuudet joita liitämme käsitteeseen arvo. Kaavassa on kuitenkin mielestäni virhe, Pietarinen antaa X:lle määritelmän että se olisi kohde johon arvo liittyy, mielestäni sen pitäisi pikemminkin arvon lähde ja S:ssä olisi arvon kohde. Esimerkiksi voisimme sanoa, että valkoisella turkilla (X) on välineellistä arvoa (V) jänikselle (S) sen perusteella (P), että se toimii hyvänä suojaväriä talvella. Oli kaavassa

³ Tässä Vilka nojaa mm. Wrightin erotteluun.

virhe tai ei, niin tästä huolimatta kaavaa paljastaa arvoista sen tärkeän seikan, että arvoja on monia, ja meillä voi olla eri perusteita sille mitä arvoja mihinkin olentoon liitämme.

Edellä toin esille jo arvoon liittyviä merkityksiä hyvän käsitteen pohdintojen yhteydessä. Tarkastelen tässä vielä tarkemmin arvon käsitettä Zimmermanin esittämien luonnehdintojen pohjalta. Arvon perusmerkitykseksi voisi luonnehtia kun sitä käytetään verbinä eli kun arvostan jotakin (value something). Tällöin minulla on myönteinen suhtautuminen jotakin asiaa kohtaan. Tämä merkitys heijastuu myös adjektiivin arvokas, eli jokin on arvokas ja sitä kohtaan on luonteva tuntee arvostusta. Tätä voi nimittää arvon perusmerkitykseksi eli olla arvokas. Tästä saadaan johdettu verbi merkitys arvostaa jotakin (johdettu merkitys), joka tarkoittaa että jokin arvioidaan arvokkaaksi. Zimmerman (2001, 2) antaa tästä seuraavan luonnehdinnan:

”And this in turn gives rise to a derived sense of adjective: for something to be valuable (in the derived sense) is for it to be worthy of being valued (in derived sense), that is, worthy of being judged valuable (in the basic sense), that is, worthy of being judged worthy of being something toward which one is favorably disposed.”

Tässä erotetaan neljä eri merkitystä (kaksi verbipohjaista merkitystä ja kaksi adjektiivipohjaista merkitystä), jotka voidaan liittää termiin arvo. Termit menevät helposti sekaisin joten Zimmerman ehdottaa että arvokasta perusmerkityksessä nimitetään hyväksi. Tällöin termin arvostaa (to value) merkitykset ovat:

“The two senses of “to value are then these: (basic) to be favorably disposed toward , (derived) to judge good. And the two senses of “valuable” are these: (basic) good, (derived) worthy of being judged good. “ (Zimmerman 2001, 2)

Eli termin arvostaa merkitykset ovat: suhtautua myötämielisesti jotakin kohtaan (perusmerkitys) ja arvioida hyväksi (johdettu merkitys). Arvokkaan merkitykset ovat: hyvä (perusmerkitys) ja sen arvoinen että arvioidaan hyväksi (johdettu merkitys).

Tässä luvussa olen tuonut esille miten termiä arvo voidaan analysoida kielellisesti, mutta tämän työn aiheen kannalta tämä kielellinen analyysi ei ole kovin tärkeässä roolissa, joten siihen ei ole syytä paneutua tätä tarkemmin. Seuraavassa luvussa tuon esille sisällöllisempiä näkemyksiä arvosta ja kerron miten suomennan tämän työn kannalta keskeiset käsitteet.

2.5 Keskeiset käsitteet ja niiden suomennokset

Edellä olen tuonut esille arvon ja hyvän käsitteen määrittelyitä, mutta määrittelyt ovat olleet luonteeltaan hyvin käsitteellisiä ja kielellisiä. Edellisissä määrittelyissä arvon käsitettä on analysoitu hyvin yleisellä tasolla. Arvo on kuitenkin ennen kaikkea eettinen käsite. Tässä luvussa tuon esille keskeiset käsitteet, jotka liittyvät etiikkaan ja etenkin ympäristöetiikkaan, mutta sitä ennen muuta huomio käsitteiden kääntämisestä.

Tässä työssä olennainen kysymys koskee sitä, miten eri englanninkieliset arvo käsitteet suomennetaan. Suomennokset voivat olla joko kömpelöitä, tai ne sisältävät sellaisia sanoja jotka antavan kyseisestä käsitteestä väärän kuvan. Englanninkielinen termi *intrinsic value* on tärkein yksittäinen käsite tässä työssä, mutta sen kääntämiseen liittyy myös ongelmia. Keskeinen ongelma koskee sitä tulisiko termi *intrinsic value* suomentaa itseisarvoksi vai sisäiseksi arvoksi? Nämä tarkoittavat nimittäin eri asioita, joten suomennoksen kanssa tulee olla tarkkana.

Tässä luvussa tarkoitukseni on tuoda esille itseisarvon ja välinearvon perusmerkityksiä, eli niitä merkityksiä mitä näihin käsitteisiin useimmiten liitetään. Kyseisistä käsitteistä varsinkin itseisarvosta on olemassa myös monia eri tulkintoja, jotka ovat tämän tutkimuksen keskeinen aihe ja joihin palaan myöhemmissä luvuissa tarkemmin. On syytä huomioida, että filosofit voivat käyttää samoja käsitteitä, mutta tarkoittavat niillä eri asioita, kuten on esimerkiksi käsitteiden *intrinsic value* ja *final value* kohdalla. Eli jo englanninkielinen kirjallisuus asettaa haasteita käsitteiden tulkinnalle ja, jos ne suomennetaan, niin tämä tekee käsitteiden määrittelystä entistä haastavamman tehtävän. Itse suhtaudun arvokäsitteisiin siten, että ne ovat osa tiettyjä

teorioita ja jo käsitteiden tulkinnalla nojaututaan tiettyihin eettisiin periaatteisiin ja tehdään rajanvetoja eettisissä näkemyksissä.

Korsgaardin näkemysten yhteydessä suomennan termit *intrinsic goodness* ja *intrinsic value* sisäiseksi hyväksi ja sisäiseksi arvoksi. Teen näin, koska mielestäni Korsgaardin teoria vaatii tätä. Jos suomentaisin termin *intrinsic value* itseisarvoksi Korsgaardin yhteydessä, niin tällöin tekisin Korsgaardin teoriasta väärän tulkinnan. On syytä korostaa, että tämän tutkimuksen muissa osissa suomenna termin *intrinsic value* itseisarvoksi, mutta Korsgaardin näkemysten yhteydessä en voi näin tehdä, jos näin tekisin, niin antaisin Korsgaardin näkemyksistä väärän kuvan. Tässä työssä käytän myös itse käsitettä itseisarvo ja viittaan sillä ennen kaikkea arvoon joka on tärkeä itsessään. Korsgaardin termi *final value* vastaa merkitykseltään pitkälti suomenkielistä käsitettä itseisarvo.

Korsgaard (1983, 170) kirjoittaa omassa artikkelissaan sisäisestä hyvyydestä (*intrinsic goodness*). Sisäinen hyvyys eroaa tietenkin terminä sisäisestä arvosta, mutta tässä niiden rakenne muistuttaa toisiaan, joten Korsgaardin analyysit sisäisestä hyvyydestä pitävät hyvin pitkälti paikkansa myös sisäisen arvon kohdalla. Korsgaard korostaa sisäisen hyvyyden tarkoittavan sitä, että jos sanomme jonkin olevan sisäisesti hyvä, niin tällöin hyvyys sijaitsee kohteessa itsessään. Sisäisen hyvyyden vastakohtaksi Korsgaard (1983, 170) määrittelee ulkoisen hyvyyden (*extrinsic goodness*). Tämä tarkoittaa sitä, että hyvyys on lähtöisin jostakin muualta kuin kohteesta itsestään, eli hyvyyden lähde ei sijaitse kohteessa itsestään.

Joten Korsgaardin näkemysten yhteydessä on perusteltua suomentaa käsite *intrinsic value* sisäiseksi arvoksi, koska tällöin nimeen sisältyy jo se mikä tässä termissä on olennaista eli se, että tämän arvo riippuu kohteen sisäisistä ominaisuuksista tai se sijaitsee kohteessa itsessään. Muissa yhteyksissä suomennan termin *intrinsic value* itseisarvoksi, koska mielestäni käsitteelle usein tarkoitetaan sellaista arvoa jonka merkityksen suomenkielinen käsite itseisarvo tavoittaa. Tärkeätä on kuitenkin muistaa, että englanninkielinen termi *intrinsic value* voidaan siis suomentaa joko sisäiseksi arvoksi tai itseisarvoksi riippuen siitä mistä teoriasta on kyse.

Korsgaardin (1983, 169–173) näkemyksissä esiintyy myös termi *final value*. Suomennan termin *final value* finaalisesti arvoksi. Tämä arvo tarkoittaa Korsgaardin näkemyksissä sellaista arvoa, joka on arvokas itsensä takia (for its own sake) tai päämäärällisesti (as an end). Finaalinen arvo poikkeaa sisäisestä arvosta. Sisäisen arvo liittyy siihen missä ns. arvo sijaitsee tai mikä on sen lähde. Jos kohteella sanotaan olevan sisäistä arvoa, niin tarkoitetaan, että arvo sijaitsee kohteessa itsessään. Finaalinen arvo puolestaan liittyy siihen miksi jokin on arvokas. Finaalisesti arvokas asia on arvokas itsessään, sen arvo ei perustu mihinkään muuhun tekijään. Korsgaardilla finaalisesta arvosta vastakohtana on välineellinen arvo. Tässä työssä nojaan siihen, että finaalinen arvo tarkoittaa hyvin pitkälle samaa asiaa kuin perinteinen termi itseisarvo. Tässä työssä itse suosin termiä itseisarvo, koska sillä on vakiintuneempi asema suomenkielisessä ympäristöfilosofiassa. Työssä tuon kuitenkin esille eri tulkintoja itseisarvosta ja tämän kannalta on selvempää jos ”säästän” termin finaalinen arvo, koskemaan yhtä tulkintaan itseisarvosta.

Näiden käsitteiden suomennoksiin ja niiden käyttöön liittyvien kysymysten jälkeen paneudun tarkemmin siihen miten kyseiset käsitteet liittyvät luontoon ja mitä muita tärkeitä arvokäsitteitä ympäristöetiikkaan liittyy.

2.6 Luonnon monet arvot

Luultavasti useimmat meistä ajattelevat luonnolla olevan jotain arvoa. Kun sanomme luonnon olevan arvokas, niin tämä ei vielä kerro mitään siitä mitä me tällä arvolla tarkoitamme. Kuten esille on tullut, meillä on monia eri näkemyksiä arvoista ja myös itseisarvosta. Tuon seuraavissa luvuissa esille arvoja, joita voidaan liittää luontevasti luontoon.

2.6.1 Itseisarvot

Tavanmukaisesti itseisarvon vastakohtaksi määritellään välineellinen arvo. Jos kohde on välineellisesti arvokas, niin se ei ole itsessään arvokas vaan se ennen kaikkea väline johonkin muuhun. Rahaan voidaan esimerkiksi pitää välineellisesti arvokkaana, koska sillä voi esimerkiksi ostaa ruokaa. Ruokaa voidaan pitää myös välineellisesti

arvokkaana, koska se mahdollistaa elossa pysymisen ja terveyden. On kuitenkin luontevaa ajatella, että tätä välinearvojen ketjua ei voida jatkaa loputtomasti. Jossain vaiheessa päädytään sellaiseen asiaan, joka ei ole arvokas enää minkään muun päämäärän takia, vaan sanotaan, että se on arvokas sinänsä, eli kyseessä on itseisarvo. Tässä itseisarvon synonyyminä olisi käsite ei-välineellinen arvo. Korsgaard viittaa tähän näkemykseen itseisarvosta termillä finaalin arvo.

Itseisarvoja tarvitaan muun muassa sen takia, ettei ajauduta äärettömään regressioon. Välineellisten arvojen kohdalla voidaan aina esittää jatkokysymys 'mutta miksi se on arvokasta'. Jos tähän esitetään aina vastaukseksi jokin välinearvo, niin saadaan aikaiseksi päättymätön kysymysten sarja. Itseisarvot katkaisevat tämän, sillä ne ovat arvokkaita itsensä takia. (Pietarinen 2000, 42.)

2.6.2 Välinearvot

Luonto voidaan nähdä välinearvojen maailmana jolloin korostuu hyöty. Luonto nähdään arvokkaana siinä määrin kuin siitä on jotain hyötyä. Tästä voidaan kuitenkin erottaa monia eri muotoja. Arvona voidaan pitää luonnon olennosta saatavaa välineellistä hyötyä. Sikaa voidaan pitää välineellisesti arvokkaana, koska siitä saadaan lihaa ja kasveja arvokkaana sen takia, koska niistä saadaan ravintoa ja happea. Luonnon olennot voidaan ajatella välineellisesti arvokkaina myös sen takia, että niiden moraalisen ja eettisen kohtelun ajatellaan kasvattavan ihmisten humanisuutta, tällaista arvoa voidaan nimittää epäsuoraksi arvoksi. Eläinten kohtelun ajatellaan heijastuvan myös ihmisten kohteluun, jos kohtelemme eläimiä huonosti, niin tämä voi johtaa myös siihen, että kohtelemme ihmisiä huonosti. (Aaltola 2004, 92.) Luontoon voidaan liittää ainakin seuraavat välineelliset arvot: ekonomiset, esteettiset, tieteelliset, historialliset ja uskonnolliset arvot (Vilka 1995, 24). Osittaisesta arvosta on kysymys kun luonnonolento nähdään arvokkaana jonkin laajemman kokonaisuuden osana. Eläin on esimerkiksi arvokas tietyn ekosysteemin osana. Rajattu arvo tarkoittaa sellaista arvoa, joka rajataan koskemaan tiettyä ominaisuutta, esimerkiksi moraalinen arvo perustuu kykyyn tuntea kipua tai kykyyn moraaliseen harkintaan. Välinearvo liitetään useimmiten juuri ihmiseen ja pohditaan luonnon hyötyä ihmiselle, mutta on syytä

muistaa että välinearvot liittyvät myös luontoon itsessään eli luonnon oliot hyödyttävät myös toisiaan. (Vilka 1995, 26.)

2.6.3 Supervenienssi

Itseisarvoon liittyy myös käsite supervenienssi. Kohteen itseisarvon ajatellaan supervenoivan kohteen joihinkin ei-arvo piirteisiin. Supervenienssin tarkoittaa sitä, että objektin arvo ikään kuin lepää niiden ominaisuuksien päällä jotka muodostavat arvon perustan (Pietarinen 2000,40). Supervenienssille voidaan antaa myös seuraavanlainen määritelmä

”jokin on johonkin toiseen nähden loogisesti päällekkäinen eli edellinen ”supervenioi” jälkimmäistä, jos ja vain jos mikään ei voi muuttua edellisessä jonkin muuttumatta myös jälkimmäisessä.” (Juti 2001, 383).

Voidaan ajatella, että supervenienssistä on kyse ominaisuuden A ja B välillä silloin, jos kaksi objektia eivät voi erota toisistaan ominaisuuksien A osalta ilman eroavaisuuksia myös ominaisuuksien B kohdalla. (Audi 1999, 891). Jos kaksi objektia ovat identtisiä ominaisuuksien A kohdalla, ja näillä on myös ominaisuuksia B, niin jos oletetaan että ominaisuuksien A ja B välillä on supervenienssi, niin tällöin, jos muutoksia tapahtuu ominaisuuksissa A niin muutoksia pitää tapahtua myös ominaisuuksissa B.

Arvoihin liittyvää supervenienssia ei pidä sotkea käsitykseen arvojen ei-johdettavuudesta. Itseisarvon arvoa ei voi johtaa enää mistään muusta tekijästä, mutta sen arvo voi kuitenkin supervenoivan kohteen ei-arvo ominaisuuksiin. (Zimmerman 2010, luku 2). Eläimen hyvinvointia voidaan esimerkiksi pitää itseisarvoisena asiana, ja tätä arvoa ei voida johtaa esimerkiksi siitä, että hyvinvoiva eläin tuottaisi parempia turkiksia ihmisten käyttöön. Jos eläimen arvo johdettaisiin näin, niin kyseessä ei olisi itseisarvo. Sen sijaan eläimen hyvinvoinnin voidaan ajatella supervenoivan eläimen fyysisiin ominaisuuksiin ja siihen täyttykö sen hyvinvoinnin edellytykset.

3 Ympäristöetiikat

Tässä osiossa tuon esille mitä luonto käsitteellä tarkoitan. Tuon myös esille miten ympäristöetiikat voidaan jaotella. Sekä mitä tarkoitetaan luontokeskeisyydellä ja ihmiskeskeisyydellä. Työn tässä osiossa en käsittele mitään tiettyä ympäristöetiikan teoriaa, vaan käsittelemän ympäristöetiikkaa yleisemmällä tasolla. Varsinaisia ympäristöetiikan teorioita analysoin vasta työn viimeisessä osiossa, koska pyrin soveltamaan niiden arvioimiseen myös niitä näkemyksiä, joita tuon esille tämän työn muissa osioissa.

3.1 Luonto

Termillä luonto (nature) voidaan tarkoittaa monia eri asioita. Luonto termi saa eri merkityksiä riippuen siitä, missä kontekstissa tämä määrittely tehdään. Termin määrittelyyn vaikuttavat kulttuuriset kuin yksilön henkilökohtaiset käsitykset ja uskomukset. Eri kulttuureissa luontoon voidaan liittää eri merkityksiä ja siihen liitetään eri asioita. Länsimaisesta näkökulmasta katsottuna luonnolla tarkoitetaan useimmiten ei-inhimillistä todellisuutta. Tarkoitan tällä sitä, että usein ihmisten luoma kulttuuri erotetaan luonnosta. Ihmisten luomaa kulttuuria edustaa kaupungit ja ihmisten yhteisö. Luontoa taas alueet, joissa ihmisen kosketus on vähäisempää (rajan veto on tietenkin vaikeaa, kuinka paljon ihmisten muokkausta sallitaan että miellämme jonkin vielä luonnoksi), tätä edustaisivat esimerkiksi meret, metsät, vuoret, niityt, niiden asukit ja olennot. Tämä rajaus on itsessään kyseenalainen, koska ihminen on osa luontoa ja tässä mielessä tietynlainen luonnon määrittely joksikin, mihin ihmistä ei lueta osaksi on aina ongelmallista, mutta mielestäni luonnolla useimmiten tarkoitetaan edellisen kaltaista kokonaisuutta.

Leena Vilkka (1995, 20) erottaa luonnosta kolme kokonaisuutta, jotka ovat: eläimet, elävät olennot ja ekosysteemit. Keskeinen kriteeri eläinten kohdalla on tuntoisuus/aistisuus (sentient), joka erottaa eläimet muista elollisista olennoista. Elollisen kategorian keskeinen kriteeri on elämä, joka erottaa elolliset elottomista. Ekosysteemi kokonaisuus on laajin kokonaisuus ja sisältää edelliset osiot. Ihmiset

lukeutuisivat tässä jaossa eläinten luokkaan. Nämä kolme kokonaisuutta ovat Vilkan ajattelussa tärkeitä, koska hän rakentaa niiden ympärille omat eettiset järjestelmät.

3.2 Ympäristöetiikoiden ryhmittely

Karkeasti ilmaistuna ympäristöetiikat voidaan jakaa kolmeen pääryhmään; eläin-, elämä ja ekosysteemikeskeiseen etiikkaan. Nämä voisi mieltään ympäristöetiikan teorioiden luokituksiksi, joissa huomio kiinnittyy eri asioihin, ja eri olennot tai entiteetit nähdään moraalisesti merkityksellisinä. Nämä voi ymmärtää kattokäsitteinä, joiden avulla eri teorioita voidaan luokitella sen perusteella missä niihin kiinnitetään huomiota. On kuitenkin syytä muistaa, ettei usein ole mahdollista vedenpitävästi sijoittaa tiettyä teoriaan tiettyyn luokkaan, koska teorioissa voi olla piirteitä jopa jokaisesta pääryhmästä. Nämä Vilkan (1995, 58) esittämät ryhmät ovat siinä mielessä päteviä, että niiden avulla pystyy tekemään jonkinlaisen teorioiden ryhmittelyn ja esittää niille keskeiset tunnuspiirteet. On myös hyvä huomata, että ympäristön suhteen on monia eri tutkimusalueita, jotka voivat olla myös ristiriidassa keskenään, eli esimerkiksi eläinkeskeisen etiikan painotukset voivat olla ristiriidassa ekosysteemikeskeisten ajatusten kanssa.

3.2.1 Eläinkeskeinen etiikka

Eläinkeskeisessä etiikassa olennaisia teemoja ovat eläimet ja niihin liittyvät arvot. Tärkeät kysymykset liittyvät eläinten hyvinvointiin, eläinten subjektiviteettiin ja aistisuuteen/tuntoisuuteen (sentient). Vilka kannattaa eläinkeskeistä näkemystä. Hänen mukaansa eläimillä on itseisarvo ja tämä arvo perustuu niiden hyvinvointiin, joka määräytyy eläimen omasta näkökulmasta käsin. Vilkan mukaan eläinten itseisarvoisuudesta seuraa myös ihmisille moraalisia velvollisuuksia. (Vilka 1995, 61.)

Eläinten hyvinvoinnin kannalta keskeinen kysymys liittyy kipuun. Jos kivulla on moraalista merkitystä ja olento pystyy sitä tuntemaan, niin olennonkin pitäisi olla moraalisesti merkityksellinen. (Vilka 1995, 61). Tämän ajatuksen kohdalla tulee pohtia ensinnäkin eläinten kykyä tuntea kipua ja toiseksi sitä mitä kriteereitä meillä on ylipäättänsä pitää kivun kokemuksta moraalisesti merkityksellisenä. Mikä on kivun suhde

itseisarvoon? Työssä esitän jäljempänä kritiikkiä ajatusta kohtaan, että eläimen kyky tuntea kipua tekisi siitä automaattisesti moraalisesti merkityksellisen olennon.

Mitä ilmeisimmin eläimet pystyvät tuntemaan kipua, tästä runsaasti kirjallisuutta ja esimerkkejä. En käsittele näitä kysymyksiä tarkemmin, vaan oletan eläinten pystyvän tuntemaan kipua samalla lailla kuin sitä tuntevat ihmisetkin. Toinen keskeinen teema liittyy eläinten subjektiviteettiin. Vilkka (1995, 63) viittaa muun muassa Thomas Nagelin näkemyksiin ja määrittelee subjektiviteetin seuraavasti

”there is something that is like to be the organism – something it is like for the organism”.

Subjektiviteetti tarkoittaa sitä, että on jonkinlainen kokemus olla jotakin tai jonkinlainen. Vilkka itse tarjoaa esimerkkejä sen puolesta, että eläimet omaavat tämän subjektiviteetin. (Vilkka 1995, 64–65.) Itse en tässä lähde tähän kysymykseen ottamaan kantaa, koska se on hyvin vaikea ja laaja kysymys. Kysymys ei myöskään ole tämän tutkimuksen kannalta olennainen, koska tämä tutkimuksen varsinaisena tarkoituksena ei ole rakentaa teoriaa eläinten moraalista merkityksellisyydestä. Itse asiassa väitän, että kysymykset eläinten kyvystä tuntea kipua tai mahdollinen subjektiviteetti ei ole edes niiden itseisarvoisen aseman kannalta keskeisiä asioita, jos itseisarvo tulkitaan arvona jonka omaaja on tärkeä sinänsä. Vaikka eläimiin voitaisiin liittää molemmat ominaisuudet, niin tämä ei automaattisesti takaa sitä, että niillä olisi itseisarvoa finaalisessa merkityksessä tai moraalisesti merkityksellistä asemaa. Tämä liittyy erilaisiin tulkintoihin itseisarvosta ja näiden tulkintojen keskinäisiin suhteisiin. Näitä tulkintoja tarkastelen luvuissa neljä ja kuusi tarkemmin.

3.2.2 Biosentriset etiikat

Tähän ryhmään kuuluvia eettisiä teorioita kutsutaan myös biosentrisiksi etiikoiksi. Keskeisenä piirteenä tähän ryhmään kuuluvissa näkemyksissä on elämän korostaminen ja sen pitäminen itseisarvoisena asiana. Ympäristöeettisistä teorioista, joita käsittelem tämän tutkimuksen viimeisessä luvussa, tähän kuuluu selvimmin Taylorin teoria. Taylorin teorian kantavana ideana on näkemys olennon omasta hyvästä. Jos olennolla on oma hyvä, niin tämä olento pitää ottaa moraalisesti huomioon. Olion hyvästä seuraa olennon luontainen arvokkuus (inherent worth), jota tulee kunnioittaa. Biosentriseen

näkemykseen liittyy läheisesti käsitykset elollisen olennon hyvinvoinnista ja olennon hyvästä.

3.2.3 Ekosysteemikeskeiset etiikat

Tässä työssä en juuri käsittele tähän ryhmään kuuluvia teorioita. Näille teorioille on tyypillistä ekosysteemien kunnioitus ja arvojen liittäminen niihin. Aldo Leopoldin maaetikka toimii selkeimpänä esimerkkinä teoriasta, jonka voi lukea kuuluvaksi tähän ryhmään. Leopoldin näkemyksessä moraalinen merkittävyys ulotetaan koskemaan niin vesistöä kuin maaperääkin. Toiminta nähdään oikeaksi, jos se edistää tai suojaa maanyhteisön eheyttä. (Leopold 1999, 120–122)

3.3 Ihmis- ja luontokeskeinen etiikka

Etiikat voidaan jakaa myös ihmis- ja luontokeskeisiin etiikoihin. Ihmis- ja luontokeskeinen etiikka koskevat arvojen kohdetta, voidaan puhua ihmiskeskeisistä ja luontokeskeisistä arvoista. Ihmiskeskeisen (antroposentrismi) etiikan ytimessä on ajatus, että moraalisen huomioonottamisen velvollisuus koskevaa vain ihmistä. (Almusa 2006, 94). Pietarinen antaa ihmiskeskeiselle arvolle seuraavanlaisen määritelmä,

” X:n arvo S:lle määräytyy ihmiselle kuuluvien tai ihmisten tuottamien ominaisuuksien perusteella.”

Tämä ominaisuus voi olla fyysinen, mentaalinen tai yhteisöllinen. (Pietarinen 2000, 43.) Pietarisen määritelmä on hyvä, koska siinä tulee esille ihmiskeskeisten arvojen monet ominaisuudet, joiden perusteella arvo voi määräytyä. Tämä on tärkeää koska, ihmiskeskeiset arvot liitetään liian helposti tulkintaan, jossa luonnolle annetaan vain materiaalista arvoa. Ihmiskeskeisiin arvoihin voidaan liittää myös muunlaisia arvoja kuten esimerkiksi ajatus luontokokemuksen kasvattavasta vaikutuksesta. Ihmiskeskeisestä etiikasta voidaan erottaa myös erilaisia muotoiluja.

Luontokeskeiset arvot perustuvat luontoon itseensä, sen omiin ominaisuuksiin. Luontokeskeisessä etiikassa luonto nähdään kuuluvaksi moraalin piiriin. Moraaliyhteisön jäsenyys koskee myös ei-inhimillisiä olentoja. (Almusa 2006, 94.) Luontokeskeisessä näkemyksessä luonnossa ajatellaan olevan arvoja ihmisestä

riippumatta. Luontokeskeisestä näkemyksestä voidaan erottaa monia eri muotoiluja kuten jo mainitut eläinkeskeinen, elämänkeskeinen ja ekosysteemikeskeinen etiikka (Vilka 1993,107).

On kuitenkin hyvä huomioda, että tässä työssä esiintyvät teemat ja käsitteet liittyvät niin läheisesti toisiinsa, että niiden täydellinen irrottaminen toisistaan ei vaikuta mahdolliselta. Vaikka ihmiskeskeinen ja luontokeskeinen etiikka kohdistuvat ennen kaikkea arvojen kohteeseen, niihin liittyy läheisesti myös kysymykset objektivismista, subjektivismista, itseisarvoista ja välinearvoista. Syytä on tässä nostaa esille Korsgaardin tekemä arvojaottelu, vaikka käsittelen sitä perusteellisemmin vasta myöhemmin. Mielestäni ihmiskeskeisyys ja luontokeskeisyys koskevat arvojen kohdetta. Korsgaardin erottelua noudattaen päähuomio kiinnittyisi tällöin sisäiseen ja ulkoiseen arvojaotteluun. Luonnosta esimerkiksi pyritään löytämään sellaisia piirteitä, joiden johdosta ei-inhimillisiin olentoihin voidaan liittää itseisarvo. Asia ei kuitenkaan ole näin yksinkertainen, koska ihmis- ja luontokeskeisyys ovat jo huomattavasti laajempia teemoja ja niihin kytkeytyvät myös kysymykset finaalisesta ja instrumentaalisesta arvosta.

Vilkan (1995, 29) mukaan antroposentriset ja luontokeskeiset teoriat eroavat myös sen suhteen onko arvo ensisijassa verbi vai substantiivi. Antroposentriset teoriat pitävät ensisijaisena merkityksenä verbiä eli ”arvottaa” (to value), tällöin korostuu näkemys, että tarvitaan joku joka arvottaa, useimmiten tämä viittaa juuri ihmiseen ja tämän kykyyn arvottaa. Luontokeskeisissä teorioissa puolestaan korostetaan arvoa substantiivisen tai adjektiivisenä käsitteenä, jolloin arvosta tulee itsenäinen ominaisuus, joka on riippumaton arvottavasta subjektista. Itse kritisoin tätä näkemystä, ja käsittelen siihen liittyviä kysymyksiä myöhemmin tarkemmin. Jos arvo ymmärretään terminä, jolla on moraalista merkitystä esimerkiksi juuri finaalisena tai itseisarvona, niin tällöin se välttämättä on yhteydessä arvottavaan subjektiiin. Tästä huolimatta luontoon voidaan liittää itseisarvoja. Mielestäni arvottavasta subjektista riippumattomien arvojen olemassa olo ei ole välttämätöntä luonnon itseisarvojen kannalta. Tämän suuntaista näkemystä voi luonnehtia heikoksi antroposentrismiksi, jota käsittelen seuraavassa luvussa.

3.4 Antroposentriset teorit

Vilkan mukaan seuraavat filosofit kannattavat antroposentristä asennetta luontoon; John Passmore, Bryan Norton, Andrew Brennan ja John O'Neill. Antroposentrismistä voidaan erottaa heikko ja vahva muoto. Vahva antroposentrismi kieltää sen mahdollisuuden, että luonnossa voisi olla itseisarvoja. Heikko antroposentrismi sallii sen, että luonnossa on itseisarvoja, mutta nämä arvot ovat lähtöisin ihmisestä. (Vilka 1995, 144–145.)

3.4.1 Vahva antroposentrismi

Vahvan antroposentrismin mukaan luonto on arvoton, jos ihminen ei liitä siihen mitään arvoja. Luonnossa ei voi olla itseisarvoa, koska itseisarvo voidaan liittää vain ihmisiin. Vilka (1995, 147) kritisoi vahvaa antroposentrismää siitä, että siihen sisältyy oletus arvojen rakentumisesta pelkästään kulttuurisesti ja yksilöllisesti. Vilkan mukaan tässä unohdetaan ihmiselämän ekologinen konteksti, joka vaikuttaa merkittäväällä tavalla myös arvoihin. Vilkan mukaan on myös epä johdonmukaista ajatella, että ihminen voisivat liittää luontoon välinearvoja, mutta ei itseisarvoja.

Mielestäni vahva antroposentrismi on kanta, jonka mukaa luonnossa ei itsessään olisi sellaisia ominaisuuksia, jotka antaisivat sille itseisarvoisen aseman. Antroposentrismissä väitetään, että arvon lähde on ihmisissä, eli luonnossa ei olisi sisäisiä arvoja, vaan sen arvot tulisivat ulkoapäin. Vaikuttaisi myös siltä että luonnolle annetaan vahvassa antroposentrismissä vain välineellistä arvoa.

3.4.2 Heikko antroposentrismi

Heikon antroposentrismin mukaan luonnolla voi olla itseis- ja välinearvoa, mutta nämä perustuvat lopulta ihmisten olemassaoloon. Ihmiset joko liittävät arvot luontoon, tai arvot ovat ainakin jollakin perustavalla tavalla ihmisestä riippuvaisia. Jos ihmiset katoisivat maan päältä, niin samalla katoisivat arvotkin. Ihmisen itseisarvo menee luonnon mahdollisen itseisarvon edelle. Tässäkin näkemyksessä päähuomio on ihmisen hyvässä ja hyvinvoinnissa.

Luonto saa merkityksen ihmisen arvon kautta, luontoon voidaan esimerkiksi liittää transformatiivinen arvo. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi luontokokemuksilla voi olla kasvattava ja kehittävä vaikutus. Heikkoon antroposentrismiin liittyvät myös näkemykset, joissa ihmisyyden katsotaan edellyttävän luonnon oikeaa kohtelua. Tähän kuuluu esimerkiksi Kantin näkemys siitä, että luonnon olentojen kiduttaminen voi johtaa pahoihin tekoihin myös ihmistä kohtaan. (Vilka 1995, 149–150)

O'Neill (2008, 120) kytkee luonnon arvon ihmisen kukoistukseen (flourishing). Jotta ihminen kukoistaisi, niin tämä vaatii monella tavalla luontoa. Ihmisen hyvinvointi on monella tavalla sidoksissa luonnon hyvinvointiin. Vilka kritisoi O'Neilin ajatuksia siitä, että tämä kytkee luonnon arvon ihmisen hyvinvointiin. Vilkan mielestä on väärin vaatia tätä kytköstä ihmisen hyvinvointiin, jos mietitään luonnon arvoa. Vilkan mielestä luontokeskeisissä teorioissa juuri tätä ei tehdä. Luontokeskeisissä teorioissa ei olla ensisijaisesti kiinnostuneita ihmisen hyvinvoinnista. (Vilka 1995, 151–512) Keskeisenä kritiikin kohteena on O'Neilin ajatus, jonka mukaan luonnon itseisarvoisuuden moraalinen merkittävyys vaatii näkemyksen siitä miten se liittyy ihmisen hyvinvointiin. Itse tulkitseen O'Neilin ajatuksia siten, että hänen mukaansa arvo-objektivismi on kyseenalainen teoria ja hän pyrkii perustelemaan luonnon itseisarvon subjektivistisestä näkemyksestä käsin, siten että se mahdollistaa luonnon itseisarvoisen aseman, ilman oletusta arvo-objektivismista. Itse kannatan O'Neilin näkemyksen perusrakennetta.

Korsgaardin erottelua hyödyntäen, johon paneudun myöhemmin, heikko antroposentrismi eroaa vahvasta antroposentrismistä siinä, että heikossa antroposentrismissä luonnolla voidaan ajatella olevan itseisarvoa, mutta vain ulkoisen arvon kautta, eli tämä arvo on kuitenkin olennaisella tavalla riippuvainen ihmisten olemassaolosta. Mielestäni tältä pohjalta saadaan muodostettua mielenkiintoinen näkemys luonnon itseisarvoisuudesta, koska voidaan välttää monet ongelmat joita liittyy subjektivistiseen näkemykseen arvojen olemassaolosta, ja ne ongelmat, joita seuraa kun itseisarvo kytketään vain olennon hyvään tai hyvinvointiin.

4 Kolme tulkintaa itseisarvosta

Edellä olen tulkinnut itseisarvon arvona jonka voi määritellä ei-välineellisen arvon synonyyminä. Jos olento omaa itseisarvon, niin sitä pitää kohdella päämääränä, ja se ei ole välinen minkään muun saavuttamiseksi. Tämä on kuitenkin vain yksi tulkinta itseisarvosta. Itseisarvotulkinnat ovat tärkeitä monesta eri syystä. Ensinnäkin tulkintoissa itseisarvo määritellään eri tavoin. Toiseksi eri eettisissä näkemyksissä nämä tulkinnat menevät sekaisin. Eri näkemyksissä voidaan kaikissa puhua itseisarvosta, mutta itseisarvolla tarkoitetaan näissä näkemyksissä eri asioita. Kolmanneksi, koska eri tulkinnat eivät välttämättä ole riippuvaisia toisistaan. Itseisarvon eri tulkintoja tiedostamatta voidaan esimerkiksi ajatella, että itseisarvo on jokin objektiivinen ominaisuus, jonka ”havaitsemme” olennoissa, tai joka on ainakin täysin riippuvainen olentojen ominaisuuksista ja tämä arvo asettaa meille moraalisia velvollisuuksia olentoa kohtaan. Itse asiassa edellisessä lausahduksessa yhdistetään lukuisia itseisarvotulkintoja, ja edellisen lausahduksen voisi ajatella olevan pikemminkin osa jotain eettistä teoriaa kuin luonnehdinta itseisarvosta. Itseisarvotulkintojen keskinäisiä suhteita ja näiden tulkintojen sekoittumista tarkastelen luvussa kuusi.

Tässä tutkimuksessa olevien itseisarvotulkintojen taustalla on Korsgaardin tekemä arvojaottelu sekä O’Neilin näkemykset. Korsgaard (1983, 170) erottaa toisistaan kaksi eri arvojaottelua, jotka ovat sisäinen-ulkoinen arvoerotus sekä finaalin-välineellinen arvoerotus. Korsgaard korostaa, että on tärkeitä pitää nämä erotukset erillään toisistaan tai tunnistaa ainakin niiden ero. Finaalin hyvyys tarkoittaa kohteen olevan hyvä itsessään tai päämääränä, eli sitä arvostetaan itsensä takia tai päämääränä (as end). Vastakkainen arvo finaaliselle arvolle on välineellinen arvo, eli jokin on hyvä välinen jotain muuta tarkoitusta varten. Itse tulkitsen finaalin arvon tarkoittavan pitkälti sitä mitä on totuttu käsitteen itseisarvo tarkoittavan. Finaalin-välineellinen erotus liittyy siihen miten jotain arvostetaan, eli arvostetaanko sitä sen itsensä takia vai jonkin muun takia. Sisäinen-ulkoinen erotus liittyy hyvän lähteeseen, eli siihen missä hyvä sijaitsee tai mistä se on lähtöisin. Sisäinen hyvä tarkoittaa kohteen hyvyyden sijaitsevan kohteessa itsessään ja ulkoinen hyvyys puolestaan sitä, että hyvyys on lähtöisin kohteen ulkopuolelta. (Korsgaard 1983, 170).

Korsgaardin näkemysten pohjalta meillä on kaksi eri arvojaottelua. Toinen liittyy juuri arvon lähteeseen, ja toinen arvon kohteeseen ja siihen miten jotain arvostetaan. O'Neill tekee pitkälti vastaavat erottelut. Ensinnäkin itseisarvo voidaan tulkita arvona, jonka omaajaa tulee kohdella päämääränä sinänsä. Toiseksi se voidaan tulkita tarkoittavan sisäistä arvoa, eli arvo joka oliolla on sisäisten ominaisuuksien johdosta. (O'Neill 2008, 115.) Tulkitsen kyseisten filosofien tarkoittavan itseisarvon luonnehdinnoillaan pitkälti samaa asiaa, mutta heidän näkemyksiään ei voi täysin samaistaa.⁴ Keskeinen kysymys koskee Korsgaardin sisäinen-ulkoinen arvojaottelun yhteyttä O'Neilin näkemyksiin arvosta, joka oliolla on sen sisäisten ominaisuuksien johdosta.

Korsgaardin ja O'Neilin tulkinnoissa on kuitenkin sen verran yhteneviä piirteitä, että ne voidaan mielestäni yhdistää, jolloin saamme kaksi tulkintaa itseisarvosta:

1. Itseisarvo finaalisena arvona jonka vastakäsitteenä on välineellinen arvo, tällainen arvo koskee ennen kaikkea arvostamisen tyyppiä tai arvon kohdetta.
2. Itseisarvo sisäisenä arvona, jonka vastakäsitteenä on ulkoinen arvo, tällainen arvo koskee ennen kaikkea arvon lähdetä tai arvon sijaintia.

Itseisarvosta voidaan esittää vielä kolmas tulkinta, jossa itseisarvo tulkitaan objektiivisen arvon synonyyminä.

3. Itseisarvo objektiivisen arvon synonyyminä

Itseisarvo ymmärrettynä objektiivisen arvon synonyyminä liittyy kysymykseen arvojen olemassaolosta, näistä tulkinnoista tämä on selkeästi metaeettisin kannanotto. Itseisarvo on arvo, joka riippumaton arvostavan subjektin arvostuksista. Tässä sitoudutaan metaeettiseen realismiin ja objektivistiseen käsitykseen arvojen olemassaolosta. Tarkastelen myös tätä tulkintaa myöhemmin tarkemmin. Keskeisinä teorioina edellisten tulkintojen taustalla on Korsgaardin sekä O'Neilin ajattelu, mutta tämän kolmannen tulkinnan ajatuksia Korsgaard ei tuo esille ainakaan selvästi.

Tulkinnat ovat tärkeitä, koska meillä on erilaisia tulkintoja itseisarvolle ja ne vaikuttavat myös siihen minkälaisiksi ympäristöeettiset teoriat rakentuvat. Keskeinen kysymys

⁴ On yllättävää, että O'Neilin teosten lähteissä ei mainita Korsgaardin artikkelia.

itseisarvojen tulkinnoissa koskee itseisarvon suhdetta sisäisiin ominaisuuksiin, tai Korsgaardin terminologiaa hyödyntäen mikä on finaalisien arvojen suhde sisäisiin ominaisuuksiin ja sisäiseen arvoon. Joidenkin käsitysten mukaan, jos jokin on epävälineellisesti arvokasta, niin se on arvokasta sen sisäisten ominaisuuksien johdosta. Ajatellaan, että jos jokin on arvokas jonkin relaation takia, niin silloin tämän arvo ei ole sisäistä vaan johtuu tästä relaatiosta. Tätä ajatusta voidaan kuitenkin kritisoida ja tuoda tätä kritiikkiä esille tässä tutkimuksessa. Tämä tärkeä seikka koska jos eri tulkinnat pidetään erillään, niin tällöin meillä ei ole periaatteessa estettä sille, että voisimme muodostaa näkemyksen finaalisesta arvosta joka riippuisi kohteen ulkopuolisista tekijöistä. Eli jos itseisarvo tulkitaan finaalisena arvona, niin tällöin tämä arvo on mahdollista tulkita arvona, joka on riippuvainen muista tekijöistä kuin sisäisistä ominaisuuksista. Tähän teemaa palaan luvussa kuusi tarkemmin.

Toisessa tulkinnassa itseisarvo tulkitaan sisäisenä arvona, se on sellaista arvoa, joka oliolla on sisäisten ominaisuuksien ansiosta. Korsgaardin tulkinnassa tämän sisäisen arvon vastakäsitteenä on ulkoinen arvo. Tätä tulkintaa itseisarvosta voidaan nimittää myös moorelaiseksi tavaksi tulkita itseisarvo. Keskeisiä teemoja liittyen tähän tulkintaan ovat juuri Mooren näkemykset, sekä tämän tulkinnan suhde muihin tulkintoihin. Jos itseisarvo tulkitaan sisäiseksi arvoksi, niin tähän näyttäisi sisältyvän kannanotto realistisen tai objektivistisen metaeettisen arvoteorian puolesta. Näin ei kuitenkaan välttämättä ole, mutta tähän kysymykseen palaan jatkossa tarkemmin.

Sisäinen ja ulkoinen arvo koskevat arvon lähdettä. Nämä arvotyypit vastaavat kysymykseen mistä arvo on peräisin. Arvo on peräisin joko siitä kohteesta, jonka arvoa pyritään määrittämään tai tämän kohteen ulkopuolelta. Sisäinen arvo tarkoittaa arvon sijaitsevan kohteessa itsessään. Voidaan esimerkiksi ajatella kohteen sisäisten ominaisuuksien tekevän kohteesta arvokkaan. On kuitenkin mahdollista, että olennon sisäiset ominaisuudet tekevät siitä välineellisesti arvokkaan, jolloin vaikka kohteen arvo perustuu sen sisäisiin ominaisuuksiin, niin arvo kuitenkin riippuu myös kohteen ulkopuolisista tekijöistä. Tässä työssä tarkoitan sisäisellä arvolla sellaista arvoa joka tarkoittaa sitä, että arvo löytyy kohteesta itsestään. Ulkoinen arvo on kyseessä kun kohteen arvo ei löydy siitä itsestään vaan arvo löytyy kohteen ulkopuolelta. Ulkoisesta arvosta voi toimia esimerkkinä taulu jonka arvo määräytyisi pitkälti sen perusteella, että sen on tietyn taiteilijan teos.

4.1 Tulkinta 1: Itseisarvo asiana jota tavoitellaan sen itsensä takia

Tässä tulkinnassa itseisarvosta huomio kiinnittyy arvon kohteeseen ja arvontyyppiin. Itseisarvo on arvo, joka velvoittaa ja oikeuttaa, että sen omaajaa kohdellaan tietyllä tavalla.

O’Neilin (2008, 114) mukaan itseisarvo voidaan ymmärtää synonyymiksi ei-välineellisen arvon kanssa. Oliolla on ei-välineellistä arvoa silloin, kun sitä tavoitellaan sen itsensä takia tai sitä pidetään päämäärä sinänsä. Ei-välineellinen arvo voidaan kuitenkin tulkita kahdella tavalla, voimme puhua ei-välineellisestä arvosta agentin toiminnan tai toiminnan kohteiden kannalta. Voimme esimerkiksi sanoa yksilön arvostavan opiskelua sinänsä kun hän opiskelee vain opiskelun ilosta. Ei-välineellistä arvoa voidaan käyttää myös kantilaiseen tapaan jolloin puhutaan, että persoonien tulee olla päämääriä sinänsä ja samantapainen puhe tulee ulottaa myös ei-inhimillisiin olentoihin. Tällöin ei-inhimilliset olennot saisivat myös eettisen aseman (ethical standing). (O’Neill 2000, 164–165.) Tämä voidaan tulkita myös itsenäiseksi tavaksi tulkita itseisarvo, mutta tulkitsen sen kuuluvan tähän itseisarvon tulkintaan. Periaatteessa tämä jälkimmäinen tapa tulkita itseisarvo ei-välineellisen arvon synonyyminä on merkittävämpi, koska juuri tässä ei-inhimillisille olennoille myönnetään moraalisesti merkityksellinen asema. Tämä on tärkeä huomata, koska on mahdollista ajatella, että esimerkiksi olisi itsessään arvokasta pystyä ihailemaan eläimiä niiden luontaisessa ympäristössä ilman, että niille annetaan moraalisesti merkityksellistä asemaa.

Korsgaardin erotteluja mukailten itseisarvo tulkitaan tässä kohdin finaalisena arvona. Korsgaard ehdottaa samoin kuin O’Neill, että vastakäsitteenä finaaliselle arvolle on instrumentaalinen arvo. Mielestäni tämä on yleisin tapa miten itseisarvo tulkitaan. Varsinkin ympäristöetiikassa käsite itseisarvo liitetään usein näkemykseen, että luonto on arvokas itsessään ja sitä pitää suojella sen itsensä takia, huolimatta siitä onko tästä hyötyä ihmisille. Tässä työssä käytän käsitettä itseisarvo kun viittaa tähän tulkintaan.

Ei-inhimillisten olentojen kohdalla tämä tulkinta itseisarvosta tarkoittaisi, että arvostamme ei-inhimillisiä olentoja niiden itsensä takia, eli emme ajattele niistä olevan vain välineellistä hyötyä vaan ne ovat arvokkaita sinänsä. Luonnon finaalin arvo

tarkoittaa juuri sitä, että voimme nähdä siinä arvoja jotka ovat itsessään tärkeitä. Voimme pyrkiä edistämään luonnon hyvinvointia, koska näemme sen tärkeäksi sinänsä ilman, että tavoittelemme joitakin taloudellisia tai muita välineellisiä hyötyjä.

4.2 Tulkinta 2: Itseisarvo ymmärrettynä sisäisenä arvona

Toinen tapa tulkita itseisarvo on ymmärtää se arvona, joka oliolla on sen sisäisten ominaisuuksien johdosta. Tähän voidaan mielestäni myös luontevasti liittää Korsgaardin tulkinta ulkoisesta ja sisäisestä arvosta, koska huomio kiinnittyy juuri arvon lähteeseen, joko juuri sisäisiä ominaisuuksia voidaan pitää arvon lähteenä tai sitten arvoa voidaan tavallaan pitää jo itsessään sisäisenä ominaisuutena. Tätä voi kutsua moorelaiseksi tavaksi. Sisäiset ominaisuudet ovat olion sellaiset ominaisuudet, joita voi luonnehtia ei-relaationaaliksi ominaisuuksiksi. Ei-relaationaaliset ominaisuudet ovat ominaisuuksia, jotka ovat riippumattomia muista tekijöistä. Esimerkiksi harvinaisuus ei kävisi tässä yhteydessä itseisarvosta, koska se on relationaalinen ominaisuus. Jonkin lajin harvinaisuudesta voidaan puhua vain suhteessa muihin lajeihin. (O'Neill 1997, 267–271)

Jos luonnolla sanotaan olevan itseisarvoa sen sisäisten ominaisuuksien johdosta, niin tällöin huomio kiinnittyy olentoon itseensä. Olennaista on miten suomennamme termin *intrinsic value*, voimme suomentaa sen itseisarvoksi, mutta voimme suomentaa sen myös sisäiseksi arvoksi. Tässä kohdin sisäinen arvo on parempi suomennos, koska kyseessä on kohteen sisäinen tekijä. Mikä sitten on itseisarvon ja sisäisen arvon suhde? Voidaanko ajatella itseisarvon riippuvan tässä tapauksessa kohteen sisäisestä arvosta, eli jos kohteella on sisäistä arvoa, niin sillä olisi myös itseisarvoa? Tätä selventää, jos itseisarvoa nimitetään tässä finaaliseksi arvoksi, eli onko finaalin arvo riippuvainen kohteen sisäisestä arvosta. Sisäinen arvo tarkoittaa tässä sitä, että kohteen arvo riippuu sen sisäisistä ominaisuuksista. Periaatteessa itseisarvo ymmärrettynä ei-välineellisenä tai finaalisena arvona ei riipu siitä onko asialla sisäistä arvoa vai ei. Asialla voi olla finaalista arvoa riippumatta siitä onko sillä sisäistä arvoa vai ei. Nämä tulkinnat itseisarvosta kuuluvat eri arvokategorioihin.

Mooren mukaa itseisarvo on olennon ei-luonnollinen ominaisuus. Itseisarvo riippuu Mooren mukaan kohteen sisäisestä luonnosta. Tarkastelen Mooren näkemystä omassa luvussa tarkemmin. Tässäkin kohtaa törmäämme käsitteelliseen ongelmaan eli miten suomennamme termin *intrinsic value*? Vilkka (1995, 33) määrittelee tämän termin seuraavasti:

“Intrinsic value as a qualitative property of an object.”

Hän nimeää näiksi laadullisiksi ominaisuuksiksi kolme eri tasoa jotka ovat: tietoisuus, elämä ja luonto kokonaisuudessa. Vilkka ajattelee näiden ominaisuuksien tekevän luonnosta itseisarvoisen. Tietoisuus tason kohdalla esimerkiksi järki ja emootiot olisivat näitä ominaisuuksia ja ne olisivat itseisarvoisia. Tässä siis ajatellaan, että tietyt sisäiset ominaisuudet takaisivat kohteen itseisarvon, tätä ajatusta voidaan kuitenkin kritisoida juuri siitä, että tässä sekoitetaan kaksi eri itseisarvon tulkintaa keskenään. Tähän liittyy juuri se vaara, että samaistamme perusteettomasti näkemykset itseisarvosta tulkittuna finaalisena arvona ja tulkittuna sisäisenä arvona. Meillä ei ole periaatteessa mitään suoranaista oikeutusta sille ajatukselle, että jos kohteella on sisäistä arvoa, niin sillä olisi tämän johdosta myös finaalista arvoa. Kohteella voidaan ajatella olevan sisäistä arvoa sen tietoisuuden johdosta, eli tietoisuus nähdään arvokkaana ja se ns. sijaitsee kohteessa itsessään. Tästä ei kuitenkaan automaattisesti seuraa sitä, että tietoisuudella olisi finaalista arvoa, vaan tämä pitää perustella erikseen. Tietoisuutta voidaan pitää ja usein pidetäänkin itseisarvona, mutta tässä on pointti se, että tätä ei voida perustella vain vetoamalla sisäiseen arvoon.

Sisäisen arvon vastakäsitteenä toimii ulkoinen arvo, joka tarkoittaa sitä, että kohteen arvo ei riipu sen sisäisistä ominaisuuksista vaan kohteen ulkopuolisista tekijöistä. Ulkoisen arvon kohdalla voidaan esittää kysymys onko se arvo ollenkaan? Tietyissä mielessä ulkoinen arvo ei lisää tai vähennä arvoa maailmassa. Ajatellaan esimerkiksi arvo ketjua, eli arvot A, B, C ja D olisivat arvokkaita vain kohteen Z kannalta, niillä olisi myötävaikuttavaa arvoa lopullisen kohteen kannalta. Tällöin jos kyseisen ketju lyhenisi eli A johtaisi suoraan kohteeseen Z, niin tällöin maailmasta ei vähene arvoa. Tavallaan kohteilla A, B, C, D:lla on vain parasitiittista arvoa sisäisen arvon kannalta. (Zimmerman 2010, luku 6.) Tässä Zimmermanin luonnehdinnassa mielestäni lähestytään kuitenkin jo välineellistä arvoa, eli sitä että arvoilla olisi välineellistä hyötyä kohteen Z:t kannalta. Itse ymmärrän ulkoisen ja välineellisen arvo eron myös siten, että

ulkoisen arvon arvo säilyy vaikka sen lähde katoaisi, mutta jos välineellisen arvon kohde katoaa niin välineellinen arvo menettää myös merkityksensä. Mietitään taulu esimerkkiä, jos taulun arvon lähde olisi tekijässä, niin vaikka tekijä katoaisi, niin taulun arvo silti säilyisi, se voisi jopa nousta. Jos jokin asia on puolestaan välineellisesti arvokas vain tiettyä päämäärä varten ja jos tämä päämäärä katoaa, niin samalla katoaa asian välineellinen arvo.

4.3 Tulkinta 3: Itseisarvo objektiivisen arvon synonyyminä

Kolmas tapa ymmärtää itseisarvo on käyttää sitä objektiivisen arvon synonyyminä. Tällöin sen ajatellaan olevan riippumaton subjektin arvostuksista. Tämä on luonteeltaan metaeettinen kannanotto, jossa kielletään subjektivismi, jonka mukaan arvon lähde olisi arvottajassa. Tätä voi kutsua myös eettiseksi realismiksi. (O'Neill 2008, 115.) Tämä tulkinta itseisarvosta eroaa kahdesta edellisestä, koska tämä on mielestäni voimakkaammin juuri metaeettinen kannanotto, ja tähän liittyy olennaisesti kysymys siitä miten arvot ovat olemassa ja tarvitsevatko arvot ollakseen olemassa arvottajan.

4.4 Arvojen olemassaolo

Objektivismi ja subjektivismi sekä myös realismi ja antirealismi käsittelevät arvojen olemassaoloa. Tässä tutkimuksessa en perehdy näiden eroihin, koska se ei ole välttämätöntä tämän tutkimuksen kannalta. Tässä tutkimuksessa käytän mieluummin käsitteitä objektivismi ja subjektivismi, koska ne kuvaavat mielestäni paremmin niitä arvojen olemassaoloon liittyviä kysymyksiä, jotka ovat tämän tutkimuksen kannalta keskeisiä. Tulkitsen objektivismin osaksi eettistä realismia ja subjektivismin kannaksi joka liittyy antirealismiin. Keskeiseksi kysymykseksi muodostuu kysymys siitä, vaatiiko arvo aina arvottajan? Subjektivistisen käsityksen mukaan arvot ovat riippuvaisia arvottajasta: jos ei ole arvottajaa, niin tällöin ei ole olemassa arvojakaan (Oksanen 1997, 199). Objektivistisen käsityksen mukaan arvojen olemassaolo ei edellytä arvottajaa, arvo on maailmassa oleva ominaisuus. Ympäristöetiikassa tällaiseksi ominaisuudeksi on ehdotettu esimerkiksi tuntoisuutta, olion hyvää tai olion

kukoistusta (ks. Pietarinen 2000, 4). Nämä ominaisuudet ovat tärkeässä asemassa myös luontokeskeisessä etiikassa.

Objektiivista käsitystä arvoista ovat ympäristöfilosofiassa puolustaneet ainakin Regan ja Taylor. Regan on sitä mieltä, että eläimen arvo on sen luontainen arvo, joka on riippumaton niin ihmisten arvostuksista kuin tietoisuuden tiloista. Reganilla tietoisuuden tilat eivät anna tai omaa luontaista arvoa vaan subjekteilla itsessään on tämä arvo. Taylor puolestaan on sitä mieltä, että elävien olentojen hyvä on itsenäinen tekijä. Olennoilla on oma hyvä riippumatta siitä onko olemassa ketään arvostajaa. (Vilka 1995, 124.)

Objektivismi on herkkä kritiikille, koska siinä tehdään ongelmallinen oletus arvojen olemassaolosta ilman arvottajaa. Subjektivismin kannalta tärkeä kysymys koskee kohteen merkitystä arvottamisessa. Äärimuodossa arvosubjektivismi kieltää kokonaan kohteen merkityksen arvottamisessa. Vilka itse ehdottaa sellaista tulkintaa, että arvoa ei ole olemassa ilman arvottajaa, mutta ei myöskään ilman kohdetta. Vilka puhuu kohteen luonnollisista arvo-ominaisuuksista sekä arvo-ominaisuuksista. Arvo-ominaisuuksia voivat olla niin totuus, kauneus, hyvyys tai luontoon liittyvät arvot kuten luonnon monimuotoisuus tai elinvoimaisuus. (Vilka 1992, 113)

Objektivismista on erotettavissa heikko ja vahva versio. Heikon objektivismin mukaan arvo on objektiivinen siinä mielessä, että minun henkilökohtaiset mielipiteeni eivät vaikuta arvottamiseen, mutta tämä arvottaminen perustuu hyvin perusteltuihin argumentteihin ja yleisiin sääntöihin. Vahva objektivismi on puolestaan näkemys, jossa arvo nähdään itsenäisenä tekijä arvottamisesta. (Vilka 1995, 126–127) Tarkastelen seuraavaksi tarkemmin vahvaa objektivismia, koska usein luonnon itseisarvon puolustajat nojaavat siihen, mutta pyrin tuomaan esille joitakin ongelmia joita tähän näkemykseen liittyy, sekä osoittamaan, että objektiivinen näkemys itseisarvosta ei ole välttämätön luonnon itseisarvoisuuden kannalta.

4.4.1 Vahva objektiivisuus

Vahvan objektivismin ydinkysymys koskee sitä, onko olemassa arvoja, joita voidaan luonnehtia viittamaatta inhimillisten havaitsijoiden kokemuksiin. O'Neill ehdottaa tällaiseksi ominaisuudeksi Wrightiä lainaten olion omaa hyvää. (O'Neill 2008, 119.) Wright kirjoittaa seuraavasti:

”Kysymys ’Minkälaisilla laatuilla tai lajisilla olennoilla on jokin hyvä?’ on siksi yleisesti ottaen sama kuin kysymys ’Minkä laatuilla olennoilla on elämä?’ (Wright 2001, 94–95).

Olennon hyvä liittyy sen hyvinvointiin, kukoistamiseen ja menestymiseen. Elämä tarjoaa periaatteellisen viitekehysten sille, mikä olennoille on hyvää ja mahdollistaa ajatuksen objektiivisesta arvosta. Tällöin voimme määritellä olennon hyvän ilman viittausta ihmishavaitsijaan.

”These goods are independent of human interests. More significantly, they are independent of any tendency they might have to produce in human observers feelings of approval or disapproval. A living thing can be said to flourish if it develops those characteristics which are normal to the species to which it belongs in the normal conditions for that species.” (O'Neill 2008, 119)

Hyvän käsite voidaan ulottaa koskemaan niin yksilöitä kuin kokonaisia lajiejakin. Tässä O'Neill ajatukset poikkeavat Wrightin ajatuksista. Wright palautti kokonaisuuden tai yhteisön hyvän sen jäsenten hyvään tai puhui siitä vain analogisesti (ks. Wright 2001, 94–95).

Kiinnostavaksi teemaksi muodostuu se, että vaikka voisimme puhua olentojen objektiivisesta hyvästä niin, mitä seurauksia tällä on moraaliselta kannalta. Seuraako olion hyvästä automaattisesti se, että tämän hyvän tulisi toteutua. O'Neill (2008, 120) kieltää tämän, hänen mukaansa:

“It is possible to talk in an objective sense of what constitute the goods of entities without making any claims that these ought to be realised.”

Olion hyvän edistäminen vaatisi lisäperusteita. Kuten O'Neill sanoo, tämä tuottaa ongelmia ympäristöetiikalle, sillä objektiivisen arvon ja moraalisen huomioonottamisen välille jää kuilu. Vaikka voitaisiin todeta, että objektiivisia arvoja on maailmassa, tästä ei vielä seuraa, että niillä olisi merkitystä moraalisisessa toiminnassa. Itse tulkiten tämän tarkoittavan myös sitä, että objektiivisesta arvosta ei seuraa olettamusta finaalisesta arvosta. O'Neill näkee Aristoteleksen ajatuksiin pohjautuvan ajattelun lupaavana vaihtoehtona tämän kuilun ylittämiseen. Tässä ei-inhimillisten olentojen menestymisestä huolehtiminen perustuu viimekädessä ihmisten menestykseen. Tätä ei kuitenkaan tulkita puhtaasti välineellisesti vaan onnistuneen ihmiselämän kautta. Ajatellaan onnistuneen ja menestyksekkään ihmiselämän vaativan sitä, että otamme moraalisesti huomioon myös ei-inhimilliset olennot. O'Neill vertaa tätä Aristoteleen käsitykseen ystävydestä. Ystävyys on olennainen osa onnistunutta ihmiselämää, mutta ystävästä pitää välittää heidän itsensä takia, ei kohdella heitä vain välineinä. Samaan tapaan meidän tulisi ottaa ei-inhimillinen maailma moraalisen merkityksellisyyden piiriin. (O'Neill 2008, 120–121.)

Kaiken kaikkiaan vaikuttaisi siltä, että puhtaasta objektivismista on vaikea muotoilla sellaista kantaa, joka yksinään riittäisi takamaan ei-inhimillisten olentojen moraalisen merkityksellisyyden, sekä minun tulkinnan mukaan luonnon finaalisen arvon. Tämä näyttäisi edellyttävän aina jonkinasteista viittausta inhimilliseen kokijaan tai arvostavaan subjektiiin, joka nostaa mahdolliset objektiiviset arvot moraalisen merkityksellisyyden piiriin.

Mietitään vahvaa objektivismia hetki Korsgaardin arvojaottelun pohjalta. Vahvan objektivismin keskeinen väite voidaan muotoilla, että luonnossa olisi itseisarvoja riippumatta ihmisistä tai arvostavasta subjektista. Vahva objektivismi sallii sen, että arvon omaavalla kohteella on niin finaalista kuin välineellistä arvoa, mutta entä miten on sisäisen ja ulkoisen arvon laita. Periaatteessa oletus vahvasta objektivismista on yhteensopiva kummankin arvotulkinnan kanssa. Eli voimme ajatella, että on olemassa niin objektiivisiä ulkoisia kuin sisäisiäkin arvoja.

Kysymys vahvasta objektivismista on tärkeä, koska mielestäni usein luonnon olentojen moraalista merkityksellisyyttä pyritään perustelemaan, joko välineellisin argumentein tai sitten vetoamalla niiden itseisarvoiseen asemaan, jota puolestaan perustellaan

objektivistisilla argumenteilla, kuten juuri vetoamalla niiden hyvään tai hyvinvointiin. Itse koen objektivismiin kuitenkin ongelmallisena kantana, mutta haluan silti pitää kiinni luonnon itseisarvoisesta merkityksestä. Subjektivismiin puolestaan sisältyy helposti oletamus siitä, että luonnolla on vain välineellistä arvoa. Tässä työssä pyrin kuitenkin osoittamaan, että näin ei täydy olla. Vaan voimme pitää kiinni subjektivismista ja silti luonnon itseisarvoisuudesta. Keskeisenä tässä on eri tulkinnat itseisarvosta ja siihen liittyvä arvojaottelu, sekä näiden mahdollistama näkemys arvosta, joka on finaalinen eisisäinen arvo. Pähkinänkuoressa tällä arvolla tarkoitetaan itseisarvoa tulkittuna siten, että jos kohde omaa tämän arvon, niin sitä pitää kohdella päämääränä sen itsensä takia, mutta tämän arvo ei perustu kohteen sisäisiin ominaisuuksiin vaan sen ulkoisiin tekijöihin. Subjektivismiin tämä liittyy siten, että arvon lähde on ulkoisissa tekijöissä ja viimekädessä minun tulkintani mukaan ihmisten arvostuksissa, eli viimekädessä ihmisissä, ainakin sillä oletuksella, että oletamme ihmisten olevan tällä hetkellä ainoita arvostamiseen kykeneviä olentoja maapallolla.

Keskeinen kysymys liittyen itseisarvojen tulkintoihin on kysymys, joka koskee eri itseisarvotulkintojen yhteyttä toisiinsa, olen tätä kysymystä jo sivunnut tässä luvussa, mutta palaan tähän kysymykseen tarkemmin luvussa kuusi, mutta sitä ennen luon katsauksen itseisarvoon liittyviin läheisiin käsitteisiin, sekä Korsgaardin Kant tulkintaan ja Mooren näkemyksiin. Itseisarvoon läheisesti liittyvät käsitteet voi tulkita myös itseisarvon eri merkityksiksi, nämä eroavat edellisistä tulkinnoista etenkin sen suhteen, että nämä edellä esille tulevat käsitteet liittyvät ennen kaikkea ympäristöetiikkaan ja niiden avulla on pyritty luonnehtimaan mitä juuri luonnon itseisarvoisuus voisi tarkoittaa.

4.5 Itseisarvon merkitykset

Edellä toin esille kolme tulkintaa itseisarvosta. Itseisarvoon voidaan liittää myös monia muita merkityksiä, tuon esille Vilkan jaottelun siitä missä merkityksissä itseisarvoa on käytetty. Leena Vilka (1995, 24) korostaa voimakkaasti luonnon itseisarvoista merkitystä hänen väitteensä on seuraava:

My claim is that nature – animals, plants and ecosystems – has intrinsic value, at least in the sense that is it not merely an instrument, a tolls, or raw material for industrial or commercial purposes.

Vilka määrittelee itseisarvon tässä juuri finaalisena arvona eli välineellisen arvon vastakohtaksi. Vilka esittää omassa teoksessaan suhteellisen laajan jaottelun itseisarvon eri merkityksistä. Keskeisimpinä hän pitää seuraavia merkityksiä:

1. *(immediately) experienced value* (kokemusarvo)
2. *ends value* (päämäärä arvo)
3. *self value* (itsen arvo)
4. *inner value* (sisäinen arvo)
5. *inherent value* (luontainen arvo)
6. *inherent worth* (luontainen arvokkuus)

Käsittelen näitä eri määritelmiä lyhyesti, koska ne paljastavat joitakin olennaisia piirteitä siitä, mitä merkityksiä itseisarvoon liitetään.

4.5.1 Kokemusarvot

Ensimmäisen kohdan mukaan kokemusarvot ovat itseisarvoja, näiksi Vilka ehdottaa nautintoja, intressejä ja tietoisuutta. Kokemusarvoon liittyvät läheisesti tulkinnat, joiden mukaan itseisarvo on välitön arvo (*immediate value*) tai ei-johdannaisarvo (*non-derivative value*). Arvon välittömyys tarkoittaa arvon kokemista välittömästi. Arvon ei-johdannaisuus tarkoittaa, että arvo on kokemuksessa itsessään, ei sen seurauksissa. Vilkan mukaan Moore ajatteli itseisarvon olevan välitön arvo ja ei-johdettu. Arvo tajutaan intuitiivisesti ja arvo on kohteessa itsessään, ei sen seurauksissa. Usein itseisarvoisina kokemuksina pidetään nautintoa, ja kipua pidetään usein itseisarvoisesti pahana asiana. (Vilka 1995, 48–49.)

Itseäni mietityttää mikä on varsinaisen kokemuksen, esimerkiksi nautinnon kokemuksen, suhde kykyyn tuntea nautintoa. Ensinnäkin pitää olla kyky kokea nautintoa ennen kuin siitä voi olla kokemusta, joten onko kyky kokea sittenkin ensisijainen verrattuna varsinaiseen kokemukseen? Toisaalta kykyä kokea nautintoa on vaikea pitää itseisarvoisena, koska tällöin liittäisimme itseisarvon potentiaaliseen kykyyn. Ongelma on myös se, että liittäisimme itseisarvon kaikkiin niihin millä on potentiaalinen kyky kokea nautintoa. Outoa tässä on itseisarvon liittäminen sellaiseen mitä ei sinä hetkenä välttämättä ole olemassa, eli pelkkään kykyyn kokea jotain, emme aktiiviseen nautintokokemukseen. Edellä Vilkan luonnehdinnassa puhuttiin kuitenkin mielestäni aktiivisesta nautinnosta eli juuri nautinnon kokemuksesta. Tässä on mielestäni se ongelma, että onko kaikki nautinto aina hyvää, eli pidämmekö myös psykopaatin kokemaa nautintoa toisten kiduttamisesta itseisarvoisena asiana? Jos itseisarvo määritellään kokemukseksi, niin mielestäni tämä edellyttää myös sitä, että pohdimme kyseistä kokemusta laajemmassa yhteydessä. Nautintojen kohdalla joudutaan huomioimaan sen konteksti, jossa joku kokee nautintoa, sekä pohtimaan niitä tekijöitä, jotka johtivat kyseiseen nautintoon, sekä joudutaan ottamaan huomioon myös nautinnon seuraukset.

4.5.2 Päämääräarvo

Päämääräarvo (ends-value) nojaa Vilkan mukaan Aristoteleksen ajatteluun. Päämääräarvo tarkoittaa sitä, että kohdetta tavoitellaan sen itsensä takia. Vastakkaisena käsitteenä on instrumentaalinen arvo, eli asia on arvokas koska se on keino johonkin muuhun. (Vilka 1995, 49–50) Korsgaardin käsitteistöä mukaillen kyse on finaalisesta ja instrumentaalisesta arvosta. Mielestäni itseisarvolla tarkoitetaan useimmiten juuri tällaista arvoa.

4.5.3 Itsenarvo

Vilka esittää kaksi eri tulkintaa itsenarvosta (self value). Kantilaisen ja Reganin tulkinnan. Kantin käsityksiä mukaillen vain ihmisillä on itseisarvo, koska heillä on kyky arvostaa itseään.

”The Kantian-like argument runs: Intrinsic value means that X has ability to value himself/herself. I have an ability to value different kinds of states and things. Thus, i have also an ability to value myself. Therefore, i have intrinsic value”. (Vilka 1995, 51)

Reganilainen tulkinta puolestaan tästä teemasta korostaa sitä, että itseisarvo liittyy oman elämän subjektiivuuteen. Käsittelen Kantin näkemyksiä ja Reganin näkemyksiä tarkemmin myöhemmin.

4.5.4 Luontainen arvo ja luontainen arvokkuus

Kohteen luontainen arvo (inherent value) tarkoittaa arvon riippuvuutta kohteen luonnosta ei sen seurauksista. Keskeiset filosofit tässä yhteydessä ovat Taylor ja Regan. Taylorin mukaan luontaista arvoa on seuraavilla asioilla: taideteoksilla, historiallisilla paikoilla, elävillä olennoilla jne. Vilkan mukaan tämä on luonteeltaan heikkoa objektivismia, koska nämä riippuvat siitä, että joku niitä arvostaa. Taylor puhuu myös luontaisesta arvokkuudesta (inherent worth), joka Vilkan mukaan on luonteeltaan vahvaa objektivismia. Oleno omaa luontaista arvokkuutta, jos sillä on oma hyvä ja on parempi, jos se realisoituu kun ei-realisoituu. Luontainen arvokkuus riippuu kohteen sisäisestä luonnosta. (Vilka 1995, 51–52.) Regan käyttää käsitettä luontainen arvo (inherent value) ja hän tarkoittaa sillä pitkälti samaa kuin Taylor käsitteellä luontainen arvokkuus (inherent worth). Tarkastelen Taylorin ja Reganin näkemyksiä luvussa kahdeksan.

4.5.5 Yksilöarvo

Luonnon olentoihin etenkin eläimiin voidaan myös liittää ajatus yksilö arvosta, eli eläin olisi arvokas juuri yksilönä. Tämä on suhteellisen voimakas kanta ja tuo eläinten oikeudet lähelle ihmisten oikeuksia. Aaltolan (2004, 94) mukaan yksilöarvoon liittyy seuraavat kolme kriteeriä; arvo perustuu yksilön omiin ominaisuuksiin, nuo ominaisuudet johtavat suoriin velvollisuuksiin yksilöä kohtaan ja yksilö voi itse kokea niiden velvollisuuksien toteutumisen tai toteutumatta jäämisen seuraukset.

5 Korsgaardin Kant-tulkinta sekä Mooren näkemys itseisarvosta

Edellä olen esittänyt kolme tulkintaan itseisarvosta. Itseisarvo arvona, joka oliolla on sisäisten ominaisuuksien johdosta. Toisessa tulkinnassa itseisarvo tulkitaan finaalisena ja ei-välineellisen arvon synonyyminä. Sekä kolmas tulkinta, jossa itseisarvo tulkitaan objektiivisen arvon synonyyminä. Ensimmäinen tulkinta voidaan liittää Mooren näkemyksiin, kuten olen edellä tuonut jo esille. Jälkimmäinen tulkinta itseisarvosta voidaan liittää Kantin ajatuksiin, ainakin Korsgaardin tulkinnan mukaan. Tässä luvussa käsittelemme Korsgaardin tekemää Kant tulkintaa, sekä Mooren näkemyksiä niiltä osin kuin ne liittyvät itseisarvoon.

5.1 Korsgaardin tulkinta Kantin näkemyksistä

Käsittelemme seuraavaksi Korsgaardin tekemään Kant tulkintaa, eli olen Korsgaardin tekemän tulkinnan varassa. Tuon esille niitä näkemyksiä, jotka ovat olennaisia tämän tutkimuksen kannalta. Tarkoitus ei ole tehdä puhdasta Kant tulkintaa vaan tuoda esille Kantin ajattelusta esille ne piirteet, jotka ovat tärkeitä Korsgaardin tekemän tulkinnan kannalta. Korsgaardin Kant tulkinnan nostan esille vasta tässä kohdissa, koska se ei liity itseisarvotulkintoihin niin selkeästi kuin Mooren näkemykset. Korsgaardin Kant tulkinta on tärkeitä tuoda esille. Ensinnäkin siitä syystä, koska tässä osiossa tuon esille myös

Bradleyn esittämiä näkemyksiä, jotka tukevat tulkintaa, että meillä olisi kaksi eri näkemystä itseisarvosta. Toiseksi Korsgaardin tulkinta Kantin ajatuksista tuo myös esille keskeisiä piirteitä itseisarvosta tulkittuna arvona, jonka omaajaa tulee kohdella päämääränä sinänsä. O'Neilin näkemyksissä kantilainen näkemys itseisarvoista liittyy myös moraalisen merkityksellisyyteen, joten Kantista tehtyihin tulkintoihin on syytä perehtyä.

Korsgaardin mukaan Kantin näkemysten kohdalla on olennaista erottelu ehdolliseen (conditional) ja ehdottomaan (unconditional) arvoon. Hänen mukaansa hyvä tahto (good will) on ainoa ehdottomasti hyvä asia. Hyvä tahto on myös ehto muille hyvälle asioille. Kantin erottelu ehdolliseen ja ehdottomaan hyvään koskee niitä olosuhteita ja ehtoja, jolloin jonkin asian sanotaan olevan hyvää. Tämä erottelu vastaa jokseenkin ulkoisen ja sisäisen hyvän välistä erottelua. Ehdottoman hyvän pitää kantaa sisällään omaa hyvyyttään, koska tämä hyvä ei riipu olosuhteista. Asia on ehdottomasti hyvä, jos se on aina hyvää riippumatta olosuhteista. Kantille ehdoton hyvä on ei-relationaalista. (Korsgaard 1983, 177–178)

Siinä missä ehdoton hyvä on riippumaton olosuhteista, niin ehdollinen hyvä on niistä riippuvainen. Olosuhteet määrittävät koska ehdollinen hyvä on hyvää ja koska se ei ole. Asia on ehdollisesti hyvää vain silloin kun sen hyvän ehdot täyttyvät. (Korsgaard 1983, 178.) Kuten Korsgaard (1983, 179) tuo esille asia voi olla objektiivisesti hyvä kahdella eri tavalla. Asia voi olla objektiivisesti hyvä, jos se on ehdottomasti hyvä asia. Toinen tapa miten asia voi olla objektiivisesti hyvä, on jos se on ehdollisesti hyvä asia ja hyvän ehdot toteutuvat. Jälkimmäisessä objektiivisessä hyvässä painottuu keskeisesti konteksti, asian hyvyys voi vaihdella eri kontekstien kesken. Jos mietitään välineellisesti hyviä asioita, niin ne voivat olla vain ehdollisesti hyviä asioita, mutta ne voivat olla objektiivisesti hyviä asioita, jos hyvän ehdot toteutuvat. Välineellisesti arvokkaat asiat voivat olla siis tämän tulkinnan mukaan myös objektiivisesti hyviä asioita. Kantin mukaan myös asiat joita arvostetaan niiden itsensä takia (finaalisesti arvokkaat asiat) ovat ehdollisesti tai ulkoisesti hyviä, esimerkiksi onnellisuus on Kantin mukaan tällainen asia. Onnellisuus on ehdollisesti hyvä asia mutta, jos sen hyvän edellytykset toteutuvat niin se on objektiivisesti hyvä asia. (Korsgaard 1983, 180–182.)

Korsgaardin (1983, 182) mukaan, jotta olisi objektiivisesti hyviä päämääriä, niin pitäisi olla jotain ehdottomasti hyvää, joka voi toimisi riittävänä ehtona (sufficient condition) niiden hyvyydelle. Korsgaardin (1983, 182) mukaan Kant ehdottaa tähän ihmisyyttä ja meidän rationaalista luontoa. Me pidämme itseämme rationaalisina olentoina ja meidän päämääriämme hyvinä, koska ymmärrämme muiden olevan samanlaisia kuin me, joten myös muiden rationaalisten olentojen päämäärät ovat hyviä, joten meidän tulee kohdella myös heitä päämäärinä. Meidän ja toisten tavoitteista tulee objektiivisesti hyviä, koska ne ovat yhteneviä. Yhteneviä niistä tulee koska niillä on sama perusta eli rationaalisuus ja ihmisuus. Korsgaard (1983, 182) korostaa, että Kantilla huomio ei kiinnity objektin ominaisuuksiin vaan järkeilyyn, kun määritellään hyvyyttä. Korsgaard (1983, 183) kirjoittaa seuraavasti:

”The point I want to emphasize here is that the Kantian approach frees us from assessing the rationality of a choice by means of the apparently ontological task of assessing the thing chosen: we do not need to identify especially rational ends. Instead, it is the reasoning that goes into the choice itself—the procedures of full justification—that determines the rationality of the choice and so certifies the goodness of the object. Thus the goodness of rationally chosen ends is a matter of the demands of practical reason rather than a matter of ontology”

Eli huomio kiinnittyy pikemminkin käytännöllisen järkeilyn pätevyyteen kuin ontologiaan. Lisäksi Korsgaard (1983, 183) kirjoittaa seuraavasti

”Similarly, the argument for the objective goodness of the object of a rational choice is not an ontological one; rather, it is based on Kant's theory of rational action. If we regard our actions as rational, we must regard our ends as good; if so, we accord to ourselves a power of conferring goodness on the objects of our choice, and we must accord the same power and so the same intrinsic worth to others.”

Korsgaardin argumentointi on jokseenkin sekavaa. Hän kirjoittaa välillä, että hyvä tahto on ainoa asia joka on ehdottomasti hyvää, mutta toisissa kohdissa hän kirjoittaa rationaalisen valinnan olevan ainoa asia, joka on ehdottomasti hyvää. Tässä on pointtina

ilmeisesti se, että hyvää tahtoa määrittää rationaalinen valinta, eli jos teemme tekoja hyvän tahdon mukaisesti, niin niiden pitää olla myös rationaalisia.

Korsgaardin (1983, 184) mukaan kantilaisen näkemyksen edut tulevat ilmi ainakin arkistenasioiden kohdalla. Korsgaard (1983, 184) korostaa ehtojen huomioimisen merkitystä eri tilanteissa. Useimpiin tilanteisiin ei näyttäisi sopivan se, että sanomme niissä olevan, joko vain sisäistä arvoa tai ulkoista arvoa. Korsgaard (1983, 185) itse käyttää yhtenä esimerkkinä minkkiturkkia, hänen mukaansa kun mietimme sen arvoa, niin olennaiseksi tekijäksi muodostuvat olosuhteet, jos olosuhteet tai ehdot toteutuvat niin minkkiturkki on arvokas. Monesti arvo on riippuvainen olosuhteista, jos niitä ei huomioida, niin tilanteesta tulee absurdi. Asioita voidaan arvostaa niiden itsensä takia, vaikkakin vain tiettyjen ehtojen toteutuessa.

5.1.1 Kantin näkemykset ympäristöetiikan kannalta

Korsgaardin Kant tulkinnan mukaan vain hyvä tahto on ainoa ehdoton hyvä asia. Hyvä tahto näyttäisi olevan mahdollista vain ihmisille, joten ei-inhimillisistä olennoista itsestään sitä ei näyttäisi löytyvän. Näkemykset objektiivisesta hyvästä ja kaksi tulkintaa siitä ovat mielenkiintoisia, etenkin näkemys ehdollisesta objektiivisesta hyvästä, joka on riippuvainen kontekstista. Se mahdollistaa monien eri tilannetekijöiden huomioonottamisen mikä on tärkeää, jos pohditaan ympäristöön liittyviä arvoja. Ei-inhimillisten olentojen itseisarvoon liittyvistä näkemyksistä tulee helposti liian jyrkkiä ja jäykkiä, jolloin ne ovat ongelmissa, kun pitäisi esimerkiksi pohtia tilanteita joissa eri olentojen intressit törmäävät keskenään.

Vaikuttaisi mahdolliselta löytää tämän tulkinnan mukaisia objektiivisesti hyviä asioita luonnosta. Mielestäni keskeiset ongelmat tässä liittyvät siihen, miten määrittelemme hyvän ehdot ja kriteerit niiden täyttymiselle, koska nämä ehdot vaikuttaisivat olevan keskeisessä asemassa. Joten luonnossa voi olla objektiivisesti hyviä asioita, mutta miten määrittelemme sen ehdot tai kriteerit? Tässä leijuu tiettyssä mielessä relativismin vaara, jos näitä ehtoja ei pystytä määrittelemään riittävän tarkasti ja etenkin, jos ne ovat liian voimakkaasti aina sidottuina tilanteeseen. Vaikuttaisi jopa mahdolliselta, että kaksi ihmistä määrittäisi hyvän täyttymisen ehdot erilailta. Tästä käy esimerkkinä tilanne, jossa mietitään pitäisikö jokin metsäalue raivata vai ei. Mitä ovat ne ehdot joiden

vallitessa kyseisen päätös tehdään? Ongelmia aiheuttaa myös se kuka määrittää hyvän täyttymisen ehdot, tarkastellaanko tilannetta ihmisten vai luonnon etujen kannalta? Pystymmekö määrittämään hyvän ehtojen täyttymisen edellytykset sellaisissakin tilanteissa luontomyönteisesti, jos konkreettisenä tavoitteena olisi ajaa ihmisten etuja? Tietyissä mielessä myös Kantin korostama ajatus hyvästä tahdosta on liian abstrakti, koska varsinkin luontoa koskevassa päätöksenteossa on mahdollista, että vilpittömästi ja hyvän tahdon mukaisesti teemme päätöksiä ihmisten etuja silmällä pitäen, mutta tästä koituu haittaa luonnolle.

5.2 Mooren näkemys itseisarvosta

Moorelaisessa tavassa ymmärtää itseisarvo korostuu kohteen sisäiset ominaisuudet ja päähuomio kiinnittyy arvon lähteeseen.

Moore määrittelee itseisarvon seuraavasti

“To say that a kind of value is "intrinsic" means merely that the question whether a thing possesses it, and in what degree it possesses it, depends solely on the intrinsic nature of the thing in question.” (Moore 1922, 260)

Mooren mukaan siis itseisarvo arvo riippuu vain ja ainoastaan kohteen sisäisestä luonnosta. Mooren (1922, 260-261) mukaan määritelmään sisältyy seuraavat seikat:

“I mean to say (1) that it is impossible for what is strictly one and the same thing to possess that kind of value at one time, or in one set of circumstances, and not to possess it at another; and equally impossible for it to possess it in one degree at one time, or in one set of circumstances, and to possess it in different degree at another, or in a different set.”

“(2) The second part of what is meant is that if a given thing possesses any kind of intrinsic value in a certain degree, then not only must that same thing possess it, under all circumstances, in the same degree, but also anything exactly like

it, must, under all circumstances, possess it in exactly the same degree.”

Mooren tulkinta itseisarvosta on hyvin tiukka, koska hänen määritelmänsä mukaan vain kohteen sisäisillä ominaisuuksilla on merkitystä itseisarvon määräytymisessä. Kuten Moore tuo esille tämä tarkoittaa ensinnäkin sitä, että yksi ja sama asia ei voi omata eri arvoa eri tilanteissa. Toiseksi itseisarvon määrä pysyy myös vakiona täsmälleen samankaltaisen asioiden kesken, vaikka olosuhteissa tapahtuisi muutoksia. (Moore 1922, 261–262.)

Kohteen itseisarvon voidaan siis sanoa supervenoivan vain ja ainoastaan kohteen sisäisten ominaisuuksien kanssa. Toisin sanoen itseisarvo on jollakin olennaisella tavalla riippuvainen kohteen ei-moraalisista ominaisuuksista. Joten jos objektin tai asian sisäisissä ominaisuuksissa tapahtuu muutoksia, niin tällöin myös sen arvossa pitäisi tapahtua muutoksia.

Mooren näkemyksessä kohteen itseisarvo rakentuu sen ei-relaationaalista ominaisuuksista. (Korsgaard 1983, 175) Ei-relaationaaliset ominaisuudet ovat ominaisuuksia, jotka ovat riippumattomia muista tekijöistä. Esimerkiksi harvinaisuus ei kävisi tässä yhteydessä itseisarvosta, koska se on relationaalinen ominaisuus. Ei-relaationaalista ominaisuuksista voidaan erottaa heikko ja vahva tulkinta. Heikon tulkinnan mukaan olien ei-relaationaaliset ominaisuudet ovat niitä ominaisuuksia, jotka säilyvät huolimatta muiden olioiden olemassaolosta tai olemattomuudesta. Vahvan tulkinnan mukaan olioiden ei-relaationaaliset ominaisuudet ovat niitä ominaisuuksia, joita voidaan luonnehtia viittaamatta muihin olioihin. (O’Neill 1999, 271) On kuitenkin syytä panna merkille, että itseisarvo ei ole osa kohteen sisäistä luontoa koska tällöin syyllistyttäisiin naturalistiseen virhepäätelmään, mutta itseisarvo on kuitenkin täydellisesti riippuvainen kohteen sisäisestä luonnosta. (Korsgaard 1983, 175)

Asian itseisarvo on riippumaton siihen kohdistuvista arvostelmista. Mooren mukaan sellaisilla asioilla on itseisarvoa, joita pitäisimme hyvänä vaikka ne olisivat olemassa yksinään täydellisessä eristyksessä.

“it is necessary to consider what things are such that, if they existed by themselves, in absolute isolation, we should yet judge their existence to be good” (Moore 1902, 236)

Tämä on Mooren isolaatiotesti. Moore käsittelee myös isolaatiotestin yhteydessä kysymystä kauneudesta. Hänen mukaansa kauniilla objektilla voi olla sinänsä vain vähäistä arvoa, mutta jos se siihen yhdistyy tietoinen kokemus siitä, niin tällä kokemuksella on suurta arvoa. (Moore 1902, 236–238.) Ilmeisesti Moore on sitä mieltä, että kauniilla objekteilla ei ole itseisarvoa sinänsä, koska ne eivät läpäise isolaatiotestiä. Kauniiden objektien arvo ilman tietoista kokemusta on vähäinen.

Itseisarvo ei siis ole riippuvainen niistä arvostelmista joita me esitämme. Itseisarvo eroaa myös siitä mitä me arvostamme sen itsensä takia. Eli mielestäni voidaan tulkita, että Moore kiistää sen, että itseisarvo voitaisiin tulkita arvoksi, jota tavoitellaan päämääränä tai ei-välineellisen arvon synonyyminä.

5.2.1 Itseisarvon analyysin mahdottomuus

Mooren mukaan hyvä ei ole määriteltävissä vaan se on ei-analysoitavissa oleva ei-luonnollinen ominaisuus, joka tajutaan intuitiolla. Mooren käsityksiä on myös kritisoitu voimakkaasti. Ensinnäkin mitä tarkoitetaan ei-luonnollisella ominaisuudella? Moore oli realisti, eli hän uskoi moraalisten tosiseikkojen olemassaoloon. Eli arvot ovat olemassa maailmassa, mutta samalla ne ovat jotakin ei-luonnollista. Intuitionismi ei myöskään ole kovin selkeä käsite. En tässä tutkimuksessa kuitenkaan syvenny Mooren näkemysten ongelmiin, vaan pyrin keskittymään niihin teemoihin, jotka ovat olennaisia tämän tutkimuksen kannalta.

Mooren mukaan, jos hyvä pyrittäisiin määrittelemään luonnollisten ominaisuuksien avulla, niin syyllistyttäisiin naturalistiseen virhepäätelmään. Luonnolliset ominaisuudet voi ymmärtää sellaisiksi, jotka ovat aistein havaittavissa tai luonnontieteiden tai psykologian tutkimuskohteita. Naturalistisen virhepäätelmän tuoksi Moore esittää avoimen kysymyksen argumentin. Avoimen kysymyksen argumentin keskeisenä ideana on se, että jos pyrimme määrittelemään hyvän jonkin luonnollisen ominaisuuden kautta, niin voimme aina esittää jatkokysymyksiä. Mooren mukaan tästä voidaan päätellä, että hyvää ei voida määritellä luonnollisen ominaisuuksien kautta. (Miller 2003, 10–14.)

Zimmerman viittaa Chisholmin näkemyksiin jonka mukaan Mooren isolaatio testi tarjoaa kuitenkin perustan itseisarvon analyysille.

“He formulates a view according to which (to put matters roughly) to say that a state of affairs is intrinsically good or bad is to say that it is possible that its goodness or badness constitutes all the goodness or badness that there is in the world.” (Zimmerman 2010, luku 2)

Chisholm muuntaa Mooren isolaatiotestin, joka alun perin voidaan ymmärtää ontologiseksi testiksi, intentionaaliseksi testiksi. Tällöin tilanteen itseisarvo ymmärretään siten, että jos tilanne on itseisarvoinen, niin minkälainen meidän asenteen sitä kohtaan tulisi olla sinänsä, ilman olosuhteiden tai seurausten huomioimista.

“(T)he attempt to understand the intrinsic value of a state in terms of the kind of attitude it would be appropriate to have if one were to contemplate the valuable state as such, without reference to circumstances or consequences. “(Zimmerman 2010, luku 2)

Hieman samaan tapaan on esitetty, että sisäinen hyvyys olisi analysoitavissa jonkin asenteet hyväksyttävyytenä (worthiness). Sisäinen hyvyys tarkoittaisi samaa kuin, että jokin olisi arvostuksen arvoinen (worthy of being valued). Sisäinen hyvyys määriteltäisiin tällöin sellaiseksi, että se on sitä mitä halutaan sen itsensä takia. Tämän suuntaista näkemystä ovat kannattaneet ainakin Brentano, Ross, Broad ja Ewing. Blanshard on kritisoinut tätä. Hänen mielestä sisäisen hyvyys edeltää asennetta, eli olennaista on mihin ominaisuuksiin sisäinen hyvyys supervenoi. Thomas Scalon kutsuu tällaista näkemystä puck-passing näkemykseksi, koska siinä jonkin arvostaminen selitetään sen ominaisuuksilla. (Zimmerman 2010, luku2.)

Moore esitti myös näkemykset nimeltä 'organic unities', periaatteen mukaan kokonaisuuden arvon ei pidä olettaa, että se olisi sama kuin sen osien arvo.

”The value of a whole must not be assumed to be the same as the sum of the values of its parts.” (Moore 1903, 79)

Kokonaisuuden arvo voi olla suurempi tai vähäisempi kuin osien joista se koostuu. Kokonaisuuden arvo on kuitenkin riippuvainen sen osista, eli jos osissa tapahtuu muutoksia, niin samoin tapahtuu myös kokonaisuuden arvossa. Kokonaisuuden osien arvo ei kuitenkaan vaihtelee samalla lailla. Osien arvo pysyy samana vaikka ne olisivatkin osia eri kokonaisuudessa. (Moore 1903, 80-81.)

Moore (1903, 79) kokonaisuuden ja osien suhteesta seuraavan esimerkin:

“It seems to be true that to be conscious of a beautiful object is of great intrinsic value; whereas the same object, if no one be conscious of it, has certainly comparatively little value, and it is commonly held to have none at all.”

Keskeistä on siis se, että tässä esimerkissä tietoisella kokemuksella kauniista objektista on suurempi itseisarvo kuin näillä tekijöillä yksinään. Tämä liittyy myös Mooren isolaatiotestiin niin kuin edellä tuli ilmi.

Mooren näkemykseen itseisarvosta sisältyy myös joitakin ristiriitaisuuksia ja hankaluuksia. Välillä Moore korostaa selkeästi, että itseisarvon on riippuvainen yksinomaan kohteen sisäisestä luonnosta. Hän tuo myös kuitenkin esille, että kokonaisuuden arvo voi olla enemmän kuin sen osiensa summa, kuten on esimerkiksi *organic unity* periaatteen kohdalla. Kauneuden kohdalla hän myös totesi, että tietoisella kokemuksella kauniista objektista on suurta itseisarvoa, kun taas pelkällä kauniilla esineellä ilman siihen liittyvää tiedollista kokemusta näin suurta itseisarvoa ei ole. Yksi mahdollisuus miten Mooren näkemyksiä voi tulkita on, että hänen mukaansa arvon arvot eivät ole maailmassa olevia seikkoja, vaan ne ovat joitakin ei-luonnollisia ominaisuuksia, jotka tajutaan jossakin määrin mystisen intuition kautta. Mooren kuitenkin täytyy jotenkin määrittellä hyvä, ja hän määritteli sen intuitiivisten kokemusten kautta. Me vain ”havaitsemme” hyvät asiat maailmassa, eli jos kohtaamme vaikkapa kauniin taideteoksen, niin me vain ”havaitsemme” sen kauniiksi ilman, että voimme esittää tälle perusteluita ja samoin on laita hyvien asioiden kohdalla.

5.2.2 Ympäristöetiikka ja Moore

Mitä Mooren näkemys itseisarvosta tarkoittaa ympäristöetiikan kannalta? Mooren näkemysten mukaan sisäinen arvo riippuu vain kohteen sisäisistä ominaisuuksista. Joten, jos luonnon kohteella on sisäistä arvoa, niin se riippuu vain sen sisäisistä ominaisuuksista ja myös siitä olisiko asia hyvä, jos se esiintyisi täysin eristyksissä. Naturalistisen virhepäätelmän mukaisesti hyvä ei kuitenkaan voi olla mikään luonnollinen ominaisuus, joten esimerkiksi eläimen tietoisuus ei riittäisi kriteerille itseisarvosta. Mooren ajattelussa itseisarvo ei siis ole mikään luonnollinen ominaisuus, mutta sen voidaan ajatella kuitenkin olevan sisäisestä luonnosta riippuvainen. Hyvä myös tajutaan intuitiivisesti. Ilmeisesti Mooren ajattelun mukaisesti olisi esimerkiksi intuitiivisesti mahdollista tajuta, että eläinten tietoisuus on hyvä asia. Naturalistinen virhepäätelmän mukaisesti tämä hyvä ei kuitenkaan ole luonnollinen ominaisuus, eli tietoisuus ei sinänsä ole hyvä asia vaikka intuitiivisesti tajuttu hyvä voi ollakin hyvä asia. Ympäristöetiikan kannalta meille jää Mooren näkemyksistä viimekädessä käteen Mooren esittämä tulkinta itseisarvosta, joka oliolla on sisäisten ominaisuuksien ansiosta, sekä jokseenkin epämääräinen näkemys siitä, että mahdollinen luonnossa oleva hyvä tajutaan mystisen intuition avulla ilman, että voimme viimekädessä esittää tälle päteviä perusteluja.

6 Itseisarvotulkintojen keskinäiset suhteet

Tässä luvussa tarkastelen itseisarvotulkintojen keskinäisiä suhteita, sekä sitä miten niitä voidaan yhdistellä toisiinsa. Itseisarvotulkinnat olivat seuraavat:

1. Itseisarvo finaalisena arvona jonka vastakäsitteenä on välineellinen arvo, tällainen arvo koskee ennen kaikkea arvostamisen tyyppiä tai arvon kohdetta.
2. Itseisarvo sisäisenä arvona, jonka vastakäsitteenä on ulkoinen arvo, tällainen arvo koskee ennen kaikkea arvon lähdettä.
3. Itseisarvo objektiivisen arvon synonyyminä

6.1 O’Neill ja tulkintojen sekoittuminen keskenään

O’Neilin mukaan suuressa osassa ympäristöeettistä kirjallisuutta itseisarvotulkintoja käytetään sekaisin keskenään. Usein toisiinsa sekoitetaan näkemys itseisarvosta ei-välineellisen arvon synonyyminä, tai arvona joka antaa eettisen aseman sen omaavalle olenolle, sekä näkemys itseisarvosta objektiivisen arvon synonyyminä. O’Neillin mukaa näiden sekoittumisesta voi seurata seuraavat asiat. Ensinnäkin jos objektivismi (tai realistinen metaetiikka) kiistetään, niin ajatellaan, että luonnolla voi olla vain välineellistä arvoa. Toiseksi jos puolestaan luonnon olennoilla ajatellaan olevan itseisarvoa, niin joudutaan sitoutumaan realistiseen näkemykseen arvoista. Kolmanneksi tästä arvojen sekoittumisesta voi myös seurata se, että jos realistista käsitystä arvojen olemassaolosta pidetään vääränä, niin samalla joudutaan hylkäämään näkemys, että ei-inhimillisessä maailmaan voitaisiin liittää itseisarvo. (O’Neill 1992, 121–122.)

O’Neilin mukaan edelliset eivät kuitenkaan pidä paikkaansa. Sitoutumisesta realistiseen metaetiikkaan (tai objektivismiin) tai sen kiistäminen ei johda suoraan siihen, että onko ei-inhimillisillä olennoilla itseisarvoa vai ei. Vaikka kiellettäisiin realismi ja objektivismi, niin silti voidaan olla sitä mieltä, että ei-inhimillisillä olennoilla on itseisarvoa. Toisaalta realistisen näkemyksen kannattaja voi aivan hyvin olla sitä mieltä,

että vain inhimillisillä ja heidän olotiloilla on arvoa, vaikka hänen mukaansa arvo ovat riippumattomia arvottajan asenteista (O’Neill 1992, 121–122.)

Mikä sitten on itseisarvon, joka tulkitaan arvona joka oliolla on sisäisten ominaisuuksien johdosta, suhde itseisarvoon finaalisessa merkityksessä. Nämäkin käsitykset voidaan sotkea keskenään. Tällöin esimerkiksi voidaan väittää, että esimerkiksi harvinaisuudella ei voi olla itseisarvoista merkitystä, jos itseisarvon tulkinnassa korostetaan sisäisiä ominaisuuksia. Meillä voi olla samaan aikaan näkemys itseisarvosta, merkityksessä ei-välineellinen itseisarvo ja, että tämä ei toteuta moorelaista näkemystä itseisarvosta. Tästä käy esimerkkinä juuri harvinaisuus, eli se ei ole ominaisuus, joka on riippuvainen vain sisäisistä ominaisuuksista, mutta silti sitä voidaan pitää finaalisena arvona.

O’Neilin (2008, 119) mukaa metaeettiset kysymykset koskien arvoja ovat itsenäisiä suhteessa sisällöllisempiin kysymyksiin. Ympäristöeettinen teoria ei tarvitse taustalle mitään tiettyä metaeettistä teoriaa.

O’Neill kuitenkin esittää kysymyksen, että olisiko meillä jotain muita syitä pitää kiinni realistisesta metaetiikasta. Yksi syy kannatta vahvaa realismia olisi O’Neilin mukaan aristotelilainen näkemys luonnon kukoistamisesta. Voimme puhua mikä ei-inhimillisille olennoille on hyväksi ja pahaksi ilman oletusta ihmisten intresseistä.

” A living thing can be said to flourish if it develops those characteristics which are normal to the species to which it belongs in the normal conditions for that species.” (O’Neill 2008, 119)

O’Neilin mukaan tällaiset arvostelutermit biologisessa kontekstissa antaisi tukea sille ajatukselle että jotkin arvosteluominaisuudet (evaluative properties) ovat oikeita ominaisuuksia. Jos tämä pitää paikkansa, niin silloin meillä olisi syitä olettaa, että termiä voidaan käyttää realistisessa merkityksessä, eli että maailmassa olisi sellainen ominaisuus kuin hyvä. O’Neilin mukaan vaikka voitaisiin muotoilla objektiivinen käsitys hyvästä, niin tällä ei ole vielä moraalista merkitystä. O’Neilin mukaan tässä jää kuilu näiden objektiivisesti hyvien asioiden ja moraalin välillä. Yhtenä varteen otettavan vaihtoehdona O’Neill näkee tämän kuilun ylittämässä näkemyksen ihmisen

kukoistuksesta. Ihmisen kukoistus perustuu moniin eri asioihin, ja merkityksellinen suhde muihin olentoihin olisi osa tätä kukoistusta. Hän vertaa tätä ystävyyteen, eli samalla lailla kun ystävyys on osa kukoistavaa ihmiselämää, niin samoin olisi ei-inhimillisistä olennoista välittäminen niiden itsensä takia. (O'Neill 2008, 120–121.) Mielestäni O'Neilin ajatuksen ihmiselämän kukoistuksesta voi ymmärtää tarkoittavan jokseenkin samaa asiaa kuin onnellisen elämän.

Kuten O'Neill tuo esille, useissa tapauksissa subjektivistisen metaeettisen kannan ajatellaan suoraan johtavan siihen, että ei-inhimillisillä olennoilla on vain välinearvoa. Objektivistinen käsitys arvoista puolestaan liitetään itseisarvoihin tai finaaliseen arvoon. Tämä on nähty myös yhdeksi perusteeksi miksi ei-inhimillisillä olennoilla ei voi olla itseisarvoa. On ajateltu, että ajatus ei-inhimillisten olentojen itseisarvoista on välttämättä sidoksissa objektivistiseen käsitykseen. Koska objektivistinen käsitys arvoista on kyseenalainen, samoin on myös itseisarvojen laita. (O'Neill 1992, 121.)

O'Neilin mielestä tämä sekaannus johtuu pohjimmiltaan siitä, että toisiinsa sekoitetaan väitteet arvojen lähteestä ja arvojen kohteesta. (O'Neill 1997, 121). Mitä tällä varsinaisesti tarkoitetaan tässä yhteydessä? Edellähän käsittelin arvojen lähteeseen ja kohteeseen liittyviä kysymyksiä itseisarvotulkintojen kohdalla. Arvojen lähde on se mistä arvot ovat lähtöisin, ympäristöetiikassa arvojen lähteenä pidetään joko ihmistä tai luontoa. Arvot ovat siis joko ihmis- tai luontolähtöisiä. Tätä arvojen lähdeä ei pidä sekoittaa niiden objektiin, siis niiden kohteeseen. Kohteen perusteella arvot voidaan jakaa ihmiskeskeisiin ja luontokeskeisiin arvoihin (ihmiskeskeinen ja luontokeskeinen etiikka). Arvojen kohde ja lähde ovat periaatteessa itsenäisiä tekijöitä. Tämä mahdollistaa esimerkiksi sen, että objektivistinen käsitys arvojen lähteestä on yhteensopiva ihmiskeskeisen käsityksen kanssa arvon kohteesta. Tällöin siis hyväksytään, että itseisarvot eivät ole riippuvaisia arvottajasta, mutta samalla ollaan sitä mieltä, että vain ihmisillä ja heidän tiloilla on todellista arvoa. (O'Neill 1992, 121 ks. myös Pietarinen 2000, 43–46).

Mikä O'Neilin tässä tekemän erottelun suhde itseisarvon tulkintoihin? Tulkintojen yhteydessä toin esille, että ulkoinen ja sisäinen arvo koskee arvon lähdeä ja finaalinen/itseisarvo ja välinearvo erottelu koskee arvottamisen tapaa. O'Neill esittää yllä arvojen lähteen olevan joko ihmis- tai luontolähtöisiä. Mielestäni nämä arvojen

lähdettä koskevat erottelut ovat toisistaan jossakin määrin erillisiä tekijöitä, koska vaikka ajattelisimme kaikkien arvojen olevan lähtöisin ihmisestä, niin silti olisi mahdollista ajatella luonnossa olevan myös sisäisiä tai ulkoisia arvoja. Voin esimerkiksi arvostaa luontoa sen sisäisten ominaisuuksien perusteella, kuten vaikka eläintä sen mahdollisen tietoisuuden johdosta. O’Neilin näkemys arvojen kohteesta ei liity suoraan finaaliseseen-instrumentaaliseen arvoerotteluun, vaan jälkimmäinen erottelu liittyy arvottamisen tapaan ja tämä arvottamisen tapa voidaan kohdentaa niin luontoon kuin ihmiseen. Korsgaardilta lähtöisin olevan erottelu sekä O’Neilin kannattama erottelu eroavat myös sen suhteen toisistaan, että O’Neilin erottelu on jo suuntautunut tiettyyn teemaan kun taas Korsgaardin erottelu tapahtuu yleisellä tasolla. Korsgaardin teoriasta puuttuu mielestäni kysymys siitä miten arvo olemassa, eli kysymys joka liittyy ennen kaikkea subjektivismiin ja objektivismiin.

Arvojen kohteen ja lähteen välillä tapahtuva erottelu on merkittävä, koska se mahdollistaa huomattavasti monipuolisemmat kannat luonnon arvoja koskevassa keskustelussa. Subjektivismista ei seuraa suoraan, että ei-inhimillisillä olennoilla olisi vain välineellistä arvoa eikä objektivismista sitä, että niillä olisi itseisarvoa. Subjektivismin suurimpana ongelmana juuri ympäristöeettisessä viitekehyksessä vaikuttaisi juuri olevan se, että siitä näyttäisi seuraavan se, että ei-inhimillisillä olioilla on vain välineellistä arvoa, mutta näin ei ilmeisestikään ole. Subjektivismin pohjalta voidaan myös muodostaa sellainen kanta jossa ympäristölle annetaan muutakin kuin välineellistä arvoa.

Tärkein yksittäinen tekijä koskien eri arvojaotteluja on kysymys luonnon finaalisesta arvosta. Näkemykset luonnon finaalisesta ja välineellisestä arvosta vaikuttavat eniten siihen minkälaiseksi meidän luontosuhde muodostuu. Sen sijaan kysymys siitä onko luonnossa sisäistä vai ulkoista arvoa ei ole meidän konkreettisen luontosuhtemme kannalta niin merkittävä, koska huolimatta siitä miten tähän vastaamme, niin voimme silti nähdä luonnossa finaalista arvoa. Kysymys subjektivismista ja objektivismista ei myöskään ole meidän luontosuhteen kannalta niin merkittävä, koska huolimatta siitä kumpi näistä osoittautuisi oikeaksi, niin voimme muotoilla käsityksen luonnon finaalisesta arvosta.

O’Neilin mukaan ympäristöeettiset keskustelut kietoutuvat myös metaeettisiin kysymyksiin.

“What relevance do such meta-ethical disputes have for environmental ethics? The answer is that, where the relationship of humans to a non-human world is concerned, the pull of some form of realism about values has seemed to be particularly strong.” (O’Neill 2008, 114)

Tähän liittyy myös laajempi kysymys koskien metaetiikan ja normatiivisen etiikan suhdetta. Pitääkö nämä pitää erillään toisistaan vain ei? O’Neilin mukaan ympäristöetiikassa on vetoa realistiseen näkemykseen, koska on ajateltu, että ympäristöetiikkaa vaati sitä, että ei-inhimillisen maailma olennoilla ja asiantiloilla on itseisarvoa. Tämän on ajateltu erottavan biosentriset tai syväeettiset näkemykset traditionaalisista antroposentrisistä teorioista. Olen kuitenkin tuonut esille joitakin perusteita näkemykselle, etteivät metaeettiset kannanotot, eli tässä yhteydessä kysymyksen objektivismista ja subjektivismista, ole välttämättä kovin merkittäviä sen kannalta voidaanko luontoon liittää itseisarvoa finaalisessa merkityksessä vai ei.

6.2 Korsgaardin näkemys arvokäsitysten yhdistämisestä

Edellä olen tuonut esille O’Neilin näkemyksiä eri itseisarvotulkintojen välisestä suhteesta. Tarkastelen seuraavaksi kysymystä Korsgaardin tulkintojen kautta. Korsgaardin näkemykset koskevat kahta ensimmäistä itseisarvotulkintaa ja niiden mahdollista yhdistämistä tai sekoittamista keskenään. Kyseisissä tulkinnoissa itseisarvoon voidaan liittää aina vastakkainen arvo. Korsgaardin terminologiaa hyödyntäen ulkoisen arvon vastakohtana on sisäinen arvo ja finaalisen arvon vastakohtana on välineellinen arvo. Eli tiivistetysti esitettynä.

1. finaalin arvo – välineellinen arvo
2. sisäinen arvo – ulkoinen arvo

On syytä mainita uudelleen, että Korsgaard itse kirjoittaa hyvästä. Hän kirjoittaa finaalisesta hyvästä, välineellisestä hyvästä, sisäisestä hyvästä sekä ulkoisesta hyvästä,

mutta itse olen sitä mieltä, että Korsgaardin näkemykset voidaan tulkita myös erotteluksi joka koskee arvoa. Itse asiassa Korsgaard myös itse käyttää välillä käsitteitä arvo ja hyvä sekaisin.

Korsgaardin mukaa kyseinen arvojaottelu on syytä huomioida ja arvoja ei tulisi sotkea keskenään. Finaalisen arvon vasta-arvona ei toimi siis ulkoinen arvo vaan juuri välineellinen arvo. Jos kyseiset arvojaottelut yhdistetään, niin silloin tämä tehdään tietyn teorian sisällä. Tällöin usein arvot samaistetaan toisiinsa, eli finaalisella arvolla tarkoitetaan samaa kuin sisäisellä arvolla ja välineellisellä arvolla samaa kuin ulkoinen arvo. (Korsgaard 1983, 170)

Kyseinen arvojaottelu on tärkeä, koska usein ympäristöön liittyvässä arvokeskustelussa kyseistä erottelua ei tehdä vaan arvot sotketaan toisiinsa. Tätä samaa seikkaa myös O'Neill korosti. Itseisarvotulkintojen kannalta tämä tarkoittaa siis sitä, että tulkinnat yhdistetään toisiinsa. Finaalisella arvolla tarkoitetaan samaa asiaa kuin sisäisellä arvolla ja välineellisellä arvolla samaa kuin ulkoinen arvo. Ympäristöeettisten teorioiden kannalta tällä on vakavia seurauksia, koska teorioista ei muodostu jäsenyneitä kokonaisuuksia, koska keskeistä käsitettä eli itseisarvoa voidaan käyttää eri yhteyksissä eri merkityksissä.

Tarkastelen seuraavaksi mitä seurauksia siitä on, jos nämä eri arvojaottelut yhdistetään toisiinsa.

6.3 Korsgaardin näkemykset teorioista joissa yhdistetään eri arvojaottelut

Kuten on tullut esille, niin Korsgaard itse erottaa toisistaan sisäisen-ulkaisen ja finaalisen-instrumentaalisen arvojaottelun, mutta hän tuo artikkelissaan esille teorioita joissa tätä jakoa ei tehdä tai eri arvoluokkiin kuuluvat arvot samaistetaan toisiinsa. Tarkastelen seuraavaksi minkälaisia nämä teoriat ovat.

6.3.1 Korsgaardin näkemys teoriasta joka samaistaa finaalisen hyvän ja sisäisen hyvän

Korsgaard erottaa tästä kaksi eri näkemystä. Ensimmäisen näkemyksen mukaan sisäinen-ulkoinen erottelu redusoidaan finaali-instrumentaali erotteluksi. Tällöin se mikä on sisäisesti arvokasta, on automaattisesti finaalisesti arvokasta. Korsgaardin mukaan tämä voi johtaa subjektivistiseen näkemykseen arvoista. Hyvät asiat ovat niitä, joita arvostetaan niiden itsensä takia, mutta eri yksilöt voivat arvostaa eri asioita niiden itsensä takia. (Korsgaard 1983, 171.) Mielestäni subjektiivisuus johtuu tässä siitä, että koska sisäinen-ulkoinen erottelua ei tapahdu, niin huomio kiinnittyy vain siihen miten me kohdetta arvostamme, eli arvostammeko sitä finaalisesti vai instrumentaalisesti. Varsinainen kohde menettää tässä merkityksen, eli arvostamiseen kykenevät yksilöt voivat itse päättää mitä he arvostavat itseisarvoisesti ja mitä eivät. Voin esimerkiksi itse päättää, että arvostan ruohonkortta itseisarvoisena olentona, arvostuksen kohteen ominaisuuksilla ei ole tässä merkitystä. Tämä subjektiivisuus liittyy myös siihen subjektivismiin jonka toin esille koskien arvojen olemassaoloa. Arvojen olemassaoloa koskien subjektivismihan tarkoitti, että arvojen olemassaolo on riippuvainen arvottajasta. Korsgaardin esille tuoma subjektiivisuus ei ole yhtä voimakas kanta kuin metaeettinen subjektivismi. Subjektiivisuus kuitenkin johtaa samaan lopputulokseen, koska vain arvostamiseen kykenevän arvostuksilla on väliä, ei kohteen ominaisuuksilla. Mielestäni Korsgaard ei kuitenkaan käytä käsitettä subjektiivisuus ensisijaisesti metaeettisessä mielessä, eli hän ei ota varsinaisesti kantaa arvojen olemassaoloon. Kyseessä on pikemminkin arvottamisen tapa, eli eri ihmiset voivat arvottaa eri asioita. O'Neilin subjektivismi on juuri metaeettinen kannanotto arvojen olemassaolosta. Siinä kiistetään objektivististen arvottajasta riippumattomien arvojen olemassaolo. Korsgaardilla puolestaan huomio kiinnittyy siihen, että eri arvottajat voivat liittää finaalisen arvon eri asioihin. Eli siis mielestäni on mahdollista ajatella, että meillä on metaeettinen objektivistinen kanta arvojen olemassaoloon, eli ajateltaisiin meillä olevan arvottajasta riippumattomia arvoja. Silti tähän voidaan vielä liittää Korsgaardin subjektivistinen näkemys, eli arvottajat voivat tulkita vaikkapa virheellisesti objektiiviset arvot ja liittää niihin eri arvoja. Mietitään esimerkiksi eläimen hyvinvointia. Kuvitellaan, että meillä olisi objektiivinen näkemys tästä eläimen hyvinvoinnista, joka rakentuu sisäisten ominaisuuksien varaan ja pitäisimme sitä finaalisesti arvokkaana. Mielestäni Korsgaardin subjektiivisuus tarkoittaa tässä sitä, että

arvostajien kanta voi vaihdella kyseiseen tilanteeseen. Tässä subjektiivisuudessa sisäinen arvo redusoidaan finaalisesti arvoksi niin, ettei huomioida varsinaista kohdetta eli eläintä ja siihen liittyvää objektiivisesti ymmärrettyä hyvinvointia, vaan korostetaan sitä, että arvostajien kanta voi vaihdella keskenään. Mielestäni Korsgaard ei ota varsinaisesti kantaa kysymykseen siitä miten arvot ovat olemassa, koska erottelut sisäiseen-ulkoiseen arvoon ja välineelliseen-finaaliseen arvoon eivät liity siihen. Tietenkin on luontevaa ajatella, että subjektivismi josta Korsgaard puhuu johtaa myös metaeettisen subjektivismiin, mutta mielestäni tämä ei ole välttämätöntä.

Korsgaardin mukaan seuraavassa tavassa finaalin hyvä yhdistetään sisäisen hyvän kanssa. Jos kohteella on sisäistä arvoa, niin kohdetta pitäisi kohdella päämääränä eli finaalisesti. Meidän valintoihin ja asenteisiin vaikuttaa se mitä havaitsemme objekteissa, jos havaitsemme niissä sisäistä hyvyyttä, niin meidän tulisi kohdella niitä päämäärinä. (Korsgaard 1983, 171) Tämä liittyy myös siihen objektiivismiin, joka liittyi arvojen olemassaoloon. Arvojen ajatellaan olevan riippuvaisia kohteen ominaisuuksista, ei niihin kohdistuvista arvostuksista.

Korsgaardin mukaan nämä näkemykset johtavat siihen, että meillä on kaksi näkemystä finaalisesta hyvästä tai arvosta. Joko se on jotain subjektiivista tai objektiivista. Subjektivisessa näkemyksissä sisäinen hyvyys redusoidaan finaalisesti hyväksi, jolloin korostuu subjektin asema, tällöin tavallaan ominaisuuksilla ei ole niin merkitystä. Objektivisessa tulkinnassa puolestaan finaalin hyvyys samaistetaan sisäisen hyvyyden kanssa. Tällöin korostuu objekti ja sen ominaisuudet, jos kohde omaa tietyt piirteet, niin se on finaalisesti arvokas. Mielestäni ympäristöfilosofiassa pyritään juuri jälkimmäisen tavan mukaiseen luontoanalyysiin. Pyritään löytämään luonnosta sellaisia objektiivisia piirteitä, jotka suoraan oikeuttaisivat luonnon finaalin arvon. Korsgaardin yhteydessä esille tulleet näkemykset objektiivisuudesta ja subjektivisuudesta eivät ole mielestäni yhtä vahvoja kannanottoja kuin objektiivismi ja subjektivismi, jotka liittyvät arvojen olemassaoloon. Korsgaardin erottelussa ei mielestäni oteta suoranaisesti kantaa arvojen olemassaoloon vaan pikemminkin se liittyy siihen millä perusteella liitämme kohteisiin arvoja, eli siihen koskevatko keskeiset perusteet kohteen ominaisuuksia tai piirteitä vai arvottavan subjektin ominaisuuksia ja asenteita.

6.3.2 Korsgaardin näkemys teoriasta joka samaistaa ulkoisen hyvän instrumentaaliseen hyvään

Tässä näkemyksessä toisiinsa samaistetaan ulkoinen hyvä ja instrumentaalinen hyvä. Näiden samaistaminen johtaa siihen, että jos asian hyvyyden ajatellaan riippuvan ulkoisista tekijöistä, niin asian ajatellaan olevan myös instrumentaalisesti hyvä. Tämä perustuu tulkintaan jonka mukaan sisäisen hyvän pitää olla kaikissa tilanteissa ja aina oman hyvyyden kantaja. Jos kohteen arvo perustuu sen sisäisiin tekijöihin, niin silloin sen arvo myös vain riippuu niistä, jolloin ulkoisilla tekijöillä ei ole merkitystä. Jos puolestaan kohteen arvo voi vaihdella tilanteiden mukaan, niin tällöin sen arvo riippuu ulkoisista tekijöistä eli kyseessä ei ole sisäinen arvo. Ulkoisen ja välineellisen arvon rinnastaminen johtaa siihen, että kaikki asiat joiden arvo perustuu ulkoisiin tekijöihin, ovat vain välineitä. Korsgaard (1983, 171) ilmaisee tämä seuraavasti:

“If you find that a certain kind of thing is not good in any and all circumstances, that it is good in some cases and not others, its goodness is extrinsic-it is derived from or dependent upon the circumstances. If extrinsic value and instrumental value are equated, you are then forced to say of all such things that they are means or instrument. “

Korsgaardin mukaan edellisen kaltainen ajattelu löytyy myös sen ajatuksen taustalta, että finaalin hyvän pitää olla nautintoa tai jonkinlaista kokemista. Mietitään esimerkiksi kauniin maiseman katsomista. Kauniin maiseman katselun voidaan ajatella olevan arvo sinänsä. Mitä siitä seuraisi, jos joku kokisikin tämän katsomiskokemuksen epämiellyttävänä? Pitäisimmekö tätä aktiviteettia silti hyvänä asiana? Korsgaardin mukaan, jos tähän vastataan ”ei”, niin tällöin myönnetään, että kyseisen aktiviteetin hyvyys ei ole sisäistä vaan se riippuu siitä onko kokemus myönteinen, eli ulkoisista tekijöistä. Kauniin maiseman arvo ei tällöin olisi siinä itsessään vaan siinä nautinnossa, jota koemme sen katselusta. Kauniin maiseman katselun arvo olisi tällöin ulkoinen arvo ja myös välineellinen arvo, jos nämä arvo kerta samaistetaan toisiinsa. (Korsgaard 1983, 171–172)

Olennaista tässä on mielestäni se, että tässä samaistetaan toisiinsa kysymykset ulkoisesta arvon lähteestä ja välineellisestä arvosta. Kaikki sellaiset asiat joiden arvo olisi lähtöisin ulkoisista tekijöistä, olisivat vain välineellisesti arvokkaita. Finaalinen

hyvä määrittäisi tällöin nautinnoksi. Korsgaardin ajatuksen juoksua on tässä kohdin jokseenkin vaikea seurata. Itse tulkitseen Korsgaardin ajatukset siten, että finaalin hyvä määrittäyty nautinnoksi tässä yhteydessä ennen kaikkea siksi, koska finaalisesta arvoon liitetään myös näkemys sisäisestä arvosta, ja sisäinen arvo määritellään siten, että sen pitää olla hyvä huolimatta olosuhteista. Jos olosuhteissa tapahtuneet muutokset vaikuttavat arvoon, niin tällöin kyseessä ei ole sisäinen arvo vaan ulkoinen arvo. Jos lisäksi ulkoinen arvo tulkitaan samaksi kuin instrumentaalinen arvo niin tällöin tulee kuva, että finaalin arvo on jonkinlaista kokemusta tai nautintoa, koska kokemuksen laatu on kiinni myös olosuhteiden heilahteluista, eli tavallaan kokemuksen laadusta tulee määräävämpi tekijä kuin olosuhteista.

6.4 Ei-sisäinen finaalin arvo

Edellä tuli esille näkemyksiä, joissa finaalin arvo ja sisäinen arvo samaistetaan toisiinsa, sekä välineellinen arvo ja ulkoinen arvo toisiinsa. Mielenkiintoista on kuitenkin se, että mikä on näiden eri arvoluokkien yhteys toisiinsa. Voidaanko muotoilla näkemystä ei-sisäisestä finaalisesta arvosta tai toisin sanoen ulkoisesta finaalisesta arvosta? Finaalisen arvon kohdalla on ollut tapana ajatella, että se rakentuu ja on riippuvainen sen sisäisistä tekijöistä. Tämä ei kuitenkaan ole välttämätöntä kuten edellä tulee ilmi.

Tarkastelen seuraavaksi tätä kysymystä, eli onko olemassa ei-sisäistä finaalista arvoa ja mitä perusteita tämän puolesta on esitetty. Ei-sisäinen finaalin tarkoittaa arvoa, jonka omaavaa kohdetta tulee kohdella päämääränä, ja se nähdään arvokkaaksi sen itsensä takia, mutta tämä arvo ei perustu kohteeseen itseensä vaan sen ulkopuolisiin tekijöihin. Tämä on tärkeä kysymys, koska tässä arvojaottelut eivät varsinaisesti sekoitu keskenään, kuten edellisen luvun tapauksissa. Tässä tietoisesti yhdistetään kaksi eri tulkintaa itseisarvosta, jolloin saadaan muotoiltua mielenkiintoinen näkemys itseisarvosta, joka on mielestäni merkityksellinen myös ympäristöetiikan kannalta.

6.4.1 Ei-sisäinen finaalin arvo arvona jossa jotain halutaan sen itsensä takia

Korsgaard on sitä mieltä, että on jotakin mikä on ulkoisesti hyvä ja sitä arvostetaan päämääränä. Toisin sanoen voidaan muodostaa näkemys ei-sisäisestä finaalisesta arvosta. Korsgaard (1983, 172):

“An example of this would be something that was good as an end because of the interest that someone took in it, or the desire that someone had for it, for its own sake.”

Ei-sisäisestä finaalisesta arvosta kävisi esimerkkinä jokin sellainen, jota arvostetaan päämääränä tai itsessään, koska jollain on intressi tai halu sitä itseään kohtaan sen itsensä takia. Luonnon kohdalla esimerkiksi metsän itseisarvoisuutta perusteltaisiin sillä, että minulla on halu suojella metsää sen itsensä takia.

Rabinowicz ja Ronnow-Rasmussenin (2000, 36) kritisoivat Korsgaardin näkemystä. Heidän mukaansa Korsgaardin näkemyksessä arvojen lähde voidaan tulkita kahdella eri tavalla. Ensinnäkin voidaan miettiä kohteen niitä ominaisuuksia, joihin finaalin arvo supervenoi. Jos nämä ominaisuudet ovat sisäisiä kyseiselle objektille, kyseessä on käytännössä sisäinen arvo, ei ulkoinen arvo, niin kuin Korsgaardin argumentissa halutaan todistaa. Arvon lähde voidaan tulkita myös siten, että kyseessä on sanoisiko objektin finaalin arvon olennainenperusta tai pohja (constitutive grounds). Herrat tarjoavat tästä analogiana shakkia, tietyn siirron hyväksyttävyyden supervenoi tilanteeseen laudalla, mutta pelin laajemmat säännöt löytyvät kyseisen pelin ulkopuolelta. Niistä yleisistä säännöistä, jotka määrittävät mitä shakki on, näitä voisi nimittää shakin olennaiseksiperustaksi. Samoin joidenkin preferentiaalisten käsitysten mukaan meidän halut ja preferenssit voisivat antaa objektille arvon. Tässä pyritään määrittelemään objektin ulkoinen finaalin arvo meidän asenteiden ja preferenssien kautta. Nämä asenteet toimisivat olennaisena perustana samaan tapaan kuin shakissa siihen liittyvä laajempi sääntöperusta. (Rabinowicz ja Toni Rønnow-Rasmussen 2000, 36 -37.)

Meillä on siis kaksi eri määritelmää miten voimme määritellä ulkoisen finaalin arvon lähteen. Joko arvon lähde on niissä ominaisuuksissa johon finaalin arvo supervenoi tai olennaisessa perustassa. Rabinowicz ja Ronnow-Rasmussenin mukaan nämä tavat eroavat myös sen suhteen, mitä vaatimuksia ne asettavat sille, miten finaalin arvon omaajaa tulisi kohdella. Supervenienssi perusta asettaa vahvempia vaatimuksia

objektien kohtelulle, ne ominaisuudet joihin arvo supervenoi tarjoavat esimerkiksi perusteita sille miten meidän tulisi metsää kohdella. Jos arvon lähteen muodostavat kuitenkin meidän halut ja preferenssit, ymmärrettynä olennaisena perustana, niin nämä eivät tarjoa periaatteessa perusteita sille miten meidän pitäisi objektia kohdella. (Rabinowicz ja Toni Rønnow-Rasmussen 2000, 38.) Yksittäisten ihmisen halusta suojella kiviä ei seuraa, että muidenkin pitäisi suojella kiviä.

Rabinowiczin ja Toni Rønnow-Rasmussenin mukaan Korsgaardin määrittely, jossa ulkoinen finaalin arvo pyritään määrittelemään olennaisen perustan pohjalta epäonnistuu, koska pohjimmiltaan siinäkin vedotaan sisäisiin ominaisuuksiin.⁵ (Rabinowicz ja Toni Rønnow-Rasmussen 2000, 38). Itse ymmärrän tämä kritiikin seuraavasti. Mietitään esimerkiksi metsän suojelua. Korsgaardin ajattelua mukailien oletetaan, että metsällä on ulkoista finaalista arvoa. Metsää pitää kohdella päämääränä ja se on itsessään tärkeä, mutta metsä ei olisi tämän arvon lähde, vaan arvon lähde löytyisi metsän ulkopuolelta. Korsgaardin hengessä voisimme ajatella, että meidän asenteet metsää kohtaan toimisivat olennaisena taustana ja toimisivat arvon lähteenä. Haluni suojella metsään takaisi metsän finaalin arvon. Ilmeisesti Rabinowicz ja Rønnow-Rasmussen kritisoivat tätä siitä syystä, että meidän asenteet ovat kuitenkin sidoksissa metsän ominaisuuksiin. Meidän asenteet kohdistuisivat metsän ominaisuuksiin esimerkiksi siihen, että se tuottaa happea, tällöin meidän asenteet perustuisivat metsän sisäisiin ominaisuuksiin. Meidän asenteet metsään kohtaan eivät yksin riitä oikeuttamaan sen suojelua, toimintamme rakentuu pikemminkin niiden ominaisuuksien varaan joihin arvot supervenioivat.

⁵ Rabinowicz ja Rønnow-Rasmussen tuovat artikkelissaan esille kaksi tulkintaa sisäisistä ominaisuuksista.. Sisäisillä ominaisuuksilla voidaan tarkoittaa ominaisuuksia jotka ovat ei-relaationaalisia (non-relational features) tai sisäisesti relaationaalisia ('internally relational') ominaisuuksia, mikä tarkoittaa niitä ominaisuuksia jotka kohde omaa sen johdosta mikä sen suhde on sen omiin osiinsa. Relationalissa ominaisuuksilla kaksikko tarkoittaa ulkoisesti relaationaalisia ominaisuuksia (externally relational properties) eli ominaisuuksia jotka objektilla on sen johdosta että se on yhteydessä johonkin mikä ei ole osa sitä itseään.

Rabinowiczin ja Rønnow-Rasmussenin mukaan sisäisten ominaisuuksien ei tarvitse olla essentiaalisia konkreettisille objekteille, mutta abstrakteille objekteille niiden sisäiset ominaisuudet ovat essentiaalisia. Konkreettisen objektin sisäinen arvo voi vaihdella eri mahdollisissa maailmoissa, jos arvo supervenoi objektin kontingentin ominaisuuden kanssa. Esimerkiksi Moore ei tätä sallinut, hänen mukaansa on mahdotonta, että yhdellä ja samalla objektilla olisi eri arvo eri tilanteissa. Rabinowiczin ja Rønnow-Rasmussenin mukaan sisäinen arvo voi supervenoida objektin kontingenttien ominaisuuksien kanssa, kunhan nämä ominaisuudet ovat objektin sisäisiä ominaisuuksia ja ovat siten itsenäisiä sen ulkoisen kontekstin suhteen. (Rabinowicz ja Rønnow-Rasmussen 2000, 34–36)

Ovatko Rabinowicz ja Ronnow-Rasmussen kritiikissään oikeassa? Eli perustuuko finaalin arvo aina viimekädessä kohteen sisäisiin ominaisuuksiin? Mietitään kysymystä metsän suojelusta vielä hetki. Rabinowiczin ja Ronnow-Rasmussenin argumenttia mukaillen metsän itseisarvo lepäisi viimekädessä sen sisäisissä ominaisuuksissa. Ensinnäkin ongelmia seuraa siitä että, miten me määrittelemme ne sisäiset ominaisuudet, jotka ovat itseisarvoisia. Esimerkiksi metsän harvinaisuus ei käytä sisäisestä ominaisuudesta, koska se vaatii viittauksia metsän ulkopuolisiin tekijöihin. Toisaalta jos metsän arvo rakennetaan sen hapen tuottamiskyvyn varaan, niin tämä on pikemminkin välineellinen arvo kuin finaalin. Toiseksi olen sitä mieltä, että pelkät metsän piirteet tai ominaisuudet eivät riitä itseisarvoon, koska arvot liittyvät aina arvostavaan subjettiin. Arvostaja subjekti on kuitenkin metsän ulkopuolinen tekijä, eli minä voin arvostaa metsään itseisarvoisesti esimerkiksi sen harvinaisuuden johdosta. Kolmanneksi vaikka kohteen sisäiset ominaisuudet olisivat merkityksellisiä itseisarvon kannalta, niin meidän pitäisi siltä määritellä mitkä nämä merkitykselliset ominaisuudet ovat. Vaikka pystyisimme nämä sisäiset ominaisuudet määrittämään esimerkiksi hyvinvoinniksi tai olennon hyväksi, niin tästä voi seurata, että itseisarvon käsitteestä tulee moraalisisessa mielessä aika merkityksetön. Jos itseisarvo samaistetaan olennon hyvään tai hyvinvointiin ilman muita kriteereitä, niin tällöin maapallon jokaisesta elävästä olennosta tulee moraalisesti merkityksellinen, mistä seuraa hyvin merkittäviä intressiristiriitoja, joiden ratkaisemiseksi joudumme kehittämään uuden teorian jossa itseisarvon käsitteellä ei ole painoarvoa.

6.4.2 Kaganin tulkinta ei-sisäisestä finaalisesta arvosta

Ei-sisäinen finaalin arvo voidaan perustella myös muilla tavoin. Kagan on esittänyt, että itseisarvo voisi perustua myös relationaalsiin ominaisuuksiin. Joissakin tapauksissa itseisarvo voi olla riippuvainen myös instrumentaalisesta arvosta. (Kagan 1998, 280)

Artikkelissaan 'Rethinking Intrinsic Value' Kagan tuo esille monia esimerkkejä sen puolesta, että itseisarvon ei tarvitse riippua yksinomaan sisäisistä ominaisuuksista. Itseisarvo tarkoittaa tässä yhteydessä samaa asiaa kuin Korsgaardin finaalin arvo. Tarkastelen seuraavaksi Kaganin esimerkkejä, joilla hän perustelee itseisarvon riippuvuutta ulkoisista tekijöistä.

Kaganin mielestä ihmiset voivat arvostaa objektia itseisarvoisesti sen harvinaisuuden takia. Harvinaisuus ei kuitenkaan ole objektin sisäinen ominaisuus, kuten on tullut esille. Harvinaisuus on relationaalinen ominaisuus, ja se on riippuvainen objektin suhteesta ympäröivään todellisuuteen. Jos objektia arvostetaan itseisarvoisesti sen harvinaisuuden takia, niin tämä todistaisi sen, että itseisarvo ei riippuisi välttämättä sisäisistä ominaisuuksista, vaan ne voivat riippua myös relationaalisista ominaisuuksista. (Kagan 1998, 282–283.)

Kaganin yhtenä esimerkkinä on kynä jolla Lincoln allekirjoitti orjien vapautusjulistuksen. Kynällä on instrumentaalista arvoa, mutta sillä on myös itseisarvoa. Kaganin mukaan voimme ajatella maailman olevan parempi paikka kun kynä on olemassa. Kynän välineellinen arvo liittyy esimerkiksi siihen, että se muistuttaa ihmiskunnan hyvydestä. Kagan pitää kuitenkin kiinni siitä, että kynällä on myös itseisarvoista merkitystä. Kynä ei kuitenkaan itsessään omaa tätä arvoa, vaan arvo perustuu sen rooliin historiassa. Tarkemmin sanottuna kynän arvo nojaa sen instrumentaaliseen rooliin historiassa. Kaganin keskeinen väite on että, tässä tapauksessa objektin itseisarvo riippuisi kokonaan instrumentaalisesta arvosta. Kyseisellä kynällä ei olisi tätä arvoa, jos se ei olisi ollut osallisena kyseisessä tapahtumassa. (Kagan 1998, 285–288.)

Kaganin mukaan edellistä voidaan kritisoida siitä, että instrumentaalisesti arvokas on arvokas juuri keinona, joten se ei voi olla itseisarvoisesti arvokas. Kagan kuitenkin tuo esille, että itseisarvonkin pitää perustua johonkin ja miksei se voisi perustua instrumentaaliseen arvoon tai rooliin. Useat filosofithan ovat sitä mieltä, että itseisarvo perustuu sisäisiin ominaisuuksiin. Joten itseisarvon riippuvuutta instrumentaalisesta arvosta ei voi kritisoida ainakaan sillä perusteella, että ajateltaisiin, ettei itseisarvo perustuisi itse mihinkään. Jos objektilla on instrumentaalista arvoa, niin se on arvokas jonkin muun takia. Joskus jos objekti on arvokas jonkin muun takia, niin juuri siitä syystä se voi olla arvokas myös itsensä takia. (Kagan 1998, 285–288.)

Onko kyseessä lopulta vain käsitteellinen ongelma? Pitäisikö itseisarvolla tarkoittaa sellaista arvoa joka on riippuvainen yksinomaan objektin sisäisistä ominaisuuksista, ja Kaganin käsittelemää arvoa tulisi nimittää joksikin muuksi arvoksi. Kagan huomauttaa tähän, että arvo joka on riippuvainen yksinomaan sisäisistä ominaisuuksista, ei

välttämättä olisi kovin kiinnostava tutkimuskohde, eikä se välttämättä olisi arvoteorian kannalta olennainen arvo. Me myös menettäisimme niitä merkityksiä joita liitämme käsitteeseen itseisarvo, jos tarkoittaisimme sillä pelkästään arvoa, joka jollakin on vain sisäisten ominaisuuksien johdosta. Kagan on myös sitä mieltä, että jos arvo perustuu sisäisiin ominaisuuksiin, niin tästä ei seuraa suoraan sitä, että kyseessä olisi itseisarvo. (Kagan 1998, 290–291). Kaganin mukaan itseisarvon tulisi tarkoittaa arvoa päämääränä (value as end). Sellaiselle arvolle, joka objektilla on sen sisäisten ominaisuuksien johdosta, pitäisi keksiä toinen nimi. (Kagan 1998, 293).

Kagan on käyttänyt esimerkkeinä lähinnä yksilöolioita kuten kynää, mutta kuten Kagan tuo itsekin esille hänen teoriaansa voidaan soveltaa myös koskemaan asiantiloja ja faktoja. (Kagan 1998, 293) Luvussa seitsemän tarkastelen kysymyksiä jotka koskevat sitä, että mitkä asiat ylipäätensä voivat omata itseisarvon.

6.4.3 Reduktio asiantilaan

Kaganin ajattelussa tärkeänä väitteenä oli, että objektin itseisarvo voi perustua objektin suhteeseen muihin objekteihin, kuten oli esimerkiksi kynän ja harvinaisen metsän kohdalla. Tätä väitettä voidaan kritisoida siitä, että kyseessä on pikemminkin tilanne jossa arvo liittyy asiantilaan. Tarkastelen myöhemmin mitkä asiat voivat olla itseisarvon kantajia, mutta tässä yhteydessä on hyvä tuoda joitakin seikkoja esille. Aikaisemmassa väitteessä objektin finaalin ulkoinen arvo pyrittiin perustelemaan sen suhteella sen ulkopuolisiin tekijöihin. Esimerkiksi metsän arvo perustuu sen harvinaisuuteen. Tätä ajatusta voidaan kuitenkin kritisoida siten, että kyseisessä tilanteessa harvinaisuus redusoidaan asiantilan sisäiseksi ominaisuudeksi. Metsä on finaalisesti arvokas sen harvinaisuuden takia, mutta harvinaisuus on asiantilan sisäinen ominaisuus, jolloin kyseessä ei ole ulkoinen arvo vaan sisäinen arvo. Metsän arvo on siinä, että on olemassa harvinainen metsä, mikä mielletään asiantilaksi. Harvinaisuus on tällöin juuri kyseisen asiantilan sisäinen ominaisuus. Joten jos tämä pitää paikkansa, niin ei ole syytä olettaa, että olisi finaalista arvoa joka perustuisi relationaaliseen ominaisuuteen. Ilman, että relationaalista ominaisuutta voitaisiin redusoida asiantilaksi, jossa kyseinen relaatio tai ominaisuus olisi kyseisen asiantilan sisäinen ominaisuus. (Rabinowicz ja Toni Rønnow-Rasmussen 2000, 42–43.)

Rabinowicz ja Ronnow-Rasmussen kyseenalaistavat edellisen reduktion mielekkyyden. Ensinnäkin heidän mukaansa on kummallista ajatella, että objekti saisi arvonsa asiantilasta eikä toisten päin. Jos erämaan olemassaolo on arvokas, niin se on siitä syystä, että erämaa on itsessään arvokas, eli asiantilan arvo on riippuvainen siihen liittyvästä objektista tai asiasta. (Rabinowicz ja Toni Rønnow-Rasmussen 2000, 43.) Tärkeä kysymys on ylipäättänsä se, miksi objektin arvo halutaan redusoida asiantilan arvoksi. Rabinowiczin ja Ronnow-Rasmussenin mukaan mm Ross, Harman, von Wright, Chisholm, Quinn ja Zimmerman ovat kannattaneet tätä. (Rabinowicz ja Toni Rønnow-Rasmussen 2000, 44.) Rabinowiczin ja Ronnow-Rasmussenin mukaan tähän liittyy logiikan kehitys ja pyrkimys yksinkertaisuuteen. Jos itseisarvot liittyvät asiantiloihin, niin niitä on helpompi käsitellä logiikassa ja tämä tekee asiasta myös yksinkertaisemman. Toinen selitys liittyy näkemykseen preferenssien ja meidän halujen yhteydestä arvoihin. Joidenkin mukaan arvokkuus on sitä, että objekti on sopiva kohde sitä suosiville asenteille. Asenteiden kohteina pidetään asiantiloja, ei yksittäisiä objekteja, joten arvot koskisivat näin ollen vain asiantiloja. (Rabinowicz ja Toni Rønnow-Rasmussen 2000, 44.) Tämän mukaan halut eivät kohdistu yksittäisiin objekteihin vaan asiantiloihin. Ei voi sanoa, että haluan puuta, mutta voi sanoa, että haluan suojella puuta, joka ymmärretään asiantilaksi, eli haluni kohdistuu asiantilaan. Rabinowicz ja Ronnow-Rasmussen kuitenkin itse kritisoivat tällaista lähestymistapaa. He itse kannattavat näkemystä, jonka mukaan asiantilat saavat arvonsa asioilta jotka niihin liittyvät.

6.5 Bradley ja kaksi konseptia itseisarvosta

Bradley esittää artikkelissa 'Two Concepts of Intrinsic Value', että moorelainen ja kantilainen tapa ymmärtää itseisarvo, eivät ole keskenään kilpailevia käsityksiä itseisarvosta vaan ne esittävät eri näkemykset itseisarvosta. Tässä liitän kantilaisen tavan ymmärtää itseisarvo ensisijaisesti ensimmäiseen tulkintaan itseisarvosta, ja moorelaisen tavan toiseen tulkintaan itseisarvosta. Käsittelem seuraavaksi Bradleyn esittämiä tulkintoja, koska ne tukevat näkemystä siitä, että meillä voi olla eri tulkintoja itseisarvosta ja tulkinnat ovat myös riippumattomia toisistaan.

Moorelaisen tavan perusprinsiippi on, että itseisarvo riippuu vain sisäisistä ominaisuuksista, kuten edellä on tullut ilmi. Kagan on kritisoinut tätä periaatetta, kuten on tullut esille. Kaganin mukaan jotkin ulkoiset ominaisuudet voivat lisätä kohteen itseisarvoa. Kagan käytti esimerkkinä kynää jolla Lincoln allekirjoitti orjien vapautusjulistuksen (Emancipation Proclamation). Kaganin mukaan kyseisen kynän huomattavasti arvokkaampi kuin tavallinen kynä, ja kyseiseen kynään voidaan liittää itseisarvo. Kaganin mukaan kynän itseisarvon kannalta olennaista on jokin ulkoinen tekijä, eli kynän rooli historiassa. Kynän itseisarvo rakentuu tässä Kaganin mukaan jonkin ulkoisen ja relationaalisen ominaisuuden varaan, joka hänen mukaansa todistaa sen että kaikki itseisarvo ei rakennu pelkästään sisäisten ominaisuuksien varaan. (Kagan 1998, 285–288) Tämä sotii moorelaista prinsiippiä vastaan. Bradley (2006, 114) esittää, että kyseessä olisi kaksi eri näkemystä itseisarvosta ja kynä esimerkki kuuluisi kantilaiseen, sekä Kaganin näkemykseen itseisarvosta, mutta ei moorelaiseen. Kynällä olisi itseisarvoa siinä merkityksessä, että se ansaitsee tietynlaista kohtelua, mutta ei itseisarvoa siinä merkityksessä, että se tekisi maailmasta paremman paikan tai selviytyisi isolaatiotestistä. (Bradley 2006, 114.)

Moorelaisen näkemyksen puolustajat voivat kuitenkin esittää, että kynä itsessään ei ole itseisarvon kantaja vaan pikemmin kynä ja siihen liittyvä asiantila. Tätä näkemystä on puolustanut mm. Zimmerman jonka ajatuksiin paneudun tarkemmin myöhemmin.

Bradleyn (2006, 116) mukaan Kant oli sitä mieltä, että vain hyvä tahto tai rationaaliset olennot voivat olla itseisarvon kantajia. Bradley käsittelee artikkelissaan Anderssonin näkemyksiä ja tulkitsee hänen kuuluvan kantilaiseen traditioon. Anderssonin mukaan asiantilat olisivat parhaimmassakin tapauksessa vain todella harvoin itseisarvon kantajia. Andersson on sitä mieltä, että vain konkreettisilla objekteilla ja ihmisillä on sisäistä arvoa, jos asiantiloilla on sisäistä arvoa, niin arvo on peräisin konkreettisilta asioilta ja ihmisiltä. Anderssonin mukaan tämä johtuu siitä, että meidän perustavat arvoasenteet kohdistuvat konkreettisiin tekijöihin kuten eläimiin tai ihmisiin ei faktoihin tai tilanteisiin. (Bradley 2006, 116–117.) Jos Bradleyn muotoilut ovat oikeita, niin silloin olemme tilanteessa jossa karkeasti yleistäen moorelainen perinne korostaa sitä, että asiantilat ovat arvo kantajia kun taas kantilainen perinne korostaa sisäisen arvon liittyvän lähinnä individuaalisiin yksilöolentoihin kuten ihmisiin.

Bradley (2006, 118) tuo esille seuraavat esimerkit ja pyrkii niiden avulla osoittamaan, että kantilainen ja moorelainen käsitys itseisarvosta voivat tarkoittaa eri asioita, ilman että ne ovat kilpailevia näkemyksiä.

J1 that Jane is mildly happy for ten seconds

J2 that Jane is extremely happy for ten years.

J3 that Jane is extremely unhappy for ten years

Bradley olettaa Janella olevan itseisarvoa. Jos itseisarvo perustuisi Janen sisäiseen arvoon, niin tällöin meidän olisi vaikea tehdä eroa kohtien J1 ja J2 välillä, koska niiden kummankin arvo perustuisi Janen sisäiseen arvoon. Bradley ilmeisesti ajaa tällä takaa ajatusta, että meidän on vaikea määritellä edellisen kaltaisissa tilanteissa tilanteen itseisarvoa, joka olisi pätevä niin moorelaisessa tulkinnassa kuin kantilaisessa tulkinnassa. Bradley tulkitsee asian niin, että meidän olisi parasta tulkita, että Janelle on sisäistä arvoa kantilaisessa mielessä ja tilanteilla J1 ja J2 sisäistä arvoa moorelaisessa mielessä. Molemmat arvotyypit olisi ei-johdettuja, Janen arvo ei riipu kyseisistä tilanteista eikä tilanteiden arvo Janesta. (Bradley 2006, 118)

Itseisarvoon liittyy myös kysymys sen määrästä. Onko itseisarvo jotain sellaista jota voidaan lisätä? Voidaanko maailman itseisarvon määrää lisätä, jos lisätään niitä olentoja joilla on itseisarvoa. Kantilaiseen näkemykseen tämä ei sovi, mutta se näyttäisi sopivan moorelaiseen näkemykseen. Bradleyn mukaan tässäkin olisi kyseessä kaksi eri näkemystä itseisarvosta. Kantilaiseen näkemykseen ei sovi ajatus, että itseisarvon määrä olisi jotenkin määriteltävissä, ja että sen lisääntyminen tekisi maailmasta paremman paikan. Ihmisiin liittyy itseisarvo kantilaisessa mielessä, heitä tulee kunnioittaa ja kohdella päämäärinä. Tästä ei seuraa sitä, että mitä enemmän ihmisiä maapallolla on, niin sitä parempi paikka se on. (Bradley 2006, 119-120.)

Bradley (2006, 120) erottaa vielä seuraavan periaatteen koskien moorelaista tulkintaa.

“When something is intrinsically good, someone has a good reason to try to promote it, or preserve it, or make it true, or bring it into existence.”

Tämä liittyy myös edelliseen kohtaan. Sisäisen arvon lisääntymisen ajatellaan johtavan parempaan maailmaan tai parempaan elämään. Tätä ei voida suoraan soveltaa

kantilaiseen traditioon. Kantilaisessa traditiossa itseisarvon omaajaa pitää puolestaan pikemminkin kunnioittaa kuin yrittää lisätä itseisarvon määrää maailmassa. Bradley tuo esille Scalonin näkemykset ja lukee tämän kantilaisen tradition edustajaksi. Scalonin mukaan, jos koemme jonkun itseisarvoisesti arvokkaaksi, niin tyypillinen asenteemme sitä kohtaan on kunnioitus. Tähän voi liittyä pyrkimys edistää tällaisten kohteiden olemassaoloa, mutta tämä ei ole välttämätöntä tai ensisijaista. (Bradley 2006, 121).

6.5.1 Onko meillä kaksi eri näkemystä itseisarvosta?

Keskeisin syy sille miksi meillä olisi kaksi eri näkemystä itseisarvosta, koskee Bradleyn (2006, 123) mukaan sitä, että meillä on kaksi eri teoreettista käyttötapaa käsitteelle itseisarvo. Moorelainen tapa koskee arvon kohteen määrittämistä, millä asioilla on itseisarvoa. Bradley (2006, 123) kirjoittaa seuraavasti

“Engaging in the Moorean project leads one to think of intrinsic value as the sort of property characterized by the Moorean principles: it comes in degrees, is possessed by states of affairs, is to be promoted, and so on.”

Kantilaisuudessa puolestaan huomio kiinnittyy siihen miten itseisarvon omaavia kohteita tulisi kohdella. Jos kohteella on itseisarvoa, niin tämä velvoittaa meitä kohtelemaan sitä tietyllä tavalla. Itseisarvoa tulee kunnioittaa. Kantilaisessa käsityksessä itseisarvo ei ole ominaisuus, jota voidaan lisätä tai maksimoida. Bradleyn mukaan nämä käsitykset eivät ole vaihdettavissa keskenään eli kantilainen näkemys itseisarvosta ei toimi moorelaisessa teoriassa, eikä päinvastoin. Esimerkiksi kantilaisessa viitekehityksessä ei ole järkeä puhua yrityksestä maksimoida hyvien tahtojen määrä maailmassa. Toisaalta ei ole järkeä puhua nautinnon kunnioittamisesta. (Bradley 2006, 124–125.)

Bradleyn mukaa kahdelle eri teoreettiselle konseptilta löytyy tukea myös ympäristöetiikasta. Bradleyn mukaan Tom Reganin käsite luontainen arvo (inherent value) vastaa kantin käsitystä *intrinsic worth*. Regan erottaa toisistaan luontaisen arvon ja itseisarvon. Reganin mukaan luontaisen arvon omaavaa olentoa tulee kohdella kunnioittaen. Taylor käyttää käsitettä luontainen arvokkuus, mutta tarkoittaa sillä pitkälti samaa asiaa kuin Regan käsitteellä luontainen arvo. Bradleyn (2006, 125–126)

mukaan Regan ja Taylor käyttävät käsitteitä luontainen arvo ja luontainen arvokkuus kantilaisessa mielessä ja käsitettä itseisarvo moorelaisessa mielessä. Luontainen arvokkuus vaatii kohteen kunnioittamista, ja se on arvo jonka jokin konkreettinen olento omaa.

“Inherent value is a sort of value that is possessed by a concrete living being, while intrinsic value is had by the “realization of its good,” which would seem to be a state of affairs.” (Bradley 2006, 125–126)

Luontainen arvo ja arvokkuus liittyvät konkreettisesti johonkin olentoon, kun taas itseisarvo sille ominaisen hyvän toteutumiseen. Käsitelen myöhemmin Taylorin ja Reganin teorioita.

Bradleyn näkemysten mukaan meillä olisi siis kaksi eri konseptia käsitteestä itseisarvo, moorelainen ja kantilainen tulkinta. Tämä tukee myös näkemystä itseisarvon eri tulkintoista. Kantilaisessa tulkinnassa korostuu se että, jos jokin omaa tämän arvon, niin meidän tulee kunnioittaa sitä ja kohdella päämääränä. Itseisarvon tulkintoissa tämä vastaa tulkintaa, jossa itseisarvo tulkitaan finaalisena arvona. Moorelaisessa tulkinnassa korostuu puolestaan asiantilat ja siinä myös pyritään maksimoimaan tämän arvon määrä maailmassa.

Käsitteen *intrinsic value* voi suomentaa moorelaisessa tulkinnassa sisäiseksi arvoksi ja kantilaisessa tulkinnassa itseisarvoksi tai finaaliseksi arvoksi. Bradleyn näkemykset antavat tälle myös tukea, koska sisäinen arvo ilmentää niitä piirteitä joihin moorelainen tulkinta keskittyy eli siihen, että sisäinen arvo riippuu sisäisistä ominaisuuksista. Tämä huomio myös tilanteet, koska niissä arvo riippuu mielestäni tilanteen ominaisuuksista. Kantilainen näkemys käsitteestä *intrinsic value* voidaan mielestäni suomentaa itseisarvoksi tai finaaliseksi, koska tällöin korostuu juuri se, että jos jollakin on itseisarvoa, niin sitä pitää kohdella tietyllä tavalla.

Tiivistetysti ilmaistuna Bradleyn esittämät näkemykset ovat tärkeitä, koska ne antavat tukea sille ajatukselle, että meillä on kaksi eri tulkintaa itseisarvosta eli ne tulkinnat jotka ole tuonut jo moneen kertaan esille. Bradleyn näkemys antaa tukea myös sille

ajatukselle, että filosofit voivat käyttää samaa käsitettä, mutta he tarkoittavat sillä eri asioita.

6.6 Foundationalististen teorioiden kritiikki

Foundationalistisilla teorioilla Harold tarkoittaa teorioita, joiden mukaan sisäiset arvot (intrinsic value) tarjoavat perustan joiden pohjalta muut arvot saavat oikeutuksen. Foundationalistiset teorit nojaavat myös sisäinen-ulkoinen arvo erotteluun. Haroldin mukaan ulkoiset arvot ovat sellaisia arvoja, että niiden oikeuttaminen vaatii muita arvoja ja sisäiset arvot puolestaan sellaisia, että niiden oikeutus ei vaadi muita arvoja. Harold kritisoi tätä ja esittää, että arvot voi oikeuttaa (value justification) myös muilla tavoilla, jotka eivät nojaa tähän erotteluun.

Harold nojaa tekstissään myös Korsgaardin arvojaotteluun

”I follow Christine Korsgaard in distinguishing between the intrinsic/extrinsic distinction and the distinction between final and instrumental values. The difference between intrinsic and extrinsic goods is a difference over the circumstances under which one is justified in taking something to be valuable. The difference between final and instrumental goods is a difference in the way in which the thing should be valued—for its own sake, or as a means to achieving something else.” (Harold 2005, 86)

Haroldin luonnehdinnat ulkoisesta ja sisäisestä hyvästä kuitenkin mielestäni poikkeavat Korsgaardin vastaavista. Korsgaardin näkemyksessä sisäinen ja ulkoinen arvo tarkoittivat ennen kaikkea arvon lähdettä tai sijaintia. Harold korostaa itse enemmän ulkoisen ja sisäisen arvon kohdalla puolestaan niitä olosuhteita, joissa jotakin pidetään arvokkaana. Haroldin (2005 85) mukaan esimerkiksi, jos arvostan autoa jotta pääsen töihin, niin tässä on kyseessä ulkoinen arvo. Sisäiset arvot ovat arvoja, joita ei puolestaan tarvitse oikeuttaa muilla arvoilla. Haroldin mukaa foundationalistiset teorit siis nojaavat tähän erotteluun ja siihen, että viimekädessä sisäinen arvo oikeuttaa muut arvot, koska tarvitaan jotain mitä ei enää oikeuteta muilla arvoilla. Harold itse painottaa

sisäinen-ulkoinen arvo erottelun tärkeyttä hänen teoriansa kannalta. Hänen mukaansa foundationalistiset teoriat noudattavat tätä erottelua huolimatta siitä mikä niiden kanta on finaalisuus-välineellisyys erotteluun. (Harold 2005, 86–87) Haroldin luonnehdinnat sisäisestä ja ulkoisesta arvosta tulevat hyvin lähellä näkemyksiä finaalisesta ja välineellisestä arvosta. Vaikka mielestäni Haroldin sisäinen-ulkoinen arvo tulkinnoissa on joitakin outoja piirteitä, niin tämä ei suoranaisesti vähennä hänen muiden argumenttien voimaa, joten niitä on syytä käsitellä.

Harold (2005, 89) tiivistää foundationalististen teorioiden peruspiirteet seuraavaan kolmeen kohtaan.

“1. All of one’s values are of two kinds, intrinsic and extrinsic. Intrinsic values can be of two kinds: general and particular. Particular intrinsic goods are tokens or instances of more general intrinsic goods.--- Something is extrinsically good if (and this varies from theory to theory) it promotes, expresses, sustains, or is the result of the exercise of something else good.”

“2. The reasons for valuing extrinsically good things depend on reasons for valuing intrinsically good things. This means that extrinsic value is derivative in a way that intrinsic value is not. The justification of extrinsic goods depends on the justification for intrinsic values.”

“3. Intrinsic values are not justified with reference to any values except possibly themselves.”

Haroldin mukaan foundationalistisissa teorioissa nojataan siihen, että sisäiset arvot oikeuttavat muut arvot. Mielestäni tämä pätee varsin hyvin myös finaalisesta ja välineellisen arvoerottelun kohdalla. Finaalisten arvojen ajatellaan oikeuttavan muut arvot ja finaalista arvoa tarvitaan koska välineellisten arvojen pitää päättyä johonkin.

Haroldin mukaan foundationalismin kaksi keskeistä ongelmaa koskevat sitä miten sisäinen arvo oikeutetaan, ilman viittausta mihinkään muihin arvoihin sekä arvojen oikeuttamisen epäjohdonmukaisuutta. Jälkimmäinen tarkoittaa sitä, että ulkoiset arvot oikeutetaan sisäisillä arvoilla ja sisäiset arvot eivät riipu kuin niistä itsestään ja kaikki

arvot ovat joko ulkoisia tai sisäisiä. Harold (2005, 93) ilmaisee tähän liittyvän huolen seuraavasti:

“We might rephrase the worry this way: can any foundational account get the character of value justification right if it cannot explain the ways in which different values seem to reinforce one another? Foundational theories must insist that dependence among values is unidirectional. But why should we suppose that there is one set of values, governing all others, independent of them?”

Ongelma koskee Haroldin mukaan sitä, että foundationalistiset teorit nojaavat liian voimakkaasti näkemykseen, että sisäiset arvot oikeuttaisivat kaikki muut arvot. Haroldin mielestä tämä tulee selvästi esille, niin sanottujen marginaalin kohdalla, tämä tarkoittaa arvoihin liittyviä rajatapauksia ja sitä mitä arvoja näihin tulisi soveltaa. Harold tarkastelee esimerkkinä luontoon liitettyjä arvoja. Keskeinen kysymys liittyy siihen miten luonnon itseisarvoisuus määrittyy, tai onko sitä edes olemassa ja mihin se meitä velvoittaa. Haroldin mukaan kantismi ja utilitarismi ovat vaikeuksissa, kun niissä pyritään perustelemaan luonnon arvoa vetoamalla luonnon ulkoisiin arvoihin. (Harold 2005, 93–94.)

Haraldin mukaan perinteiset moraaliteoriat⁶ päätyvät siihen näkemykseen, että jos meillä on syytä arvostaa luontoa, niin tämä riippuu lopulta siitä, että meillä on syytä arvostaa muita asioita. Perinteiset moraaliteoriat voita liittää luontoon arvoja, mutta vain ulkoisessa mielessä. Utilitaristisissa teorioissa luonnon arvot määrittävät viimekädessä ulkoisiksi. Haraldin mukaan utilitaristisissa teorioissa luonnon olennoilla ei nähdä olevat piirteitä, joita pidetään sisäisesti hyvinä kuten kykyä tuntea kipua tai nautintoa. Tässä Harald on kuitenkin täysin väärässä, koska utilitarismin pohjalta on esitetty näkemyksiä joiden mukaan juuri eläinten kyky kokea nautintoa takaisi niiden arvon. Kantilaisuudessa puolestaan luonnolla ei nähdä olevan kykyä asettaa päämääriä tai tehdä valintoja, jotka kantilaisessa lähestymistavassa koetaan sisäisesti hyviksi asioiksi. Haraldin mukaan näissä teorioissa korostuu luonnon instrumentaalinen kokeminen tai sitten se, että luonnon tietynlainen kohtelu edistää muita arvoja kuten ihmisyyttä. (Harald 2005, 94.)

⁶ Harald puhuu lähinnä utilitaristmista ja velvollisuusetiikasta.

Haraldin (2005, 94) mukaan foundationalistit ovat ongelmissa myös seuraavan kanssa:

“Here, then is the dilemma for the foundationalist: either settle for an extrinsic account of the reasons for valuing nature which appeals to the various (usually causal) connections between humans and nature, or accept the environmentalists’ claim that some natural qualities are intrinsically good, and hence that we are always justified in valuing nature under any conditions at all. Either horn has its difficulties.”

Jälkimmäiseen kohtaan liittyy se ongelma, että meidän on vaikea antaa itseisarvoa luonnon ominaisuuksille kuten esimerkiksi harvinaisuudelle. Ensimmäisen kohdan ongelmat liittyvät siihen, että ei vaikuta myöskään mielekkäältä liittää luontoon vain ulkoista arvoa, koska tällöin ajaudumme helposti tilanteeseen, jossa ihmisten edut menevät ristiriitatilanteissa aina luonnon etujen edelle. Vaikuttaa myös oudolta, jos luonnon arvo redusoidaan vain muihin arvoihin, kuten esimerkiksi siihen miten luonnon kohtelu voi edistää tai haitata meidän ihmisyyttä.

Haraldin (2005, 94) mukaan on kuitenkin myös kolmas vaihtoehto, me voimme astua sisäinen-ulkoinen arvoerotuksen ulkopuolelle.

Perhaps the goodness of qualities and experiences of nature can be understood not simply as an expression of or contribution to human value, but as structurally similar to human values. On such a view, the reasons we have to value qualities in nature, and the reasons we have to value qualities in humans, support one another.

Haraldin mukaan luonnossa on samoja piirteitä ja ominaisuuksia kuin ihmisten maailmassa. Jos pidämme näitä ominaisuuksia ja piirteitä ihmisen kodalla sisäisesti hyvinä asioina, niin meidän pitäisi suhtautua niihin samalla lailla kun ne esiintyvät luonnossa.

”The connection between valuing persons and valuing nature is structural. This kinship makes valuing nature more than just an expression of respect for humanity; valuing nature involves

recognition of real properties of nature which bear a close connection to the valuable features of humanity.” (Harald 2005, 95–96)

Syyt sille miksi arvostamme ihmisiä ja luontoa eivät ole samoja, mutta ne ovat samankaltaisia ja ne vahvistavat toisiaan. Haraldin mukaan foundationalistit voivat kritisoida tätä ajatusta siitä, että pohjimmiltaan tässä vain ulotetaan ihmistä koskevat arvot koskemaan myös luontoa, eli ihmisten arvot oikeuttavat luonnon arvostamisen. Haraldin mukaan arvostuksen määräytymisen ei tarvitse kuitenkaan olla näin yksisuuntaista, vaan voidaan kuvitella tilanne, jossa jokin luonnon ominaisuus antaisi syyntä arvostaa ihmistä. (Harald 2005, 96–97)

Utilitarismi ja kantismi antavat myös eri syyt sille, miksi meidän tulisi välittää eläimistä. Utilitarismissa voidaan ajatella, että kyky tuntea kipua tai nautintoa oikeuttaa sisäisen arvoon, riippumatta siitä mikä kohde on kyseessä. Kantismissa luonnon olentojen sisäinen arvo perustellaan puolestaan sillä, että niiden arvo perustuu lopulta siihen mitä syitä meillä on arvostaa ihmistä. (Harald 2005, 97.) Utilitarismi on ongelmissa tilanteissa, joissa intressit törmäävät keskenään ja siinä, että miten määrittelemme merkitykselliset intressit. Utilitaristisissa näkemyksissä kivun ja nautinnon kokemisen kyky voi saada liian korostuneen aseman. Kyky kokea nautintoa tai kipua olisi määräävä tekijä, joten sillä ei olisi niin väliä mikä näitä tuntee, joten eläimet olisivat tällöin täysin tasavertaisia ihmisten kanssa. Harald (2005, 98) esittämä kolmas vaihtoehto perustuu samankaltaisuuden tunnistamiseen ihmisten ja eläinten välillä. Monet asiat joita eläimet tekevät muistuttavat asioita, joita ihmiset tekevät, eli se syyt miksi välitämme ihmisistä muistuttavat pitkälti niitä syitä miksi me välitämme eläimistä. Haraldin mukaan ne syyt miksi arvostamme eläimiä ovat kompleksit ja hänen mielestään hänen näkemyksensä huomioi ne paremmin kuin esimerkiksi utilitarismi, joka ajautuu ongelmiin, jos arvo määritellään vain nautinnon ja kivun kokemisen perusteella.

Harald (2005, 99) tiivistää oman näkemyksensä seuraavasti:

“What I have tried to show is that our ways of thinking about reasons for valuing are often constrained by a foundationalist outlook that assumes that there is always a one-way dependence relation between extrinsic and intrinsic values. A non-foundationalist can embrace a system of mutual support among values, according to which the reasons for caring about animals or art or wilderness are not absorbed into the reasons for caring about something else. A foundationalist cannot recognize that these things it takes to be intrinsically good, for example, cultures, animals, natural systems, friendships, art, and so on, give us reason to value those things that we might take to be intrinsically good: justice, happiness, autonomy, and so on. Justification for the foundationalist is unidirectional and the gap between extrinsic and intrinsic value is wide—and a lot of interesting possibilities fall into that gap.”

Yhteenvetona Haraldin näkemyksistä voisi todeta niiden olevan mielenkiintoisia, mutta hänen oman vaihtoehdoisen näkemyksen teoreettiset perusteet vaikuttavat hieman hatarilta. Mielestäni on hieman hataraa perustaa arvoteoria samankaltaisuuden tunnistamiselle. Samankaltaisuus eittämättä vaikuttaa meidän asenteisiin ja toimintaan, mutta tähän liittyy ainakin seuraavanlaisia ongelmia: miten määrittelemme niiden arvon, jotka eivät ole samankaltaisia meidän kanssa ja ylipäätänsä miksi samankaltaisuus oikeuttaisi tietyt arvot? Ketkä viimekädessä määrittävät samankaltaisuuden ja kenen kokemuksiin luotamme. Voisin väittää, että kaikissa kulttuureissa ei koeta samanlaista samankaltaisuutta esimerkiksi eläimiin kuin jossakin toisessa kulttuurissa, tässä on vaarana ajautuminen kulttuurirelativismiin. Haraldin pitää myös teoriassaan täsmällisesti määritellä mitkä ovat ne arvot, jotka liittyvät ihmiseen ja mistä ne kumpuavat. Kiinnostavinta Haraldin näkemyksissä on se, että hän tuo esille foundationalististen teorioiden tiiviin sidoksen sisäinen-ulkoinen arvo jaotteluun. Tähän sisältyy kuitenkin se ongelma, että hän ei käsittele systemaattisesti mikä on näiden arvojen yhteys finaali-instrumentaali erotteluun. Vaikuttaisi siltä, että hän monessa kohdin samaistaa nämä erottelut, jota esimerkiksi Korsgaard on ansiokkaasti kritisoinut. Harald itse tuo esille, että hän tuntee Korsgaardin tekemän jaottelun ja keskittyy omassa

artikkelissaan sisäinen-ulkoinen arvo erotteluun. Itse saan kuitenkin sen vaikutelman, että Harald itse sotkee kyseiset erottelut finaalin-välineellinen erotteluun. Harald kritisoi foundationalistisia teorioita siitä, että ne voivat antaa luonnon arvolle vain ulkoisia selityksiä, eli että arvo on viimekädessä riippuvainen jostain ulkoisesta tekijästä. Mielestäni tämä ei ole kovin merkittävä ongelma, koska luonnon itseisarvoisuus voidaan myös perustella, vaikka nojattaisiin ulkoisiin tekijöihin esimerkiksi ihmiseen ja tähän liittyviin teemoihin. Mielestäni olennaisin kysymys koskee sitä, että voidaanko luontoon liittää itseisarvo. Vaikka luonnon itseisarvoisuus sinänsä, puhtaasti sisäisenä ominaisuutena ei näyttäisi mahdolliselta, niin itseisarvo voidaan liittää luontoon arvostavan subjektin tuomana.

7 Minkälaisilla asioilla voi olla itseisarvoa – itseisarvon kantajat

Minkälaisilla asioilla voi olla itseisarvoa tai toisin sanoen mitkä asiat voivat olla itseisarvon kantajia. Keskustelua käydään siitä ovatko itseisarvon kantajat abstrakteja vai konkreettisia asioita. Abstrakteja asioita ovat esimerkiksi ominaisuudet, faktat ja asiantilat (state of affairs). Asiantilat muodostavat oman ontologisen kategorian. Asiantilat liitetään usein kysymykseen totuudesta ja faktoista. Asiantilat voivat toteutua tai jäädä toteutumatta, jos asiantila toteutuu, niin sitä voidaan nimittää faktaksi. Asiantilasta käy esimerkkinä lause ”Sika on hyvinvoiva”. Konkreettisia individuaalisia asioita ovat esimerkiksi ihmiset, kissat ja polkupyörät.

Mikä on tämä itseisarvon kantajiin liittyvän tematiikan suhde arvojen olemassaoloon? Arvojen olemassaolo kysymys on mielestäni perustavampi. Subjektivismi ja objektivismi sallivat molemmat sen, että itseisarvon kantajina voivat olla niin yksilöoliot kuin asiantilatkin. Käsittelemässäni itseisarvotulkinnoissa ei varsinaisesti oteta kantaa siihen millä voi olla itseisarvoa. Ympäristöetiikoissa ja ympäristöajattelussa vaikuttaisi kuitenkin olevan vahvasti esillä näkemys, jonka mukaan yksilöoliot, niiden joukot tai ominaisuudet mielletään itseisarvon kantajaksi. Useinhan itseisarvo liitetään esimerkiksi eläimiin tai joihinkin luonnon kokonaisuuksiin, kuten metsiin tai muihin vastaaviin. Tässä luvussa tarkastelen näkemyksiä joissa itseisarvo

liitetään lähinnä asiantiloihin. Tuon myös esille, että vaikka itseisarvot voitaisiin liittää vain asiantiloihin, niin tämä ei estä ajatusta, että luonnossa olisi itseisarvoja.

7.1 Abstraktit ja konkreettiset entiteetit

Zimmermanin luonnehtii abstrakteja ja konkreettisia entiteettejä seuraavasti

”(A)ll abstract entities (except sets, if they exist) exist necessarily, whereas no concrete entity (except God, if he exist, and states of God) does, that only abstract entities are instantiable, and that only concrete entities can have spatiotemporal location.” (Zimmerman 2001, 34)

Abstraktit entiteetit ovat olemassa välttämättä ja vain ne voivat toteutua/ilmetä (instantiable). Konkreettiset entiteetit eivät puolestaan ole olemassa välttämättä, ja ne ovat ainoita joilla voi olla spatiotemporaalinen sijainti. Monet filosofit ovat olleet sitä mieltä, että abstraktit entiteetit ovat itseisarvon kantajia. Lemos on esimerkiksi sitä mieltä, että vain faktat voivat olla itseisarvon kantajia, kuten seuraavissa kappaleissa tuo esille. Chisholm puolestaan korostaa vain asiantilojen (state of affairs) olevan itseisarvon kantajia. Esimerkiksi jos sanomme tiedon olevan itseisarvoisesti hyvä asia, niin tämä tarkoittaa, että asiantila jossa joku tietää jotain on itseisarvoisesti hyvä asia. Chisholmin mukaa nautinto, kipu ym., ovat juuri asiantiloja tai propositionaalisia entiteettejä. (Zimmerman 2001, 34–35.)

Toiset filosofit, kuten esimerkiksi Elizabeth Anderson, ovat sitä mieltä että yksilöobjektit ovat itseisarvon kantajia. Hänen mukaansa asiantilat eivät voi olla itseisarvon kantajia. Jos asiantilat olisivat itseisarvon kantajia, tämä edellyttäisi sitä, että ne olisivat suoraan meidän arvostusten ja asenteiden kohteita. Hänen mukaan emme asennoidu tai arvosta suoraan asiantiloja vaan yksilöobjekteja. (Zimmerman 2001, 35–36.)

Tarkastelen seuraavaksi tarkemmin joitakin ehdotuksia mitä on esitetty itseisarvon kantajiksi. Nostan esille lähinnä Lemoksen ja Zimmermanin ajatuksia, he kummatkin liittävät itseisarvot lähinnä abstrakteihin entiteetteihin kuten asiantiloihin tai faktoihin.

Nämä näkemykset nosta esille, koska mielestäni ympäristöeettisissä teorioissa harvoin liitetään itseisarvo asiantiloihin vaan yksilöolioihin ja näiden ominaisuuksiin. Pyrin tämän luvun lopussa perustelemaan väitettä, että vaikka itseisarvot liitettäisiin vain asiantiloihin, niin tämä ei aiheuta merkittäviä ongelmia luonnon itseisarvon ajatukselle.

7.2 Ominaisuudet

Lemos (2005, 181–182) määrittelee ominaisuuden seuraavasti:

“Let us define “x is a property” as “it is possible that there is something that exemplifies x.”

Tämä tarkoittaa, että X on ominaisuus, jos on mahdollista, että jokin toteuttaa X:n. Esimerkiksi pyöreä ja kuutio ovat ominaisuuksia, mutta sellaista ominaisuutta ei ole kuin pyöreäkuutio, koska mikään ei sitä toteuta. Lemoksen mukaan on ominaisuuksia, jotka ovat olemassa ja jotka eksemplifikoi kuten olla nainen, mutta on myös ominaisuuksia jotka ovat olemassa mutta, jotka eivät eksemplifikoi kuten ominaisuus merenneito. (Lemos 2005, 182.)

Voivatko ominaisuudet olla itseisarvon haltijoita tai kantajia? Esimerkiksi nautintoa pidettäisiin itseisarvoisena asiana. Usein kuulee lausahduksia kuten ”Nautinto on hyvää itsensä takia”. Lemos (2005, 183) huomauttaa, etteivät tällaiset lausahdukset tarjoa kovin kummoista tukea ajatukselle, että itseisarvot liittyisivät juuri ominaisuuksiin. Kyseiset lausahdukset voidaan pikemminkin tulkitsevan koskevan asiantiloja. Eli lausahduksella tarkoitetaan oikeasti, että ”On itsessään hyvää, että joku kokee nautintoa”. Tässä siis ominaisuutta koskeva itseisarvo tulkitaan koskevan pikemminkin asiantilaa. Eläinetiikoissa usein juuri tiettyjen ominaisuuksien ajatellaan takaavan itseisarvon eläimille, esimerkiksi kyvyn kokea nautintoa tai olennon tietoisuuden. Tällöin juuri lausahdus ”Eläimen hyvinvointi on hyvää itsensä takia”, voidaan tulkita koskevan pikemminkin asiantilaa, ” On itsessään hyvä, että eläimet voivat hyvin”.

Lemos nostaa esille myös Butchvarovin näkemyksiä, joka puolustaa näkemystä, että ominaisuudet olisivat arvon kantajia. Butchvarovin mielestä voimme sanoa jonkin konkreettisen entiteetin olevan hyvä vain sen perusteella, jos sillä on jokin ominaisuus

tai ominaisuuksia, joilla itsessään on ominaisuus hyvä. Hänen mielestä voimme esimerkiksi sanoa henkilön eläneen hyvän elämän, jos se on ollut onnellinen elämä, ja voimme sanoa onnellisuuden itsessään olevan hyvä asia. Lemos ei hyväksy Butchvarovin ajatuksia. Lemoksen mukaan, jos onnellisuus ymmärrettynä ominaisuutena erotetaan partikulaarisesta onnellisesta elämästä, niin ominaisuudella onnellisuus ei ole ominaisuutta hyvä. (Lemos 2005, 183.)

Mielestäni Lemoksen näkemyksissä keskeistä on väite, etteivät ominaisuudet ole itseisarvon kantajia. Jos ominaisuuksia pidetään itseisarvon kantajina, niin tästä seuraa monia vaikeuksia. Mietitään esimerkiksi jotakin tilannetta, jos pidämme tilannetta itseisarvoisesti hyvänä asiana, niin tällöin edellisen mukaan sen pitää liittyä tilanteen ominaisuuksiin, joihin puolestaan liittyy hyvyys. Tilanne itsessään ei olisi hyvä vaan ne ominaisuudet jotka siihen liittyvät. Jos ymmärrämme esimerkiksi onnellisuuden tilana, niin tällöin tämä tila ei itsessään olisi itseisarvoinen vaan pikemminkin ne ominaisuudet, jotka elämästä tekevät onnellisen. Onnellisuus vaikuttaisi kuitenkin koostuvan monista eri ominaisuuksista ja tekijöistä. Vaikuttaisi luontevalta ajatella näiden kokonaisuuden eli onnellisuuden asiantilana olevan itseisarvoinen seikka, eikä vain niiden ominaisuuksien joista se muodostuu.

Lemos (2005, 184) kirjoittaa seuraavasti:

“What has intrinsic value is surely more accurately thought to be the exemplification or possession of these properties, or, we may say, the fact that someone is pleased or that a community is perfectly just. A world containing nothing that exemplifies properties such as wisdom, beauty, or pleasure, or that has no concrete particulars at all, would be a world without anything intrinsically good, even if it contained the abstract, unexemplified properties of wisdom, beauty, or pleasure.”

Pelkät ominaisuudet eivät siis voi olla itseisarvon kantajia vaan niiden pitää konkreettisesti toteutua jossakin määrin konkreettisissa partikulaareissa. Ominaisuuksia voi kuitenkin luonnehtia siten, että ne ovat hyväksi tekeviä ominaisuuksia, ne eivät itsessään ole itseisarvoisia, mutta se että jokin omaa ne niin tämä voi olla itseisarvoisesti hyvä asia.

7.3 Asiantilat ja faktat

Monet filosofit kannattavat näkemystä, jonka mukaan asiantilat tai faktat ovat itseisarvon kantajia. Tuon tässä luvussa Lemoksen näkemyksen esille asiasta, koska siinä tulee keskeiset argumentit ilmi.

Lemoksen mukaan asiantilat ja faktat, jotka vallitsevat (obtain) ovat itseisarvon kantajia. Itseisarvon kantajia tai haltijoita, eivät ole sellaiset asiantilat tai ominaisuudet jotka eivät vallitse. Lemos määrittelee asiantilat seuraavasti. Ensinnäkin Lemoksen mukaan on olemassa asiantiloja, jotka ovat olemassa (exist), mutta jotka eivät vallitse. Asiantilasta joka on olemassa, mutta ei vallitse käy esimerkkinä asiantila, että kaikki ovat viisaita ja hyveellisiä. Sen sijaan asiantila, joku on onnellinen, on olemassa ja vallitsee. Toiseksi Lemos on sitä mieltä, että on olemassa asiantiloja, jotka välttämättä vallitsevat ja on olemassa asiantiloja, jotka välttämättä eivät vallitse. Jälkimmäisiä voi kutsua mahdottomiksi asiantiloiksi, kuten että olisi jotakin mikä on pyöreä ja kulmikas. Kolmanneksi Lemos on sitä mieltä, että fakta on asiantila joka vallitsee, esimerkiksi asiantila, että joku on onnellinen, on fakta. Lemos mukaan asiantilat voivat olla intentionaalisten asenteiden kohteita. Niitä voi harkita, ne voi hyväksyä tai kieltää, niitä voi vihata tai rakastaa. (Lemos 2005, 182–183.)

Lemoksen mukaan faktat ovat itseisarvon kantajia. Jos joku kärsii, niin tämä on fakta ja itseisarvoisesti paha asia. Jos joku on onnellinen, niin tämä on fakta ja itseisarvoisesti hyvä asia. On syytä muistaa, että Lemoksen mukaan faktat ovat asiantiloja jotka vallitsevat, joten tässä mielessä ainakin nämä asiantilat ovat itseisarvon haltijoita. Entä sitten asiantilat jotka eivät vallitse, ovatko ne itseisarvon haltijoita? Lemos tarkastelee argumenttia, joka käsittelee oikeita tai sopivia emotionaalisia asenteita (correct or fitting emotional attitudes). Tämä liittyy teoriaan, jossa itseisarvo pyritään määrittelemään sopivien tai asianmukaisten emotioiden kautta.

Lemos (2005, 184) kirjoittaa seuraavasti:

*“Suppose “A is intrinsically good” means “A is worthy of love”
or “A is necessarily such that, for any x, the contemplation of
just A by x requires that x love A as such.”*

Ympäristökysymyksiin sovellettuna tämä tarkoittaisi sitä, että luonnon itseisarvoisuus selitettäisiin tai tulkittaisiin sopivien tai asianmukaisten emootioiden kautta. Esimerkiksi eläimen itseisarvoisuus tarkoittaisi sitä, että eläin olisi rakastamisen arvoinen tai olisi asianmukaista ja sopivaa tuntea eläintä kohtaan rakkautta.

Lemoksen (2005, 184) mukaan, jos asiantilaa pidetään emotionaalisen asenteen kohteena, niin tämän kannalta ei ole välttämätöntä, että asiantila vallitsi. Voidaan kuvitella asiantila joka ei vallitse, mutta olisi silti itseisarvoisesti arvokas. Tästä käy esimerkkinä täydellinen rehellisyys, joka olisi rakkauden arvoinen (emotionaalinen asenne) vaikka kyseinen asiantila ei vallitse. Tämän perusteella vaikuttaisi mahdollista, että jokin voi olla itseisarvoisesti arvokas vaikka se ei olisi fakta.

Yllä olevaa näkemystä voidaan kuitenkin kritisoida. Tämä kritiikki nojaa pitkälti siihen kritiikkiin, jonka Lemos kohdisti ajatukseen ominaisuuksista itseisarvon kantajina. Eli itseisarvo liitettäisiin vain sellaisiin asioihin joilla konkreettisesti on jokin ominaisuus, jos mikään ei eksemplifikoisi ominaisuuksia, niin niillä ei ole arvoa. Maailmassa jossa olisi vain ominaisuuksia mutta ei mitään mikä ne eksemplifikoisi niitä, niin tällaisessa maailmassa ei myöskään olisi itseisarvoa. Esimerkiksi Ross on vahvasti sitä mieltä, että itseisarvo vaatii tiettyjen ominaisuuksien eksemplifikaatiota. Lemos (2005, 185) kirjoittaa seuraavasti:

“It is true that states of affairs that do not obtain are not intrinsically good or bad, then we might say, speaking very loosely, of the states of affairs everyone’s being wise and happy and everyone’s being perfectly just not that these states of affairs are good, but that they would be good if they were to obtain. But even this is not quite right, for it would not be, strictly speaking, the state of affairs everyone’s being wise and happy that would be intrinsically good, but the fact that everyone was so.”

Tiukan tulkinnan mukaan itseisarvoinen hyvyys voidaan liittää vain faktoihin, eli asiantiloihin jotka pätevät. Esimerkiksi asiantila, kaikki olisivat onnellisia, ei sinänsä ole itseisarvoisesti hyvä, se on itseisarvoisesti hyvä vain jos se vallitsee, eli on fakta.

Näkemyksiä, jonka mukaan faktat olisivat itseisarvon kantajia, on myös kritisoitu. Kritiikki nojaa ajatukseen itseisarvon universaaliudesta, jonka ainakin Moore ja Chisholm hyväksyvät. Tämän teesin mukaan, jos jokin on sisäisesti hyvä (intrinsically good), niin ei ole mahdollista, että tämä olisi olemassa ja ei olisi sisäisesti hyvä. Lemos (2005, 185) esittää seuraavan argumentin:

“Now consider the following argument. (1) If p is a contingent state of affairs, then p is a fact in some possible worlds but not in others. (2) Suppose the state of affairs p is intrinsically good in those worlds in which it obtains. (3) There are possible worlds in which the state of affairs p exists but does not obtain. (4) In those worlds p is not intrinsically good. (5) Therefore, p is intrinsically good in some worlds, but not in others in which it exists and does not obtain.”

Tämä argumentti vaikuttaisi rikkova universaaliuden periaatetta, koska itseisarvo ei tämän mukaan olisi essentiaalista sen omaajalle. Lemoksen mukaan näin ei ole, koska kyseisen argumentin toisessa kohdassa puhutaan asiantiloista, ja Lemos liittää itseisarvon faktoihin. Faktojen kohdalla Lemoksen mukaan on mahdotonta, että fakta vallitsisi mutta ei olisi itseisarvoisesti hyvä. (Lemos 2005, 185)

“If we are careful to distinguish between states of affairs and facts, then we can say: if the fact that p is intrinsically good, then it is not possible for the fact that p to exist and not be intrinsically good. In other words, we can still hold that it is impossible for the fact that p to exist without being intrinsically good.” (Lemos 2005, 185)

Lemoksen näkemykset tarjoavat hyvin yksityiskohtaisen analyysin itseisarvosta. Hänen keskeisen väitteensä mukaan faktat ovat viimekädessä itseisarvon kantajia. Faktojen olemuksen mukaan, jos fakta on itseisarvoisesti hyvä, niin se ei voi olla olemassa ilman, että se on itseisarvoisesti hyvä. Tässä en kuitenkaan syvenny tarkemmin asiantilojen ja faktojen väliseen suhteeseen, enkä siihen kumpi niistä lopulta on itseisarvon kantaja. Tärkeämpi kysymys koskee sitä, voidaanko konkreettiset partikulaarit mieltää itseisarvon kantajiksi.

7.4 Konkreettiset partikulaarit arvon kantajina

Edellisessä kappaleessa tuli esille Lemoksen argumentteja sen puolesta, että asiantilat ja faktat olisivat itseisarvon kantajia. Usein itseisarvo liitetään kuitenkin yksilöolioihin. Pidämme esimerkiksi sikaa itseisarvoisena olentona. Tässä luvussa tarkastelen lähinnä argumentteja, joita tätä näkemystä vastaan on esitetty.

Zimmermanin kritisoi näkemystä, jonka mukaan yksilöobjektit olisivat itseisarvon kantajia. Zimmerman kannattaa myös näkemystä, jossa itseisarvot liittyvät lähinnä asiantiloihin. Hän käsittelee kirjassaan Dianan mekko esimerkkiä. Esimerkki on seuraava: jos lehdessä olisi väite, että Dianan mekko aiheutti ison sensaation, niin Zimmermanin mukaan me emme tulkitse tätä kirjaimellisesti. Emme ajattele mekon itsessään aiheuttaneen sensaatiota, vaan jonkin siihen liittyvä asiantilan, kuten esimerkiksi mekon poikkeuksellisen hinnan. (Zimmerman 2001, 36–37)

Lemos myös kritisoi näkemystä, jonka mukaan konkreettiset partikulaarit olisivat itseisarvon kantajia. Konkreettisilla partikulaareilla Lemos tarkoittaa individuaalisia olentoja kuten ihmisiä, koiria, omenoita ja autoja. Lemoksen mukaan voimme liittää konkreettisiin partikulaareihin joitakin arvo-ominaisuuksia, kuten välinearvon. Tästä ei seuraa kuitenkaan sitä, että niihin voitaisiin liittää myös itseisarvo. Jos sanomme omenan olevan hyvä, niin voimme tarkoittaa tällä omenan olevan hyväksi terveydelle tai se on hyvä lajinsa edustaja, mutta näistä ei seuraa, että voisimme liittää siihen myös ajatuksen itseisarvosta. Lemos ei ota artikkelissaan kantaa ovatko tapahtumat, elämät tai yksittäiset teot abstrakteja vai konkreettisiä asioita. Joten hän ei myöskään pohdi sitä voivatko ne olla itseisarvoisesti hyviä. Tästä teemasta Lemos kuitenkin toteaa sen verran, että hän ei epäile etteivätkö yksittäiset teot, elämät tai tapahtumat voisivat olla itseisarvoisia. Hän myöntää että, jos ne paljastuisivat konkreettisiksi partikulaareiksi, niin tällaiset konkreettiset partikulaarit voisivat olla itseisarvoisia. Olennaista on kuitenkin se, että ovatko individuaaliset olennot itseisarvon kantajia? (Lemos 2005, 186.)

Lemoksen mukaan individuaalisilla olennoilla ei ole itseisarvoa. Vaan pikemminkin niillä asiantiloilla, ominaisuuksilla ja faktoilla on arvoa, jotka liittyvät näihin

individuaalisiin olentoihin. Eli esimerkiksi sillä voi olla itseisarvoa, että koira on tyytyväinen tai ihminen on viisas.

In general, if someone's having property F is intrinsically good, it does not follow that either (1) the person who has F or (2) the property of F itself is intrinsically good. On the other hand, it does seem reasonable to hold that if some concrete, individual, A, were intrinsically good, then the fact that A exists would be intrinsically good. (Lemos 2005, 187)

Tämä väite on voimakas. Väitteen mukaan pelkän itseisarvoisen ominaisuuden omaaminen ei riitä tekemään kohteesta itseisarvoista. Varsinkin ympäristöetiikassa usein nojataan ajatukseen, että voimme löytää luonnosta sellaisia ominaisuuksia, jotka takaisivat esimerkiksi eläinten itseisarvoisen asema.

Lemos esittää kuvitteellisen esimerkin sen tueksi, etteivät pelkät persoonat ole itseisarvon kantajia. Jos kuvittelemme tilanteen, missä ei olisi mitään muuta olemassa kuin persoonia syvässä, unettomassa unessa ja koneet pitäisivät näitä hengissä. Lemoksen mukaan tähän tilanteeseen ei liity itseisarvoa, eli pelkkien persoonien olemassaolo ei ole riittävä ehto itseisarvolle. Pelkkä fakta olemassa olevista persoonista ei riitä itseisarvon olemassaolon kannalta. (Lemos 2005, 187–188.) Tämä esimerkki on mielenkiintoinen, mutta mielestäni siihen liittyy myös epäintuitiivisia seurauksia. Miten meidän pitäisi suhtautua esimerkiksi koomapotilaisiin?

Lemos (2005, 187) esittää myös seuraavanlaisen argumentin sen puolesta, etteivät individuaaliset olennot ole itseisarvonkantajia. Hänen mukaansa jos mietitään emotionaalisten asenteiden suhdetta individuaalisiin objekteihin, niin meidän asenteet eivät kohdistu yksinomaan näihin objekteihin vaan laajempaan kokonaisuuteen, jossa tämä yksittäinen objekti on yhtenä osatekijänä.

But what I chiefly wish to emphasize is that the object of the want or desire always seems to be an object of a more complex and different sort than the mere concrete, individual thing. (Lemos 2005, 188)

Lemoksen esimerkki koskee piirakan palaa ja siihen liittyvä halua. Lemoksen mukaan meidän halu ei kohdistu konkreettiseen piirakan palaan, vaan haluun syödä kyseinen piirakan pala.

Lemoksen näkemys, jonka mukaan itseisarvo voidaan liittää vain sellaisiin asiantiloihin jotka pätevät, eli jotka ovat faktoja, on mielenkiintoinen. Hän esittää tämän tueksi myös päteviä argumentteja. Mitä tämä sitten tarkoittaa ympäristöetiikan kannalta? Eli vain sellaisilla asiantiloilla jotka pätevät on itseisarvoa. Tämä on siitä mielenkiintoinen näkemys, että tässä itseisarvoa ei anneta millekään konkreettisille yksilöolioille kuten esimerkiksi ihmisille. Vaikka näkemys on tiettyssä mielessä hyvin rajattu, niin tästä huolimatta näkemys antaa itse asiassa itseisarvon hyvin monille erilaisille asioille. Itse en näe estettä, ettemmekö voisi antaa tämän teorian puitteissa tukea ajatukselle eläinten hyvinvoinnista asiantilana, jolla on itseisarvoa. Teoria jättää kuitenkin sen auki miten meidän tulisi suhtautua asioihin joilla on itseisarvoa ja mikä sen moraalinen merkittävyys on?

7.4.1 Termin itseisarvo suhde termiin finaalin arvo

Miten näkemykset itseisarvon kantajista liittyvät tulkintoihin, joita olen esittänyt itseisarvosta. Zimmermanin mukaan finaalin arvo liittyy pikemminkin asiantiloihin kuin yksilöobjekteihin. Zimmerman tulkitsee finaalin arvon Korsgaardin ajatusten mukaisesti. Finaalin arvo tarkoittaa sellaista arvoa, joka on arvokas itsessään. Zimmerman nostaa esille Kaganin, Rabinowicz ja Ronnow-Rasmussenin sekä Korsgaardin ajatuksia. Zimmermanin mukaan nämä filosofit ovat sitä mieltä, että individuaalisilla objekteilla on finaalista arvoa. Kagan on esimerkiksi sitä mieltä, että kynällä, jolla Abraham Lincoln allekirjoitti orjien vapautusjulistuksen, on finaalista arvoa, kuten on tullut aiemmin esille. Zimmerman kuitenkin painottaa kynällä olevan arvoa juuri sen takia, koska se liittyy tiettyyn historialliseen tilanteeseen. Zimmermanin mukaan tällaisten esimerkkien myötä kyseiset kirjoittajat painottavat finaalin ja itseisarvon välistä eroa. Finaalin arvo supervenoi heidän mukaansa ulkoisiin ominaisuuksiin.

”(T)o say that something is valuable in virtue of some relation (or relational property) that it has to (or concerning) something else – which is what Korsgaard et al. say of the objects they claim to be valuable – is not the same as saying that it is valuable “as such” or virtue of its own nature.” (Zimmerman 2001, 38.)

Zimmermanin mukaan nautinnon arvoa voidaan pitää ei-johdettuna (nonderivative), koska voimme luonnehtia nautinnon olevan hyvää itsenään tai sellaisenaan, emme tarvitse jatkoselvityksiä. Edellisten tapausten kohdalla tilanne on kuitenkin toinen. Zimmerman mukaan nämä eivät ole samassa mielessä ei-johdettuja arvoja. Esimerkiksi kynän arvo riippuu relationaalisesta ominaisuudesta. Zimmerman on itse sitä mieltä, että *”nonderivative value is intrinsic to its bearer”*. (Zimmerman 2001, 38–39.) Jos kyseessä on johdettu arvo, niin sen arvo ei riipu kohteen sisäisistä ominaisuuksista vaan jostain ulkoisista tekijöistä. Kynän arvo on tällöin johdettu arvo, joka riippuu ulkoisista tekijöistä ja tämän Zimmerman tulkitsee tarkoittavan asiantilaan.

Zimmerman itse käsittelee teoksessaan kritiikkiä, jota hänen ajattelunsa kohtaan voidaan esittää. Tuon seuraavaksi esille joitakin keskeisiä elementtejä. Zimmermanin (2001, 39) keskeinen väite tässä yhteydessä on seuraava; *”object value is parasitic on state value”*. Zimmerman on sitä mieltä, että objektin arvo riippuu asiantilan arvosta. Esimerkiksi kynä, jolla Lincoln allekirjoitti julistuksen, on arvokas juuri sen takia, koska se liittyy tiettyyn asiantilaan. (Zimmerman 2001, 39–40)

Tätä ajatusta voidaan kritisoida siitä, että se johtaisi äärettömään regressioon. Jos jokin on arvokas jonkin ominaisuuden johdosta, niin joudumme kysymään tämän ominaisuuden kohdalla miksi se on arvokas, ja jos tarjoamme uutta ominaisuutta, niin joudumme perustelemaan sen arvon jne. Zimmerman ratkaisee tämän ongelman, siten että hänen mukaansa, jos jokin tila X on arvokas sen takia koska sillä on P, niin tämän P ei ole itsessään arvokas. Mitä Zimmerman tällä oikein tarkoittaa? Dianan mekko esimerkissä Zimmerman painottaa mekolla olevan finaalista arvoa sen takia, koska se kuului Dianalle. Zimmermanin mukaan Dianan mekolla on tiettyä ei-finaalista arvoa. Tämä arvo liittyy jollakin muulla tavalla tähän ominaisuuteen, eli ilmeisesti siihen, että mekko kuului Dianalle. Zimmermanin mukaan mekko saa arvonsa asiantilasta, jossa se

kuului Dianalle. Itse tulkitseen tämä niin, että Zimmerman pyrkii ratkaisemaan äärettömän regression ongelman siten, että jokin tila X on finaalisesti arvokas, koska sillä on jokin suhde johonkin mikä ei ole itsessään finaalisesti arvokas. (Zimmerman 2001, 39–40.) Zimmerman ilmeisesti ajaa takaa ajatusta, että esimerkiksi Dianan mekolla yksilöobjektina ei ole finaalista arvoa. Mekolla on finaalista arvoa asiantilana eli siten, että se kuului Dianalle ja tässä pitää huomioida laajempi kokonaisuus, joka liittyy sanoisiko Diana kulttiin. Tiivistetysti ilmaistuna Zimmerman ratkaisee äärettömän regression ongelman, minun tulkintani mukaan siten, että Dianan mekko ymmärrettynä asiantilana on jossakin määrin riippuvainen mekosta yksilöobjektina, mutta Dianan mekolla vain mekkona ei ole finaalista arvoa, vaan finaalin arvo kytkeytyy asiantilaan.

Zimmermanin (2001, 62) mukaan termiä *intrinsic value* voidaan käyttää viittaamaan finaaliseseen arvoon, Zimmerman tulkitsee termin *intrinsic value* tässä moorelaisittain. Toisin sanottuna itseisarvo ymmärrettynä asiana, joka riippuu vain kohteen sisäisestä luonnosta, voi viitata termiin finaalin arvo. Zimmerman perustelee tätä seuraavasti:

”First, since a state’s having the constituents that it has is part of its intrinsic nature (in both the nonrelational and qualitative senses of ”intrinsic”) and since its final value supervenes on an only on its having the constituents that it has, all final value is intrinsic value. Second there is (as I argue in the appendix) no nonfinal value that something can have that supervenes entirely on its intrinsic properties. Thus, only final value is intrinsic value.”

Asiantilalla on sen rakenneosat johtuen sen sisäisestä luonnosta. Finaalin arvo supervenoi vain ja ainoastaan sen rakenneosiin, joten kaikki finaalin arvo on itseisarvoa, jos kerta itseisarvo määritellään sisäisten ominaisuuksien kautta. Toiseksi ei ole olemassa sellaista ei-finaalista arvoa, joka jollakin olisi, ja joka supervenoisi kokonaan sisäisiin ominaisuuksiin. Joten kaikki finaalin arvo on sisäistä arvoa. Zimmermanin (2001, 62–63) mukaan yksilöobjektit voivat muuttua, jos niiden sisäinen luonto muuttuu. Tämä ei pidä paikkaansa konkreettisten tilojen (state) kohdalla, tai oikeastaan pitäisi puhua niiden rakenneosista (constituents). Konkreettisilla tiloilla on

nämä rakenneosat essentiaalisesti, ja koska sisäinen/itseisarvo supervenoi siihen, niin konkreettisilla tiloilla on tämä arvo myös essentiaalisesti.

Esille on hyvä nostaa Zimmermanin (2001, 63) seuraavat teesit.

”First, it is necessarily the case that any two states that have exactly the same constituent property have exactly the same intrinsic value. Call this “invariability Thesis.” Second, on the assumption that that states have their constituent property essentially, states have their intrinsic value essentially. Call this the “Essentially Thesis.”

Zimmerman korostaa tilanteeseen liittyvien rakenneosien merkitystä. Itse ymmärrän tämän tarkoittavan sitä, että jos kahdella tilalla on samat rakenneosat, niin niillä on sama itseisarvo. Jos meille on tilat 'Pekka kokee tyytyväisyyttä' ja 'Maire kokee tyytyväisyyttä' ja näillä on täsmälleen samat rakenneosat, eli ne tekijät josta kyseiset tilanteet muodostuvat, niin näillä tiloilla on sama itseisarvo. Itseäni mietityttää miten tilanteiden olennaiset rakenneosat määritellään. Zimmerman käyttää esimerkkeinä ihmisiä, mutta voisiko Zimmermanin ajatuksia soveltaa myös ympäristöetiikkaan? Verrataan toisiinsa tilanteita 'Pekka kokee tyytyväisyyttä' ja Musti '(koira) kokee tyytyväisyyttä', onko näissä tilanteissa samat rakenneosat? Kuinka olennaista Zimmermanin teoriassa on oletus inhimillisestä tekijästä/kokijasta? Vaikuttaisi siltä, että jos verrataan kahta tilannetta joissa on osapuolina kaksi ihmistä, kyseisten tilanteiden rakenneosat vastaavat pitkälti toisiaan. Tilanne on kuitenkin erilainen, jos osapuolina ovat ihminen ja eläin. Tämä vaatii mielestäni taustalle näkemyksen siitä miten me muotoilemme eläimen arvon. Meillä on eri teorioita eläinten arvosta, joten eri teorioiden kannattajat voivat määrittellä jälkimmäisen tilanteen rakenneosat eri tavoin.

Zimmermanin argumentit haastavat Korsgaardin tekemän erottelun sisäiseen ja finaaliseseen itseisarvoon. Keskeiset argumentit Zimmermanilla liittyvät ensinnäkin siihen, että itseisarvot liitetään vain asiantiloihin ja toiseksi mielestäni siihen, miten asiantilat tulkitaan ja määritellään. Zimmermanin ajattelussa asiantila koostuu tietyistä tekijöistä ja nämä ovat osa asiantilan sisäistä luontoa. Finaalisen arvo ajatellaan supervenoivan näihin tilanteen rakenneosiin. Rakenneosat määritellään osaksi kohteen sisäistä luontoa, joten tällöin myös finaalin arvo on sama kuin kohteen sisäinen arvo.

Voisiko Zimmermanin argumentointia soveltaa ympäristöetiikkaan seuraavasti? Mietitään esimerkiksi konkreettista tilannetta, että on olemassa hyvinvoiva sika. Hyvinvointia ei pidä ymmärtää ominaisuutena vaan asiantilana. Sian hyvinvointi rakentuu essentiaalisesti tietyille rakenneosille, esimerkiksi sian biologia kohtaa tietyt ympäristön ja olosuhteet, josta seuraa sian hyvinvointi. Nämä rakenneosat ovat essentiaalisia tälle tilalle, että sika voi hyvin. Tilanteen rakenneosat eli sika ja muut tekijät ovat kyseiselle asiantilalle, eli sian hyvinvoinnille, sisäisiä. Tällöin jos asiantilalla ajatellaan olevan finaalista arvoa, niin tämän finaalin arvo supervenoi vain tämän tilanteen rakenneosiin ja ne ovat kyseisen tilanteen sisäisiä ominaisuuksia. Jos tähän lisää ihmisen, joka arvostaa sian hyvinvointia finaalisena arvona, niin tavallaan ihminen luetaan tässä ajattelussa osaksi kyseistä asiantilaa. Eli tavallaan sisäinen arvo ja finaalin arvo yhtyvät, tai niitä ei voida erottaa, koska emme pysty puhumaan finaalisesta arvosta ilman tilanteen rakenneosia, ja ne ovat kaikki kyseiselle asiantilalle sisäisiä. Tähän liittyy kuitenkin ongelmia. Ensinnäkään ei ole täysin varmaa, että itseisarvo liittyy pelkästään asiantiloihin. Toiseksi, vaikka itseisarvo liittyy asiantiloihin, niin tämä ei tee Korsgaardin erottelua merkityksettömäksi. Mielestäni arvostavaa subjektia ei tarvitse lukea kuuluvaksi ”sisälle” siihen asiantilaan, jota hän arvostaa finaalisesti. Tarkoitan tällä sitä, että jos pohditaan esimerkiksi sian hyvinvointia asiantilana ja jotain joka tätä tilaa arvostaa. Mielestäni tätä arvostavaa subjektia ei tarvitse lukea kyseiseen asiantilaan sisäiseksi tekijäksi, vaan arvostava subjektia voidaan pitää asiantilan ulkoisena tekijänä. Tällöin voidaan puhua finaalisesta ei-sisäisestä arvosta, esimerkiksi sian hyvinvoinnilla asiantilana olisi itseisarvoa sinänsä, koska tähän liittyy arvostava subjektia. Tähän liittyy myös kysymys arvojen olemassaolosta, ja jos pidämme kiinni subjektivistisestä näkemyksestä, niin arvostava subjektia on tässä olennainen tekijä. Sian hyvinvoinnilla pelkkänä asiantilana ilman arvostavaa subjektia ei olisi arvoa, koska arvo moraalisisessa merkityksessä voidaan liittää vain arvostajaan ja sika ei mielestäni pysty arvostamaan omaa olemassaoloaan itseisarvoisesti. Vaikka siällä varmasti onkin jonkinlainen kokemus omasta hyvinvoinnistaan, niin vasta arvostava subjektia kykenee antamaan sian hyvinvoinnille itseisarvoisen merkityksen.

8 Luonnon itseisarvo Taylorin, Hargroven ja Reganin teorioissa

Tämän tutkimuksen viimeisessä osiossa tuon esille Taylorin, Reganin ja Hargroven näkemysten keskeisiä elementtejä. Kyseisissä teorioissa keskityn niihin piirteisiin, jotka ovat itseisarvo teeman kannalta olennaisia. Pysin myös analysoimaan kyseisten teorioiden arvokäsityksiä, niiden näkemysten pohjalta, joita olen työssä tuonut esille. En edes pyri teorioiden kattavaan esitykseen ja analyysiin. Pysin tavoittamaan teorioihin liittyvät olennaisesti arvokäsitykset, etenkin koskien itseisarvoa.

8.1 Taylor ja luontainen arvokkuus

Taylorin mukaan luonnonkunnioittamisen pitäisi olla perustava moraaliasenne elämänkeskeisessä ympäristöeettisessä järjestelmässä.

”(M)oraalisen suhteemme Maan luonnonvaraisiin elämänyhteisöihin määrää viimekädessä yksittäisten eliöiden hyvä (hyvinvointi) ja niiden eliöiden käsittäminen luontaisesti arvokkaiksi.⁷” (Taylor 1999, 225–226).

Taylor nimittää omaa teoriaa elämänkeskeiseksi, koska hän haluaa erottaa sen ihmiskeskeisistä järjestelmistä. Ihmiskeskeisissä järjestelmissä luonnon arvo määräytyy sen mukaan, mitä vaikutuksia luonnolla on ihmisiin. Taylorin luonnehtiman elämänkeskeinen teoria vaatii, että kohtelemme luonnon olentoja päämäärinä sinänsä. Meidän on pyrittävä edistämään niiden omaa hyvää niiden itsensä tähden, emme sen tähden, mitä vaikutuksia tällä on inhimilliseen maailmaan. Meillä on velvollisuus kohdella niitä päämäärinä sinänsä. Taylorin mukaan tämä kumpuaa luonnon olentojen luontaisesta arvokkuudesta (inherent worth). (Taylor 1999, 226.)

Elämänkeskeisen eettisenjärjestelmän taustalla on luonnon kunnioittamisen moraalinen perusasenne. Taylorin mukaan on tärkeätä selvittää mitkä tekijät oikeuttaisivat rationaalisen toimijan sitoutumaan näihin periaatteisiin. Taylorin teoriassa luonnon kunnioittamisen asenteen taustalla on kaksi keskeistä periaatetta tai käsitettä, nämä ovat

⁷ Regan käyttää käsitettä *inherent value*, Taylorin (1999, 75) mukaa käsitteet vastaavat toisiaan.

”elävän olion hyvä (hyvinvointi)” ja ”idea oliosta luontaisesti arvokkaana”. (Taylor 1999, 227)

Taylorin mielestä jokaisella eliöllä, lajipopulaatiolla ja elonyhteisöllä on oma hyvänsä.

”Sen toteaminen, että oliolla on oma hyvänsä, on yksinkertaisesti sen toteamista, että oliolle voidaan tehdä – viittaamatta mihinkään muuhun olioon – hyvää tai paha.”
(Taylor 1999, 227)

Olion hyvän Taylor kytkee biologiseen tulkintaan siitä, mikä olennot on hyväksi. Olennot hyvä kytkeytyy siihen, onko olento vahva ja terve. Voimme esimerkiksi tietää mistä perhosen hyvä koostuu. Voimme myös asettua elävien olentojen asemaan, ja näin päätellä mistä niiden hyvä koostuu. Taylorin mukaan tämä on objektiivinen tapa määrittää olennot hyvä, ja sitä kautta sen arvo. (Taylor 1989, 66–67.) Taylor ei kytke olennot hyvää sen tietoisuuteen. Myös ei-tietoisilla olennoilla on oma hyvä, vaikka niiden kohdalla ei voida puhua niiden kiinnostuksesta omaa hyvää kohtaan. Olennot hyvä ei ole riippuvainen siitä, onko kyseinen olento tuntoinen tai onko sillä intressejä. Olennot intressit voidaan sitä paitsi määrittää ilman vaatimusta että, kyseisen olennot täytyisi itse olla aktiivisesti tietoinen omista intresseistä. (Taylor, 1989, 62–63) Taylor kuitenkin kirjoittaa mielestäni jossakin määrin ihmisen näkökulmasta, eli määrittelemme kuitenkin ihmisen näkökulman kautta olennot hyvän, vaikka tämä tehdään objektiivisesti.

Luontaista arvokkuutta ei pidä sekoittaa näkemykseen olioiden omasta hyvästä. Taylorin mukaan olion hyvästä ei vielä yksin seuraa vaatimusta, että sen hyvä tulisi ottaa moraalisesti huomioon. Olion hyvään pitää yhdistyä luontainen arvokkuus, jotta meillä olisi moraalisia velvollisuuksia olentoa kohtaan. (Taylor 1989, 72.) Taylor erottaa toisistaan käsitteet itseisarvo (intrinsic value), luontainen arvo (inherent value) ja luontaisen arvokkuuden (inherent worth). Itseisarvon Taylor liittää myönteisiin kokemuksiin, nautintoihin ja päämääriin, ne ovat sellaisia asioita, joita halutaan niiden itsensä takia. Itseisarvon vastakäsitteenä toimii instrumentaalinen arvo eli kokemuksilla, nautinnoilla ja tavoitteilla voi olla myös välineellistä arvoa. Luontaisen arvon Taylor liittää esimerkiksi kauniisiin objekteihin ja paikkoihin. Ne ovat sellaisia asioita, joita me haluamme säilyttää esimerkiksi niiden kauneuden, historiallisen tai kulttuurisen

merkittävyyden takia. Luontaisen arvon kohdalla on olennaista sen riippuvuus siitä, että on joku joka arvostaa. Jos kohdetta ei enää arvosteta, niin se menettää tämän luontaisen arvon. Luontainen arvokkuus poikkeaa edellisistä. Taylorin mukaan luontainen arvokkuus voidaan liittää vain sellaisiin olentoihin, joilla on oma hyvä. Olento voi omata luontaista arvokkuutta riippumatta sen instrumentaalisesta tai luontaisesta arvosta. Luontainen arvokkuus on myös riippumaton muiden hyvästä. Luontaiseen arvokkuuteen sisältyy kaksi moraalista päätelmää: luontaisen arvokkuuden omaavaa olentoa pitää kohdella moraalisen subjektina ja se pitää ottaa moraalisesti huomioon. Toiseksi kaikilla moraalilla agenteilla on prima facie velvollisuuksia edistää tai suojella luontaisen arvokkuuden omaavan olennon hyvää. Luontaisen arvokkuuden omaavaa olentoa pitää kohdella myös päämääränä sinänsä sen itsensä takia. (Taylor 1983, 72–75.)

Tekstissään ”Luonnon kunnioittamisen etiikka” Taylor luonnehtii luontaista arvokkuutta seuraavasti:

”Kun sanomme, että oliolla on luontaista arvokkuutta sanomme, että sen hyvä ansaitsee tulla jokaisen moraalisen toimijan huomion ja välittämisen kohteeksi ja että sen hyvän toteutumisella on itseisarvoa, jota tavoitellaan päämääränä sinänsä ja sen olion itsensä vuoksi, jonka hyvästä on kysymys.”
(Taylor 1999, 230).

Taylor rinnastaa toisiinsa luonnon kunnioittamisen ja persoonan kunnioittamisen asenteen. Taylorin mukaan luonnon kunnioittamisen asenne on moraalinen sitoumus ja se eroaa muista asenteista luontoa kohtaan esimerkiksi rakkaudesta. Taylorin mukaan rakkaus kumpuaa yksilön henkilökohtaisesta kiinnostuksesta ja reaktiosta luontoa kohtaan. Rakkaus luontoa tai persoona kohtaan on Taylorin mukaan siis tunne, joka kohdistuu ennen kaikkea tiettyihin yksilöihin. Kunnioitus sen sijaan kohdistuu kaikkiin sellaisenaan. Kunnioitus ei ole riippuvainen rakkaudesta tai tunteista olentoa kohtaan. (Taylor 1999, 230–232). Luonnon kunnioitus on riippumaton luonnon olentojen piirteistä. Siinä missä rakkaus tai kiintymys luonnon olentoja kohtaan on jossakin määrin riippuvainen olentojen piirteistä, kuten niiden viehättävyydestä, niin luonnon kunnioittaminen kohdistuu vain olentoon itseensä, riippumatta siitä minkälainen olento on kyseessä. (Taylor 1983, 91.)

Taylorin näkemys luontaisesta arvokkuudesta on mielenkiintoinen, koska luontaista arvokkuutta ei voi mielestäni ymmärtää pelkästään olennon ominaisuutena. Luontainen arvokkuus toimii tavallaan siltana sen kuilun yli, joka jää olennon objektiivisen hyvän ja sen välille, että tämä pitäisi ottaa moraalisesti huomioon. Miten luontaisen arvokkuuden idea suhtautuu niihin tulkintoihin, joita tein itseisarvosta? Mielestäni luontainen arvokkuus ei vastaa niistä mitään, mutta luontaisen arvokkuuden ideaa voi analysoida itseisarvon eri tulkintojen kautta. Luontainen arvokkuus voidaan siis liittää vain olentoihin joilla on oma hyvä. Olion oma hyvä voidaan nähdä sisäisenä arvona, eli sen toteutuminen on ainakin kyseiselle olennolle hyväksi. Luontainen arvokkuus ei ole sama asia kuin finaalin arvo, koska finaalin arvo tarkoitti arvoa jota tavoitellaan sen itsensä takia. Finaaliseen arvoon ei sisälly itsessään moraalista vaatimusta sen toteuttamisesta. Vaikka luonnon olentoon voitaisiin liittää finaalin arvo, niin tämä ei yksinään anna moraalisia velvoitteita. Luontaisen arvokkuuden omaaminen kuitenkin vaatii, että sen omaajaa tulee kohdella kunnioittaen. Mietitään tätä asiantilan kautta, otetaan esimerkiksi asiantila 'eläin on hyvinvoiva'. Tällöin luontaisen arvokkuuden idea tulee kyseisen asiantilan ulkopuolelta, eli viimekädessä arvostavan subjektin arvostuksista, vaikka se supervenoikin kyseisen asiantilan ominaisuuksiin.

Taylorin mukaan luonnon kunnioittamisen asenne on perustavin asenne kaikista mahdollisista asenteista, joita meillä voi olla luontoa kohtaan. Muita mahdollisia asenteita ovat esimerkiksi tieteellinen, esteettinen ja hedonistinen asenne. Luonnon kunnioittaminen on ennen kaikkea moraalinen asenne ja muut asenteet ovat sille alisteisia. Jos asenteet joutuvat ristiriitaan keskenään, niin luonnonkunnioittamisen asenne menee muiden asenteiden edelle. Emme esimerkiksi voisi rakentaa lomakeskusta erämaahan vain taloudellisiin seikkoihin vedoten, jos tästä koituisi varaa alueen alkuperäisluonnolle. Luonnon kunnioittamisen asenne ei ole välttämättä ristiriidassa muiden asenteiden kanssa, vaan on mahdollista esimerkiksi nauttia luonnosta ja samalla kunnioittaa sitä. (Taylor 1983, 92–95.)

Luonnon kunnioittamisen asenteen taustalla on Taylorin mukaan biosentrinen luontokatsomus. Tämä katsomus myös oikeuttaa moraalisen toimijan sitoutumisen luonnon kunnioittamisen asenteeseen. Tiivistetysti ilmaistuna biosentrinen luontokatsomus tarkoittaa sitä, että ihminen nähdään osana Maan eloyhteisöä, jossa

myös muilla olennoilla on päämääriä ja oma hyvänsä, jota meidän pitää kunnioittaa. Ihmistä ei aseteta tässä muiden lajien yläpuolelle, vaan ihminen on vain yksi laji muiden joukossa. En lähde tässä esittelemään sen tarkemmin Taylorin biosentristä järjestelmää, koska tämän työn keskeisenä teema ovat arvot, eivät kokonaisvaltaiset teorit.⁸ Taylorin luonnonkunnioittamisen etiikka koostuu kolmesta peruselementistä: ”uskomusjärjestelmästä, perustavasta moraaliasenteesta sekä velvollisuussääntöjen ja luonteen arvosteluperusteiden joukosta.” Tässä systeemissä uskomusjärjestelmä antaa tietyn luontokatsomuksen, joka ”tukee ja tekee järkeväksi autonomiselle toimijalle sen, että nämä omaksuvat luonnon kunnioittamisen asenteen perustavana moraaliasenteena.” Luonnon olennot nähdään soveliaina kohteina tälle asenteelle ja niitä pidetään luontaisesti arvokkaina. Tämän johdosta teemme sitoumuksen sitoutua tietyihin velvollisuussääntöihin. (Taylor 1999, 235.)

Luonnon kunnioittamisen ja persoonien (ihmisten) kunnioittamisen asenne voivat myös törmätä toisiinsa. Miten meidän tulisi ratkaista tällaiset tilanteet? Taylor (1989, 263) esittää seuraavat viisi prinssiippiä, joiden avulla voimme pyrkiä ratkaisemaan konfliktitilanteet:

1. *The principle of self-defense* (itsesuojelun prinssiippi)
2. *The principle of proportionality* (suhteellisuuden prinssiippi)
3. *The principle of minimum wrong* (vähimmän haitan prinssiippi)
4. *The principle of distributive justice* (distributiivisen oikeuden prinssiippi)
5. *The principle of restitutive justice*. (restitutiivisen oikeuden prinssiippi)

Ensimmäisen prinssiipin mukaa moraalilla agenteilla on oikeus suojella itseään haitallisilta organismeilta. Tässä tulee kuitenkin huomioida se seikka, että haitallisten organismien tuhoamisen täytyy olla viimeinen keino. Jos voimme välttää vaarallisten organismien aiheuttaman uhan muilla keinoilla, niin meidän tulee hyödyntää näitä keinoja. (Taylor 1989, 264–269.) Toinen prinssiippi liittyy intressien suhteellisuuteen. Toisistaan voidaan erottaa perusintressit ja ei-perusintressit. Perustavia intressejä ovat

⁸ Ks. Taylorin biosentrisestä näkemyksestä tarkemmin 1999, 236-240 sekä 1983, 99-168.

esimerkiksi tarve ravintoon, joka koskee niin eläimiä kuin ihmisiä. Ei-perustavat intressit liittyvät sellaisiin asioihin, jotka eivät ole välttämättömiä elämän kannalta. Toisen prinssiin perusidea on se, että perustavien intressien pitäisi mennä ei-perustavien intressien edelle, esimerkiksi ihminen ei saisi tappaa eläintä vain huvinvuoksi. (Taylor 1989, 269–280.) Kolmas prinssiippi liittyy sellaisiin tilanteisiin, joissa ihmisyhteisön etu on ristiriidassa luonnon etujen kanssa. Taylorin mukaan inhimillinen elämä vaatii myös erinäisiä instituutioita ja niitä tukevia rakennelmia. Nämä voisi lukea toisarvoisiksi intresseiksi, mutta inhimillisen kulttuurin kannalta ne ovat niin merkittäviä, että ne pitää ottaa huomioon. Joudumme siis tilanteisiin, joissa joudumme esimerkiksi raivaamaan luonnosta tilaa omille rakennuksillemme, ja toimintamme myös saastuttaa luontoa. Me emme voi välttää tällaista toimintaa, jos haluamme säilyttää vallitsevan yhteiskunnan ja tällaisissa tilanteissa ihmisten edut menevät luonnon etujen edelle. Taylor kuitenkin korostaa, että tällaiset toimet pitäisi tehdä luontoa kunnioittaen ja pyrkiä sellaisiin ratkaisuihin, että niistä koituisi mahdollisimman vähän haittaa luonnolle. (Taylor 1989, 280–291.) Neljäs prinssiippi liittyy tilanteisiin, joissa keskenään törmäävät perustavat intressit. Keskeinen idea tässä prinssiipissä on reiluuden ja oikeudenmukaisuuden korostaminen. Perusprinssiipit tulisi huomioida, oli kyseessä sitten mikä olento tahansa. Perusprinssiipit kuitenkin törmäävät toisiinsa esimerkiksi tilanteessa, jossa ihmisten olisi välttämätöntä tappaa eläin ja syödä se, jotta pysyy hengissä. Taylorin mukaa tällaisessa tilanteessa tappaminen on oikeutettua, koska luonnon kunnioittamisen etiikka ei vaadi, että ihmisten pitäisi uhrata oma elämänsä eläimen hengen tähden. Taylorin teoriassa niin kasveilla kuin eläimillä on luontaista arvokkuutta ja niiden tappaminen on siis pohjimmiltaan väärin. Me joudumme kuitenkin käyttämään jotain ravinnoksemme, jotta emme kuolisi. Meidän ei tarvitse uhrata omaa elämäämme muiden elämän takia. Taylorin mukaa kasvien syönti on kuitenkin eläinten syömistä oikeutetumpaa, koska ensinnäkin kasvit eivät tunne kipua ja toiseksi koska kasvisruokaa syömällä kuormitamme ympäristöä vähemmän. (Taylor 1989, 291–304.) Viides prinssiippi liittyy siihen, että jos joudumme tekemään luonnolle vahinkoa, niin meillä olisi velvollisuus kompensoida aiheuttamaamme haittaa. (Taylor 1989, 304–307.) Jos kaadamme metsän, niin hakkuun jälkeen meillä olisi velvollisuus auttaa metsää elpymään. Taylorin prinssiipit muodostavat ketjun jossa edetään eteenpäin, eli jos emme voi toimia ensimmäisen prinssiipin mukaisesti, niin sitten meidän tulee toimia toisen prinssiipin mukaan jne. Taylorin prinssiipit eivät ole

vedenpitäviä ohjeita, vaan niitä pitää soveltaa aina tilannekohtaisesti ja käytännöllistä järkeä käyttäen.

Taylorin näkemys on mielestäni hyvin jäsenelty ja perusteltu. Hänen näkemyksensä luontaisesta arvokkuudesta on mielenkiintoinen ja takaa luonnon olennoille vankan eettisen aseman. Luontaisen arvokkuuden idea on mielestäni myös mahdollista tulkita sellaiseksi asenteeksi, joka rakentuu finaalisen ei-ulkoisen arvon varaan. Luonnon olennon hyvinvointia tulee kunnioittaa sen itsensä tähden, mutta jotta tällä olisi moraalista merkitystä, niin vaaditaan oletus arvostavasta subjektista. Vain arvostava subjekti voi edes omaksua luonnon kunnioittamisen asenteen, ilman arvostavien subjektien olemassaoloa luonnon kunnioittamisesta tai luontaisesta arvokkuudesta olisi turha puhua.

8.2 Hargrove ja heikko antroposentrismi

Hargrove puolustaa itseisarvosta heikkoa antroposentristä tulkintaa. Hän kritisoi objektivistista antroposentristä teoriaa, jota Taylor kannattaa. Hän kritisoi myös subjektiivisia ei-antroposentrisiä teorioita jota kannattaa esimerkiksi Callicot.

Hargroven mukaan antroposentrismi tarkoittaa ihmiskeskeisyyttä, tätä ei pidä sekoittaa instrumentaalisuuteen. Hargroven korosta artikkelissaan, että ei-antroposentriset teoriat tarvitsevat täydennykseksi näkemyksen antroposentrisestä itseisarvoteoriasta. Hargroven mukaan tosiasiallisesti monet ei-antroposentriset teoriat ovat itse asiassa luonteeltaan antroposentrisiä. (Hargrove 1992, 184.)

Hargroven mukaan objektiivisen ei-antroposentrisen itseisarvo teorian taustalta löytyy antroposentristen teorioiden kritiikki. Hargrove käsittelee omassa artikkelissa Taylorin näkemyksiä, joka kannattaa kyseenlaista teoriaa. Taylorin yhtenä motiivina on muotoilla ei-antroposentrisen teoria, koska hänen mukaansa antroposentrisen teoria on relatiivinen suhteessa kulttuuriin. Esimerkiksi jos arvostaisimme muovisia puita enemmän kuin oikeita, niin tämä johtaisi siihen, että oikeilla puilla ei olisi arvoa. (Hargrove 1992, 184–185.)

Hargroven mukaan objektiivisen ei-antroposentrisen teorian ideaa voi tarkastella myös perustavien ja ei-perustavien arvojen pohjalta. Perustavat arvot ovat arvoja, joita pitää noudattaa poikkeuksetta. Ei-perustavat arvot ovat tilannesidonnaisia. Hargroven mukaan objektiivisessa ei-antroposentrisessä teoriassa pyritään löytämään tällaisia perustavia arvoja luonnosta, jotka johtaisivat suoraan luonnon oikeaan kohteluun ja oikeisiin asenteisiin sitä kohtaan. Hargroven mukaan tällaisten objektiivisten arvojen muotoilu ei ole viisasta, koska ne eivät välttämättä vakuuta suurta yleisöä. Vaikka objektiivinen ei-antroposentrisen arvo voitaisiin määrittää luonnolle, niin tämä ei välttämättä muuta yksilöiden käyttäytymistä. Hargroven mukaan, jos arvoja pidetään kulttuurisina tekijöinä, niin tällä voi olla paljon merkittävämpiä vaikutuksia, itse asiassa tämä voi vahvistaa arvoja. Jos arvoja pidetään vain objektiivisina ja ei-antroposentrisinä, niin tällöin niillä voi olla etäännyttävä vaikutus. Arvoja pidetään ylhäältä annettuina teeseinä joihin ei voida itse vaikuttaa, koska ne ovat vain ontologisia ja epistemologisia kysymyksiä. (Hargrove 1992, 185.)

Mielestäni tässä on tiettyä mielekkyyttä, jos arvoja pohditaan sen kannalta mitä vaikutuksia niillä on ihmisten arkiseen toimintaan. Jos kuvitellaan tilanne, että luonnon objektiivinen ei-antroposentrisen arvo pystyttäisiin pätevästi filosofisesti perustelemaan, niin tämä ei luultavasti vaikuttaisi juurikaan meidän käytännön luontosuhteeseen. Ensinnäkin koska suurin osa ihmisistä ei tästä ikinä luultavasti kuulisikaan, ja toiseksi vaikka he kuulisivat, niin se voitaisiin silti kieltää, koska tämän periaatteen hyväksymisestä seuraisi hankaluuksia ja vaikeuksia. On kuitenkin syytä huomata, että tällainen argumentti ei-antroposentristä objektiivista itseisarvoa vastaan ei ole pätevä, koska emme voi päättää mikä on totta sen perusteella miten se vaikuttaisi käyttäytymiseen.

Hargrove (1992, 186) erottaa seuraavat ei-antroposentriset arvot koskien luontoa:

1. *nonanthropocentric instrumental value* (ei-antroposentrisen instrumentaalinen arvo)
2. *anthropocentric instrumental value* (antroposentrisen instrumentaalinen arvo)
3. *nonanthropocentric intrinsic value* (ei-antroposentrisen itseisarvo)
4. *anthropocentric intrinsic value* (antroposentrisen itseisarvo)

Ei-antroposentrisestä välinearvosta esimerkkinä käy eliöiden keskinäinen hyöty toisilleen. Mehiläisistä on välineellistä hyötyä kukille ja tämä seikka on riippumaton ihmisten arvostelukyvystä. Antroposentrinen välinearvo tarkoittaa sitä, että luonnolla on arvoa sen perusteella miten se hyödyttää välineellisesti ihmistä. Ei-antroposentrisestä itseisarvosta käy esimerkkinä ajatus eläinten omasta hyvästä. Hargroven mukaan tätä voidaan pitää faktana, joka ei ole riippuvainen ihmisen arvostelukyvystä. (Hargrove 1992, 186–187.)

Hargroven mukaan on kaksi keskeistä syytä sille miksi objektivistisen ei-antroposentrisen itseisarvo teorian kannattajat suhtautuvat niin kielteisesti antroposentriseen itseisarvo näkemykseen. Ensinnäkin juuri edellä olevan syyn takia, koska he pyrkivät löytämään jonkin perustavan arvon luonnosta itsestään, joka varmistaisi luonnon moraalisen merkittävyyden. Toinen syy liittyy siihen, että heidän mukaansa voi olla vain yhdenlaista itseisarvoa. Hargrove on puolestaan sitä mieltä, että voi olla useanlaista itseisarvoa. (Hargrove 1992, 187–188)

8.2.1 Hargroven Taylor-kritiikki

Hargroven (1992, 189) mukaan keskeinen kysymys Taylorin näkemyksissä koskee sitä, että voidaanko itseisarvo ja luontainen arvokkuus erottaa toisistaan. Hargroven mukaan, jos näitä ei voida erottaa, niin silloin luontainen arvokkuus on vain yksi asia, jota ihmiset arvostavat tai eivät arvosta itseisarvoisesti.

Taylorin (1989, 72) mukaan, jos jokin omaa luontaista arvokkuutta, niin tämä vaatii moraalista kunnioitusta. Tämä pitää erottaa niistä asenteista, joita suunnataan asioihin joilla on itseisarvoa. Itseisarvoista asiaa on sopiva rakastaa, ihaila jne. Hargrove (1992, 190) huomauttaa pätevästi, että Taylorin pitää tuoda esille miten nämä edelliset asenteet eroavat kunnioittamisesta. Hargroven mukaan toinen ongelma liittyy siihen, että jos kohde on luontaisesti arvokas, niin miksi tämä tarkoittaisi yksinkertaisesti sitä, että tällöin kohdetta arvostetaan itseisarvoisesti. Taylorin näkemys kunnioituksesta on myös ongelmallinen. Hän antaa kuvan, että se ikään kuin vain havaitaan objektista. Entistä hankalammaksi tämän tekee se, että Taylor haluaisi pitää kunnioituksen erillä ihmisperäisestä arvostamisesta. Luonnon kunnioitus ei liittyisi arvostamisprosessiin,

vaan ihminen vain havaitsisi olennon luontaisen arvokkuuden ja tämä laukaisisi arvostamisasenteen. (Hargrove 1992, 189–190.)

Hargrove (1992, 190) tarjoaa ajatustensa tueksi alien esimerkin. Alienit ovat fiktiivisiä olentoja, jotka istuttavat jälkeläisensä esimerkiksi ihmisten sisälle, ja kun jälkeläinen on kehittynyt tarpeeksi, se kuoriutuu ihmisestä ulos ja tappaa tämän. Hargroven mukaan Taylorin teoria johtaa siihen, että meidän tulisi kunnioittaa alieneiden hyvää vaikka se johtaa ihmisen kuolemaan. Hargrove on puolestaan sitä mieltä, että alieneilla on luontaista arvokkuutta vain, jos ihmiset kollektiivisesti päättävät arvostaa alieneita itseisarvoisesti. Hargrove on siis sitä mieltä, että jos olennolla on oma hyvä, niin tämän lisäksi ihmisten pitää päättää, että se on itseisarvoinen asia jonka hyvää tulee edistää. (Hargrove 1992, 22.) Omasta mielestäni Hargrove kytkee kuitenkin arvostamisen liiaksi siihen, että ihmiset vain voisivat päättää mitä he itseisarvoisesti arvostavat. Taylorin ajattelusta löytyy myös vastaus Hargroven alien esimerkkiin, Taylorhan toi esille periaatteita koskien tilanteita, joissa persoonien kunnioittamisen asenne törmää luonnon kunnioittamisen asenteeseen. Ensimmäinen periaate oli itsesuojelun periaate, jonka mukaan moraalilla agenteilla on oikeus suojella itseään haitallisilta organismeilta eli ihmisten ei tarvitse asettaa alieneiden hyvää oman hyvänsä edelle.

8.2.2 Callicotin näkemyksen kritiikki

Hargrove kritisoi myös Callicotin näkemyksiä. Callicotin mukaan luonnossa ei ole arvoja jotka olisivat riippumattomia ihmisen arvostelukyvystä.

"Value is, as it were, projected onto natural objects or events by the subjective feelings of observers. If all consciousness were annihilated at a stroke, there would be no good and evil, no beauty and ugliness, no right and wrong; only impassive phenomena would remain."(Callicot, 1989, 173)

Tästä huolimatta Callicot väittää pystyvänsä muotoilemaan ei-antroposentrisen itseisarvo teorian, tätä Callicot kutsuu termillä "truncated theory of intrinsic value".

Callicotin mukaan arvot liittyvät välttämättä tietoisuuteen, jos maailmasta katoisi kaikki tietoiset olennot, niin silloin katoisivat arvotkin. Objekteja voidaan kuitenkin arvostaa tästä huolimatta joko instrumentaalisesti tai itseisarvoisesti. Callicotin mukaa tässä on kuitenkin kyse ei-antroposentrisestä arvosta, koska ihminen arvostaa jotain muuta kuin ihmistä. Itseisarvoista se on koska asiaa arvostetaan sen itsensä takia.

”Nevertheless, it is truncated because although human valuers value things for themselves, nonhuman things are not valuable in themselves--because there is no objective nonanthropocentric intrinsic value in nature.” (Hargrove 1992, 195)

Hargrove kritisoi Callicotia siitä, että oletus tietoisuudesta ei ole välttämätön arvojen olemassaolon kannalta, luonnossa on esimerkiksi välineellisiä arvoja, jotka hyödyttävät toisia luonnon olentoja. Hargroven mukaan luonnon oliolla voi olla myös ihmisestä riippumatonta itseisarvoa, kun niillä on oma hyvä, jota ne pyrkivät toteuttamaan. Hargroven mukaan luonnossa on niin objektiivisia kuin subjektiivisia itseisarvoja. Hargroven mukaan Callicotin näkemys on myös yli subjektiivinen, koska Callicot ei huomioi kulttuurin merkitystä arvojen muodostumisen kannalta. (Hargrove 1992, 195–196.) Itse olen taipuvainen Callicotin tulkinnan kannalle eli tietoisuus, tai arvosta subjekti on välttämätön, jotta luonnon itseisarvoilla olisi moraalista merkitystä. Itseisarvontulkintoja hyödyntäen voidaan mielestäni ajatella, että luonnolla itsessään riippumatta arvostavista subjekteista voi olla ulkoista ja sisäistä arvoa ja ehkä myös välineellistä arvoa, mutta jos finaalin arvo tulkitaan päämäärä arvona, johon liitetään myös moraalisia elementtejä, niin tämä voi liittyä luontoon vain arvostavan subjektin arvostamisen kautta.

8.3 Tom Regan ja teoria eläinten luontaisesta arvosta

Regan erottaa toisistaan itseisarvon ja luontaisen arvon. Hänen mukaansa itseisarvo liittyy kokemuksiin, esimerkiksi nautinnon tai tyydyttyneisyyden tuntemuksiin. Reganin mukaan tietyillä kokemuksilla on itseisarvoista arvoa. Luontainen arvo kuitenkin eroaa itseisarvosta. Luontaista arvoa ei voida myöskään redusoida itseisarvoon, eli vaikka olennolla ei olisi itseisarvoa, niin sillä voi silti olla luontaista arvoa. (Regan 1983, 235.)

Reganin mukaan itseisarvo koskee lähinnä yksilöiden ominaisuuksia tai kokemuksia. Luontainen arvo liittyy puolestaan itse yksilöihin. Itseisarvossa huomio kiinnittyy vain niihin ominaisuuksiin ja kokemuksiin, joita yksilöllä on, itse yksilö jää arvottomaksi. Sen sijaan luontainen arvo liittyy tähän yksilöön ja antaa sille arvon. Luontainen arvo koskee moraalisia agenteja myös tasavertaisesti. Luontaisen arvon määrä ei vaihtelee moraalisten agenttien kesken. (Regan 1983, 236–237.) Reganin mukaan luontainen arvo koskee yhtäläisesti moraalisia agenteja kuin moraalisia potilaitakin. Luontainen arvo on Reganilla kategorinen konsepti, eli sen joko omaa tai sitten ei. (Regan 1983, 240.)

Reganin mukaan luontaisen arvon omaavat sellaiset yksilöt, jotka täyttävät oman elämänsä subjekti kriteerin (the subject of-a-life criterion). Oman elämänsä subjekti tarkoittaa pähkinän kuorella sitä, että olennolla on kokemuksia omasta elämästään, olento kokee kipua ja nautintoa, tällä on käsitys tulevaisuudesta jne. Reganin mukaan tämän kriteerin täyttävät hyvin monet eri elävät olennot esimerkiksi eläimet ja vammaiset ihmiset. (Regan 1983, 243–244).

Vaikka Regan painottaa oman elämänsä subjektin kriteerin tärkeyttä luontaisen arvon kannalta, niin silti hän myöntää, että on olennon on mahdollista omata luontaista arvoa, vaikka tämä ei tätä kriteeriä täyttäisi. Reganin mukaan tämä on kuitenkin erittäin vaikea kysymys ja hän jättääkin lopulta sen avoimeksi. (Regan 1983, 245–247.) Reganin ratkaisu on outo, koska hän luo selkeän kriteerin luontaiselle arvolle, eli oman elämänsä subjekti kriteerin, mutta silti hän haluaa ulottaa luontaisen arvokkuuden koskemaan myös niitä olentoja, jotka eivät tätä kriteeriä täytä. Reganin ratkaisu on siinä mielessä ymmärrettävä, että oman elämänsä subjekti kriteeri on aika tiukka ja sitä eivät esimerkiksi syvästi dementoituneet ihmiset täytä.

Siinä missä Taylor kiinnittää huomiota teon seurauksiin niin Regan kiinnittää huomiota periaatteisiin. Taylorin ja Reganin eroa voi luonnehtia yleisöllä tasolla siten, että Taylor voidaan liittää utilitaristiseen perinteeseen ja Regan puolestaan deontologiseen perinteeseen. Utilitarismissa karkeasti sanottuna painottuvat enemmän olennon intressit ja ehkä myös muut ominaisuudet, kun deontologiassa huomio kiinnittyy enemmän kyseiseen olentoon. Taylor korosti voimakkaasti intressien merkitystä, mutta Reganin ajattelussa olento pitää huomioida silloinkin, kun sillä ei ole mitään intressejä. (Aaltola 2005, 135). Kuten on tullut ilmi, Reganin mukaan luontainen arvo ei riipu mistään

ominaisuuksista, ja se on luonteeltaan kategorinen, ja luontaisesti arvokkaat yksilöt ovat aina tasavertaisia. Reganin (1983, 262–263) teoriassa luontaisesta arvosta voidaan johtaa myös kunnioittamisen periaate. Kunnioittamisen periaate vaatii, että olentoja jolla on luontaista arvoa niin tämän hyvinvointi pitää huomioida niissä toimissa jotka vaikuttava kyseiseen olentoon. Luontaisesta arvokkuudesta seuraa myös haittaperiaate, jonka mukaan meidän tulee pitäytyä sellaisista toimista, jotka aiheuttavat haittaa luontaisesti arvokkaille olennoille.

9 Lopuksi

Tutkimuksessa toin esille lukuisia eri näkemyksiä arvoista. Keskeinen teema koski itseisarvoa ja siihen liittyviä teorioita ja näkemyksiä. Itseisarvo on mielestäni keskeisin arvokäsité ympäristöetiikassa. Itseisarvosta on myös eri tulkintoja ja versioita, joka mahdollistaa monet eri ympäristöeettiset teorat. Tutkimuksen kuluessa itselleni muodostui kuva, että ympäristöetiikka on aika irrallaan arvoteoriasta ja metaetiikasta. Tutkimus, jota tehdään metaetiikan ja arvoteorian parissa, ei näyttäisi vaikuttavan ainakaan merkittävästä ympäristöetiikkaan ja sen teorian muodostukseen. Tämä näyttäisi pätevän myös päinvastoin, eli ympäristöeettinen tutkimus ei näyttäisi vaikuttavan myöskään kovin paljoa metaeettiseen tai arvoteoreettiseen tutkimukseen. Tämä voi johtua pyrkimyksestä pitää eri etiikan osa-alueet erillä toisistaan, mikä ei minun mielestäni ole perusteltua. Yhtenä tekijänä ympäristöetiikan nihkeydestä metaetiikkaa kohtaan voi selittyä sillä, että usein luonnon itseisarvoisuuden ajatellaan vaativan jonkinlaista metaeettistä realismia tuekseen. Jos metaetiikassa tätä kritisoidaan, niin ja tältä kritiikiltä halutaan ummistaa silmät. Mielestäni ympäristöetiikan tulisi hyödyntää enemmän sitä tutkimusta jota metaetiikassa ja arvoteoriassa tehdään. Tämä voisi osaltaan inspiroida muodostamaan uudenlaisia teorioita ihmisen ja luonnon suhteesta. Toisaalta myös ympäristöeettinen tutkimus voisi inspiroida metaeettisten ja arvoteoreettisten teorioiden muodostusta.

Tämän tutkimuksen keskeinen kysymys liittyi itseisarvon tulkintoihin. Ensimmäisessä tulkinnassa itseisarvo ymmärretään ei-välineellisen arvon synonyyminä, tähän tulkintaan liitin myös käsitteen finaalin arvon. Toisessa tulkinnassa itseisarvo

tulkittiin sisäisenä arvona, eli arvona joka asialla on sen sisäisten ominaisuuksien johdosta. Kolmannessa tulkinnassa itseisarvo nähtiin synonyyminä objektiiviselle arvolle. Näissä kolmessa tulkinnassa yhdistyi Korsgaardin ja O’Neilin näkemykset. Korsgaardin teorian kannalta keskeistä oli, että kyseessä on eri arvojaottelut. Finaalinen välineellinen arvo ja ulkoinen-sisäinen arvo kuuluvat eri arvojaotteluun. O’Neilin näkemykset itseisarvon ensimmäisestä ja toisesta tulkinnasta olivat hyvin pitkälle yhteneviä Korsgaardin näkemysten kanssa. Itseisarvon kolmas tulkinta ei tullut suoraan esille Korsgaardin näkemyksessä. Kyseiset itseisarvon tulkinnat ja niiden erojen ymmärtäminen on merkittävää, koska usein tehdään perusteettomia oletuksia näiden eri tulkintojen välisistä suhteista. Usein esimerkiksi ajatellaan, että meillä pitäisi olla objektivistinen tai realistinen näkemys itseisarvojen olemassaolosta, jotta voisimme liittää ei-inhimillisiin olentoihin itseisarvon. Tässä työssä olen pyrkinyt tuomaan esille myös argumentteja, että voimme liittää ei-inhimillisiin olentoihin itseisarvoja vaikka hylkäisimme realistisen tai objektivistisen näkemyksen arvojen olemassaolosta.

Itseisarvo tulkitaan useimmiten arvoksi joka tarkoittaa sellaista arvoa, että sen omaajaa pitäisi kohdella päämääränä sinänsä ja sen vastakkaisen arvona on välineellinen arvo. Mielenkiintoinen kysymys koskee itseisarvon suhdetta sisäiseen ja ulkoiseen arvojaotteluun. Filosofeilla on erinäköisiä näiden välisestä suhteesta. Ympäristöetiikan kannalta mielenkiintoisena kysymyksenä näen kysymyksen mahdollisesta finaalisesta ei-sisäisestä arvosta. Tämä liittyy myös kysymykseen arvo subjektivismista ja arvo-objektivismista. Mielestäni edellisen kaltainen arvo, eli finaalin ei-sisäinen arvo, mahdollistaa monipuolisen teorian ja sellaisen teorian jossa ei sorruta mielestäni kyseenalaiseen arvo-objektivismiin.

Tuon lopuksi esille oman tulkintani luonnon itseisarvoisuudesta, joka on muodostunut tutkimuksen tekemisen myötä. Tämä ei ole valmis tai kokonaisvaltainen teoria luonnon itseisarvosta vaan karkea luonnos sen peruseräiteistä. Ei-inhimillisten olentojen itseisarvoisuus on tärkeä kysymys, koska ne arvot ja näkemykset, joita meillä on luontoa kohtaan vaikuttavat keskeisellä tavalla siihen miten luontoon asennoidumme. Jos ei-inhimillisiin olentoihin voidaan liittää itseisarvo, niin uskon tämän vaikuttavan siihen minkälaiseksi meidän suhde näihin olentoihin muodostuu. Itseisarvon myöntäminen vaikuttaisi niin yksilöllistä kuin yhteiskunnallisella tasolla. Itseisarvon myötä ei-inhimilliset olennot saisivat oikeudellisesti vahvan aseman ja niitä pidettäisiin

moraalisesti merkityksellisenä. Eläinten oikea kohtelu määrittäisi tällöin esimerkiksi niiden hyvän ja hyvinvoinnin perusteella, ei sen mukaan mitä hyötyä niistä on ihmisille. Itseisarvon tulkinnat kuitenkin paljastavat sen, että kyseessä on monipuolinen käsite. Itse tulkitse itsesarvon tarkoittavan juuri finaalista arvoa. Jos olenolla on finaalista arvoa, niin moraalisten agenttien tulee kohdella sitä kunnioittaen. Itseisarvon ensimmäisen tulkinnan mukaan pidän kiinni siitä, että ei-inhimillisillä olennoilla voi olla finaalista arvoa ja tämän johdosta niitä pitäisi kohdella päämäärinä sinänsä. Itse suhtaudun arvo-objektivismiin epäillen, koska mielestäni on hyvin vaikea muotoilla sellaista näkemystä itseisarvosta, jolla olisi moraalista merkittävyyttä ilman oletusta arvostavasta subjektista. Oletan kuitenkin, että jos itseisarvoa tarkastellaan jaottelulla ulkoinen-sisäinen arvo, niin luontoon voidaan liittää molemmat arvot huolimatta arvostavien subjektien olemassaolosta. Luonnon sisäiseen arvoon liittyisivät näkemykset olentojen hyvästä ja hyvinvoinnista. Mielestäni ei-inhimillisten hyvä ja hyvinvointi ovat asioita, jotka säilyisivät vaikka arvottamiseen kykenevät subjektit katoaisivatkin maan päältä. Pidän kuitenkin sisäistä arvoa yksinään moraalisesti merkityksellisenä käsitteenä. Vaikka voimme muotoilla näkemyksen siitä, että ei-inhimillisillä olennoilla on sisäistä arvoa, joka liittyy ennen kaikkea niiden hyvää ja hyvinvointiin niin pelkästään tämä ei riitä niiden moraaliseen merkityksellisyyteen. Mielestäni pitää myös paikkansa, että vaikka arvostavat subjektit katoaisivat, niin silti ei-inhimilliset olennot säilyttäisivät sisäisen arvon. Näkemykseni mukaan esimerkiksi eläimet eivät kykene arvottamiseen, eikä niiden välillä ole moraalisia suhteita. Jos kissa on pyydystänyt hiiren, mutta ei syö sitä vaan vain leikkii sillä, joka meidän näkökulmasta vaikuttaisi pikemminkin kiduttamiselta, niin tässä kissan ja hiiren välisessä toiminnassa ei ole mitään moraalista, koska kumpikaan ei minun näkemyksen mukaan pysty moraaliseen arvottamiseen. Jotta sisäisestä arvosta tulisi moraalisesti merkityksellinen käsite, niin se vaatii arvottavaa subjektia. Ei-inhimillisen olennon hyvinvoinnissa tai kärsimyksessä ei ole moraalista ulottuvuutta ilman arvottavan subjektin olemassaoloa, vaikka ne varmasti kokevat hyvinvointinsa jotenkin, ja voivat jopa tavoitella sitä. Mielestäni on aivan eri sanoa esimerkiksi: ”sian hyvinvointi on niille itseisarvo sinänsä” kuin ”sian hyvinvointi on itseisarvo sinänsä”. Edellisessä lausahduksessa tehdään mielestäni juuri se virhe, että oletetaan sian ymmärtävän oma hyvinvointinsa juuri moraalisesti merkityksellisessä mielessä. Jälkimmäinen lausahdus sen sijaan pitää mielestäni paikkansa. Siinä ei tehdä mielestäni ongelmallista oletusta, että sika kokisi hyvinvointinsa moraalisisessa mielessä merkitykselliseksi, vaan tässä

juuri arvottava subjekti on sitä mieltä, että ”sian hyvinvointi on itseisarvo sinänsä”. Mietitään asiantilaa ”sika on hyvinvoiva”. Oman kantani mukaan, jos ei ole olemassa arvottavia subjekteja, niin kyseiseen asiantilaan ei liity finaalista arvoa moraalisisessa merkityksessä. Sialla on oma hyvinvointi ja se voi olla sille sisäinen arvo, eli sika tavallaan välittää omasta hyvinvoinnista. Sialla on kokemus siitä, koska se voi hyvin ja koska ei. Sika ei kuitenkaan koe hyvinvointiaan moraalisen arvona, koska oman käsitykseni mukaan sika ei kykene moraaliseen arvottamiseen. Kyseisen asiantilan moraalinen arvo, eli jos sian hyvinvointia pidetään finaalisena arvona sinänsä, niin tämä moraalinen arvo tulee tavallaan kyseiseen asiantilaan sen ulkopuolelta, eli arvottavan subjektin kokemuksista ja näkemyksistä. Arvottava subjekti antaa sian hyvinvoinnille finaalisena arvon asema, jolla on moraalista merkitystä. Tässä tilanteessa finaalista arvoa, ei pidä ymmärtää asiana, joka voidaan vain mielivaltaisesti liittää mihin vain. Finaalinen arvo supervenoi varsinaiseen kohteeseen, eli tässä tapauksessa sikaan ja sen hyvinvointiin. Sika on olento jolla on oma hyvä ja hyvinvointi, joten sillä pitäisi olla finaalista arvoa arvostavan subjektin silmissä. Sen sijaan esimerkiksi kiveen tätä finaalista arvoa ainakin tässä merkityksessä on turha liittää, koska kivellä ei ole omaa hyvää tai hyvinvointia. Sian hyvinvointiin liitettyä finaalista arvoa voi nimittää mielestäni Korsgaardin termein finaaliseksi ei-sisäiseksi arvoksi, koska sian hyvinvointi nähdään tärkeäksi asiaksi sinänsä, mutta tämä arvo tulee sian hyvinvoinnin ulkopuolelta eli arvottavan subjektin käsityksestä, joka kuitenkin supervenoi tähän kohteeseen. Mitä perusteita sitten sille on, että arvostava subjekti kokee ei-inhimillisten olentojen hyvän finaalisesti merkityksellisenä asiana? Ensinnäkin tähän vaikuttaa juuri kyseisen olennon ominaisuudet eli onko sillä oma hyvä. Moraalista merkityksellisyyttä ei mielestäni kuitenkaan voida jättää vain tämän seikan varaan. Joudumme ongelmiin, koska näkemys olennon hyvästä tai hyvinvoinnista voidaan liittää käytännössä kaikkiin eläviin olentoihin. Tällöin törmäisimme lukuisiin ristiriitaisiin tilanteisiin, joissa eri olentojen hyvät törmäisivät keskenään. Omassa näkemyksessä kytken moraalisen merkityksellisyyden myös arvostavaan subjektiin ja siihen miten määrittelemme hänet. Tähän voidaan liittää näkemykset siitä mikä arvottavan subjektin eli tässä tapauksessa ihmisen hyvä tai hyvinvointi koostuu. Tähän voidaan liittää myös O’Neilin näkemys ihmisen kukoistuksesta. Samaan tapaan kuin hyvään ihmiselämään liitetään näkemys ystävydestä. Ystävyttä luonnehtii ystävän kokeminen finaalisesti arvokkaana. Samaan tapaan pitäisi asennoitua myös ei-inhimillisiä olentoja kohtaan. Arvostavan subjektin aseman huomioiminen mahdollistaa myös sen, että voidaan hyödyntää esimerkiksi

Taylorin esille tuomia periaatteita koskien konfliktitilanteita. Arvostava subjekti kykenee myös arvioimaan tilanteita joihin hän joutuu, hänen ei esimerkiksi tarvitse asettaa bakteerin hyvinvointia oman hyvinvointinsa edelle. Oma näkemystäni voi luonnehtia heikoksi antroposentrismiksi, koska korostan, että arvokäsitteet liittyvät ennen kaikkea ihmiseen, mutta luonnolla voi olla itseisarvoa, mutta ilman arvottavien subjektien olemassaolo niistä ei voida puhua. Ei-inhimillisten olentojen finaalisesti merkityksellinen moraalinen arvo rakentuu tavallaan sen ja arvostavan subjektin välillä. Moraaliseen merkityksellisyteen vaaditaan tietynlainen ei-inhimillinen olento jonka ominaisuuksilla on merkitystä, mutta myös arvottava subjekti joka kyseistä olentoa arvottaa.

Edellä olevaan näkemykseen liittyy kuitenkin ongelmia ja haasteita. Ensinnäkin, jos ei-inhimilliset olennot, kuten vaikkapa sika paljastuu olennoksi, joka kykenee moraaliseen arvostamiseen, eli paljastuu arvottamiseen kykeneväksi subjektiksi, niin kyseisen näkemys menettää merkityksen, mutta itse epäilen tätä. Sitä paitsi jos näin kävisi, niin tämä olisi siinä mielessä hyvä asia, että viimeistään tämän pitäisi taata sian moraalinen merkityksellisyys ja sen itseisarvoisuus. Toiseksi mainitsin, että ymmärsin lausahduksen ”sika on hyvinvoiva” asiantilana, ja sanoin arvostavan subjektin olevan kyseisen asiantilan ulkopuolinen tekijä, mutta onko tämä perusteltu kanta? Pitäisikö arvostava subjekti lukea kuuluvaksi kyseiseen asiantilaan? Jos näin on, niin silloin on mahdollista, että kaikki kyseiseen asiantilaan liittyvät arvonäkemykset ovat asiantilan sisäisiä ominaisuuksia. Kyseessä ei tällöin olisi ulkoinen arvo, niin kuin edellä esitin. Tämä on kysymys johon en tässä pysty antamaan lopullista vastausta, mutta olen kuitenkin taipuvainen ajattelemaan, että arvostava subjekti jää tavallaan oman erityislaatuisen asemansa johdosta kyseisessä asiantilassa sen ulkopuolelle. Arvostava subjekti pystyy juuri harkitsemaan moraalisia kysymyksiä, ja omaa suhdetta niihin. Hän on, tai ainakin hän voi olla näistä tietoinen, ja tässä mielessä häntä ei tarvitse lukea kuuluvaksi kyseiseen asiantilaan. Tietenkin voidaan tehdä uusi muotoilu asiantilasta eli ”On hyvinvoiva sika jonka hyvinvointia Pekka arvioi moraalin kannalta”. Jos minä ajattelen näin, niin silloin minusta tulee tavallaan uusi arvostava subjekti, joka arvioi kyseisen kaltaista asiantilaa. Tietenkin tilanne poikkeaa edellisestä, koska asiantilaan liittyy arvostava subjekti eli Pekka, mutta tämä ei ole mielestäni olennaista. Olennaista on se, että vaikuttaisi mahdolliselta, että aina jos asiantilaa arvioi jokin arvostava subjekti, niin hän pystyy aina asettumaan myös kyseisen asiantilan ulkopuolelle.

Periaatteessa edellisessä asiantilassa Pekkakin voi astua asiantilan ulkopuolelle ja tarkastella vaikkapa omaa suhtautumista sian hyvinvointiin. Näkemykseen, jonka toin edellisessä kappaleessa esille, liittyy vielä merkittävä haaste koskien juuri arvostavan subjektin asemaa. Näkemyksessä liitin arvostavan subjektin omaan hyvään ja hyvinvointiin ajatuksen siitä, että hänen tulisi niiden tähden arvostaa ei-inhimillisiä olentoja finaalisesti. Tämä on laaja teema jonka käsittely vaatisi oman laajan tutkimuksen. Tähän liittyy kuitenkin monia ongelmia, joista keskeisimmät liittyvät siihen, että mitä perusteita on sille, että määrittelemme arvostavan subjektin hyvän kannalta tärkeäksi sen, että hän arvostaa ei-inhimillisiä olentoja finaalisesti. Pelkkä tämän toteaminen ei riitä vaan tämä pitää pystyä perustelemaan. Tähän ei kuitenkaan voi tässä ottaa kantaa. Ongelmia aiheuttaa myös se, että jos olentojen finaalin arvostaminen kytketään arvostavan subjektin hyvinvointiin niin pelkistyykö tällöin lopulta niiden arvo vain välinearvoksi. Eli arvostanko luontoa finaalisesti, koska siitä on minulle hyötyä tai se on tärkeää oman hyvinvointini kannalta? Tämä olisi masentava ajatus, koska luonnon itseisarvoisuus juuri alun perin tarkoitti sitä, että ne ovat tärkeitä sinänsä. Uskon kuitenkin, että edellisiin ongelmiin voidaan löytää ratkaisu ja luonnon finaalin itseisarvoisuus voidaan perustella, vaikka se nähtäisiinkin jossakin määrin riippuvaisena arvostavasta subjektista.

Lähteet

- Aaltola Elisa (2004). *Eläinten moraalinen arvo*. Tampere: Vastapaino.
- Airaksinen Timo (1987), *Moraalifilosofia*. Porvoo, Hki, Juva; WSOY.
- Almusa Pietari (2006). ”Arvofilosofia ja ympäristön moraalinen merkitys”. *niin & näin* 3, 93–99.
- Audi, R (General Editor) (1999). *The Cambridge Dictionary of Philosophy*. Second edition. New York: Cambridge University Press.
- Beardsley Monroe (2005). ”Intrinsic Value”. Teoksessa: Toni Rønnow-Rasmussen and Michael. J. Zimmerman (eds.), *Recent Work on Intrinsic Value*, Netherlands: Springer, 61-75.
- Bradley Ben (2002). ”Is Intrinsic Value Conditional?” *Philosophical Studies* 107, 23–44.
- Bradley Ben (2006). ”Two Concepts of Intrinsic Value”. *Ethical Theory and Moral Practice* 9 (2), 111–130.
- Cheney, Jim (1992). ”Intrinsic Value in Environmental Ethics: Beyond Subjectivism and Objectivism”. *Monist* 75 (2), 227-235.
- Elliot, Robert (1992). ”Intrinsic Value, Environmental Obligation and Naturalness”. *Monist* 75 (2), 138-160.
- Feldman Fred (2000). ”Basic Intrinsic Value”. *Philosophical Studies* 99 (3), 319–346.
- Feldman Fred (2005). ”Hyperventilating About Intrinsic Value”. Teoksessa: Toni Rønnow-Rasmussen and Michael. J. Zimmerman (eds.), *Recent Work on Intrinsic Value*, Netherlands: Springer, 45-58.
- FitzPatrick William, J. (2004). ”Valuing Nature Non-Instrumentally”. *Journal of Value Inquiry* 38(3), 315-332.
- Fletcher, Guy (2008). ”Mill, Moore, and Intrinsic Value”. *Social Theory and Practice: An International and Interdisciplinary Journal of Social Philosophy* 34(4), 517-532.
- Harold James (2005). ”Between Intrinsic and Extrinsic Value”. *Journal of Social Philosophy* 36 (1), 85–105.
- Hetemäki Ilari (1999). *Filosofian sanakirja*. Juva: WSOY.

Hill Thomas E. Jr. (1999). "Inhimillisen erinomaisuuden ihanteet ja luonnollisten ympäristöjen säilyttäminen". Suom. Maija-Liisa Mäkinen. Teoksessa Markku Oksanen & Marjo Rauhala-Hayes (toim.) *Ympäristöfilosofia*. Tampere: Tammer-Paino Oy, 282–297.

Hargrove Eugene C (1992). "Weak anthropocentric intrinsic value". *Monist* 75 (2), 183–207

Hargrove Eugene C. (1989). *Foundations of Environmental Ethics*. Englewood Cliffs : Prentice Hall.

Jacobson Daniel (2011). "Fitting Attitude Theories of Value", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2011 Edition)*, Edward N. Zalta (ed.), URL = <<http://plato.stanford.edu/archives/spr2011/entries/fitting-attitude-theories/>>. Tarkastettu 25.04.2011

Juti Riku (2001). *Johdatus metafysiikkaan*. Helsinki: Yliopistopaino.

Kagan Shelly (1998) "Rethinking Intrinsic Value". *The Journal of Ethics* 2 (4) ,277–297.

Korsgaard Christine M. (1983). "Two Distinctions in Goodness". *The Philosophical Review* 92 (2), 169-195.

Lammenranta Markus (1993). "Voiko luonnossa olla arvoja?" *Ajatus* 49. Helsinki : Suomen filosofinen yhdistys, 101-110.

Lemos Noah (1998). "Organic Unities". *The Journal of Ethics* 2, 321–337.

Lemos Noah (2005). "The Bearers of Intrinsic Value". Teoksessa: Toni Rønnow-Rasmussen and Michael. J. Zimmerman (eds.), *Recent Work on Intrinsic Value*, Netherlands: Springer, 181-190.

Lemos Noah (2005). "The Concept of Intrinsic Value". Teoksessa: Toni Rønnow-Rasmussen and Michael. J. Zimmerman (eds.), *Recent Work on Intrinsic Value*, Netherlands: Springer, 17-31.

Leopold Aldo (1999). *Maaetiikka*. Suom. Maija-Liisa Mäkinen. Teoksessa Markku Oksanen & Marjo Rauhala-Hayes (toim.) *Ympäristöfilosofia*. Tampere: Tammer-Paino Oy, 120–138.

Levinson, Jerrold (2004). "Intrinsic Value and the Notion of a Life". *Journal of Aesthetics and Art Criticism*. 62 (4), 319–329.

Miller Alexander (2003). *An Introduction to Contemporary Metaethics*. Cambridge: Polity.

Moore G.E. (1993). *Principia Ethica* (Revised edition). Cambridge University Press: New York.

- Moore G.E. (1958). *Ethics*. London : Oxford University Press.
- Olson Jonas (2004). "Intrinsicism and Conditionalism About Final Value". *Ethical Theory and Moral Practice* 7, 31–52..
- O'Neill John (1993). *Ecology, Policy, and Politics : Human Well-Being and the Natural World* . London: Routledge.
- O'Neill John (1997). "Itseisarvon lajit" Suom. Sajama S. teoksessa: Oksanen M. & Rauhala-Hayes (toim.) *Ympäristöfilosofia. Kirjoituksia ympäristösuojelun eettisistä perusteista*. Helsinki:Gaudeamus, 266–281.
- O'Neill John (1992). "The varieties of intrinsic value". *Monist* 75, 119-137.
- O'Neill J. (2001). "Meta-ethics". Teoksessa: *A Companion to Environmental Philosophy*, Blackwell Publishers, Oxford, 163-176.
- O'Neill John (2008). Holland Alan, Light Andrew. *Environmental Values*. London ; New York : Routledge.
- Oksanen Markku (1997). "Johdanto". Teoksessa: Oksanen M. & Rauhala-Hayes (toim.): *Ympäristöfilosofia. Kirjoituksia ympäristösuojelun eettisistä perusteista*. Helsinki:Gaudeamus, 199–204.
- Rabinowicz, Wlodek ja Ronnow-Rasmussen, Toni (2000). "A Distinction in Value: Intrinsic and for Its Own Sake". *Proceedings of the Aristotelian Society* 100, 33-51.
- Rescher Nicholas (1969). *Introduction to Value Theory*. Englewood Cliffs, (NJ) : Prentice-Hall, cop.
- Regan, Tom (1983). *The Case for Animal Rights*, Berkeley: University of California Press.
- Regan Tom (2001). *Defending Animal Rights*. United States of America: University of Illinois.
- Oksanen Markku, Launis Veikko, Sajama Seppo (toim) (2010). *Etiikan lukemisto*. Helsinki : Gaudeamus.
- Pietarinen Juhani (2000). "Ihmislähtöiset luontoarvot ja luonnon omat arvot". Teoksessa: Haapala, A. & Oksanen M. (toim): *Arvot ja luonnon arvottaminen*. Gaudeamus, Helsinki, 38–54
- Salonen Toivo (2003). *Filosofiset sanat ja konseptit*. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.

Sandler Ronald 1992, "Introduction: Environmental Virtue Ethics". Teoksessa Ronald Sandler & Philip Cafaro (toim.) *Environmental Virtue Ethics*. United States of America: Rowman & Littlefiel Publishers, 1–12.

Schroeder Mark (2008). "Value Theory", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2008 Edition)*, Edward N. Zalta (ed.), URL = <http://plato.stanford.edu/archives/fall2008/entries/value-theory/>.
Tarkastettu 25.04.2011

Smith Tara (1998). "Intrinsic Value: Look-Say Ethics". *The Journal of Value Inquiry* 32, 539–553.

Taylor Paul W. (1997). "Luonnon kunnioittamisen etiikka" (The Ethics of Respect for Nature). Suom. Sajama S. teoksessa: Oksanen M. & Rauhala-Hayes (toim.) *Ympäristöfilosofia. Kirjoituksia ympäristösuojelun eettisistä perusteista*. Helsinki:Gaudeamus, 225–251.

Taylor Paul W. (1989). *Respect for Nature – A Theory of Environmental Ethics*. Princeton University Press.

Taylor Paul W. (1961). *Normative Discourse*. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall

Thomson Judith J. (2005). "The Right and the Good". Teoksessa: Toni Rønnow-Rasmussen and Michael. J. Zimmerman (eds.), *Recent Work on Intrinsic Value*, Netherlands: Springer, 131-152 .

Torbjörn Tännsjö (1999). "A Concrete View of Intrinsic Value". *The Journal of Value Inquiry* 33, 531–536.

Weston, Anthony (1992). "Between means and ends". *Monist* 75 (2), 236–249.

Vilka Leena (1993). *Ympäristöetiikka – Vastuu luonnosta, eläimistä ja tulevista sukupolvista*, Helsinki: Yliopistopaino.

Vilka Leena (1995). *The Varieties of Intrinsic Value in Nature – A Naturalistic Approach to Environmental Philosophy*. Helsinki: Hakapaino Oy.

Vilka Leena (1993). Luonnon itseisarvoista. Teoksessa *Ajatus* 49. Helsinki : Suomen filosofinen yhdistys, 111-122.

Väyrynen Kari (2006). *Ympäristöfilosofian historia – määrittämyytistä Marxiin*. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura.

Wright, G. H. Von (2001)., *Hyvän muunnelmat (The Varieties of Goodness 1963)* Suom. Oittinen V. Otavan Kirjapaino oy Keuruu.

Zimmerman Michael J. (2001). *The Nature of Intrinsic Value*. United States of America: Rowman & Littlefield publishers .

Zimmerman Michael J. (2005) "Defending the Concept of Intrinsic Value". Teoksessa: Toni Rønnow-Rasmussen and Michael. J. Zimmerman (eds.), *Recent Work on Intrinsic Value*, Netherlands: Springer, 153-168.

Zimmerman Michael J. (2005). "Intrinsic Value and Individual Worth " Teoksessa: Toni Rønnow-Rasmussen and Michael. J. Zimmerman (eds.), *Recent Work on Intrinsic Value*, Netherlands: Springer, 191-205.

Zimmerman Michael J. (2005). "Virtual Intrinsic Value and the Principle of Organic Unities" Teoksessa: Toni Rønnow-Rasmussen and Michael. J. Zimmerman (eds.), *Recent Work on Intrinsic Value*, Netherlands: Springer, 401-413

Zimmerman Michael J. (2010). "Intrinsic vs. Extrinsic Value", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Winter 2010 Edition)*, Edward N. Zalta (ed.), URL = <http://plato.stanford.edu/archives/win2010/entries/value-intrinsic-extrinsic/>.
Tarkastettu 25.04.2011